FRUNZE DE DOR

„Zis-am verde și iar verde..."

(populară)

Rusanda țese un lăicer.

Fac haz butuceii și ițele saltă, dar nu li-i a joc, căci Doamne, Doamne, Doamne!

Cînd era abia o copiliță, bunica îi spunea că, cică, oamenii pătimesc de pe urma datoriilor. Să n-aibă omul datorii, ar dormi pînă s-ar sătura de somn, ar coace plăcinte în fiecare sîmbătă și încolo ar trăi domnește. Da ea, prostuța, alerga într-un suflet la prietenă să-i întoarcă sugativa împrumutată în ajun, apoi se mira strașnic că mamă-sa o scoală cu noaptea în cap și că nu-i nici pomeneală de plăcinte. În toată viața ei — da Rusanda are de acum șaptesprezece ani, și dacă nu i-a împlinit, pe cine îl privește? — n-are încă nici o datorie. Ba le mai împrumută și altora — în tot satul numai ea are ață roză și o zi face schimb, două zile dă de pomană. Ei, și cu ce s-a ales? Cu nimica. Datorii n-are, da cîte necazuri are — Doamne, Doamne, Doamne!

Orice-ai spune, da-i fată mare și ea, însă cosițele, cînd le împletește, fetele-i stau să le pieptene, iar cînd le piaptănă, o sfătuiesc să le împletească la loc. Și crește, of, atîta mai crește, că nu dovedește să poarte o rochie și de acum i-i scurtă; și-i subțirică, îi așa de subțirică încît cineva o întrebase mai dăunăzi de cîte ori mănîncă pe zi.

Și cîți au iscodit-o, și la cîți le-a spus că are șaptesprezece ani — parcă a surzit satul ori vrea într-adins s-o scoată din fire. În fiecare zi îi bat pragurile niște școlărițe, ce vin să le arăte la aritmetică, de-i tatăl ei acasă,

și să le învețe a dansa polca, atunci cînd părintele nu-i. Flăcăii nici nu se ascund cu vorba cînd trece ea pe lîngă dînșii. Iar badea Vasile parcă ar fi căzut cu totul în mintea copiilor — cum vine, o strînge cu două degete de nas și o întreabă cine i-i drag.

Cîntă suveica, joacă ițele, dar oftează spata des, căci Doamne, Doamne,Doamne!

Iarna trecută, cînd punea întîiul fuior în furcă, se grăbea s-o sfîrșească mai repede cu torsul — de țesut va țese de acum după măritiș. Și s-au umplut sitele cu gheme, a venit vara și tortul l-au vopsit, a prins a ninge, s-au adus stativele în casă, trec zilele, da badea Gheorghe nu mai trimite starostii.

Și nu poate ea înțelege ce face el duminicile cînd nu iese în sat, și de ce cînd o întîlnește, o întreabă numai ce face tatăl ei, da nu vine să vadă cu ochii lui ce face — și nu știe ea cine i-a tivit batista ceea albastră, fiindcă era tivită în grabă, și n-ar fi trebuit s-o poarte cu dînsul.

Că badea Gheorghe îi harnic, o știe toată lumea, dar de ce să te potrivești pînă într-atîta lucrului — să te duci cu zorii, să vii cu amurgul și să fii oaspete la tine în sat? Zică lumea ce vrea, ea totuși îi fată harnică și după ce s-or lua, va munci din noapte pînă în noapte — de vreți să știți, ea poate lucra și noaptea. De ajun s-a pus să facă floricele pe sobă, le-a tot făcut pînă au prins-o zorile și nu-i mai era chiar așa de somn.

Și ar avea ei căsuța lor, și perdele împletite cu andrica, ar pune pe perete lăicerul ista cu două gherghine, ar așterne țolișoare pe jos, și nu dea Domnul, cînd va veni tata la dînsa, să uite să-și șteargă picioarele afară — ce-l va mai probozi ea! Nici nu s-ar uita că i-i tată!

Se varsă-n lăicer bătătura, zîmbește ghiveciul cu flori, dar fuge urzeala, fuge urzeala și ce greu se mișcă sulul — Doamne, Doamne, Doamne!

De atîta vreme își ascunde în fiecare seară sub plapumă rochița — poate să vie pe la zori badea Gheorghe după topor ori după scară și ce-a crede, de-ar vedea-o dormind? Ziua ascunde un toc de chibrite după oglindă, fiindcă poate să vie badea Gheorghe, să n-aibă cu ce aprinde țigara, iar mamei sale i-a părea rău după un chibrit — l-ar pune să-și caute un tăciune în vatră. Dar se boțește rochița sub plapumă, mamă-sa găsește chibritele

după oglindă și se crucește cum de-au nimerit acolo?! Și nu-i mare nevoia, mai are ea rochii și chibrite mai sînt, dar fug zilele de parcă le-ar fi luat vîntul și le duce, le duce...

Și cui să-i spui, cînd n-ai cui spune, și ce să-i faci, dacă n-ai ce-i face, și ce să aștepți, ei — ce să aștepți? Of, bade Gheorghe, bade Gheorghe...

I

De-i frig, de plouă, de bate vîntul, în fiecare dimineață pe podul de la marginea satului răsar doi copii. O fetiță de vreo șase ani, înfășurată stîngaci într-o șalincă veche — pe semne, se îmbrobodise singură — și un băiețel ceva mai răsărit, ascuns după gulerul propriului său sumănel. Amîndoi mărunței, zgribuliți de frig, de ți-i cu neputință să ghicești care dintre ei să fie mai mare.

Părea totuși fetița. Avea o grijă a ei. Se uita harnic în lungul drumului ce cobora din cîmp spre sat, un drum îngust, desfundat de primăvară. Băiatul degerase și nu-i păsa de nimica — stătea supărat, cercînd întruna să-și ascundă urechile sub cușmă.

Și-i frig, și plouă, și bate vîntul, dar fetița suflă în pumnișori și ni-și rupe ochii de la drum. Cînd îi amorțesc mînuțele, de nu le mai poate potrivi drept gură, îl roagă pe băiețel:

— Bădiță Trofimaș, ia mai uită-te și matale.

Trofimaș trage cu coada ochiului peste deal.

— Las' că-i degeaba. Nu-i nimeni.

— Atunci împrumută-mi buzunarul matale, că mi-au înghețat mînuțele.

După ce capătă buzunarul lui Trofimaș, îi zîmbește și-l întreabă:

— Dacă primești azi scrisoare, unde o pui ca s-o duci acasă?

— O vîr în buzunar. Nu pică.

Fetița oftează.

— Eu, iaca, n-am buzunar. Dar am s-o pun aici sub șalincă. La piept. Ce zici mata?

— Pune-o.

Ceva mai tîrziu răsare dintr-o margine de sat și vine grăbită spre pod lelea Artina, o femeie zdravănă, cu

furca de smuls paie la subțioară.

— Dar bine, mai ciocîrlanilor, iar mi-ați venit cu noaptea în cap?

Fetița își rupe pe-o clipă ochii de la drum:

— Dacă de-o săptămînă nu mai primim nimic de la tătuța...

Femeia se uită crucită cînd la unul, cînd la celălalt.

— Aracan de mine! Ia te uită ce-au înghețat copiii ăștia!

Își scoate șalul, o înfășoară pe fetiță, iar pe Trofimaș prinde a-l boți, ca sa-l mai încălzească un pic. Fetița zîmbește fericită de sub șal. Întreabă cu un suspin de adîncă înțelegere:

— Nici a matale nu-ți scrie?

— Nu-mi scrie, draga mea. O fost pîn' mai nu demult la spital, dacă l-au lecuit și iar l-au dus la bătaie.

A vrut să mai spuie ceva, dar a amuțit, căci pe pod a răsărit moș Andrei în cojocelul lui vechi, cîrpit cu iscusință. S-a rezemat în toiag, și-a înfipt privirea în lungul drumului.

— Bună vremea, moș Andrei.

Bătrînul s-a întors, s-a uitat lung la femeie, dar nu i-a răspuns. De vreo jumătate de an, de cum i-a căzut singurul fecior la război, moș Andrei nici nu dă binețe, nici nu răspunde altora. Vine totuși încoace zi de zi și stă singuratic la o parte cînd se împart scrisorile.

Spre chindii, cînd, în sfîrșit, un băietan cu o geantă mare la șold coboară drumul pustiu, pe pod se adună și-l așteaptă o bună jumătate de sat. Oamenii îi fac loc în mijlocul lor, cine are mănuși se apucă și-i sucește o țigară, cei mai nalți se adună la spinarea lui să-i ție dos măcar cît de cît. Apoi lelea Artina prinde geanta de pînză, o așază pe genunchi — o geantă de la care miroase a tranșee, a foc de armă, a iod.

— Căruțașu Anastasia!

Fetița ce venise întîia răzbate iute printre oameni — Dumnezeu o știe cum își face ea drum. Ajunsă în fața poștarului, desface brațele smerită, căci nu mai este în stare să ție nimica în mîni.

— Mata vîră-mi-o aici la piept. Sub șalincă.

De abia i-a așezat scrisoarea, că poștarul o mai strigă o dată:

— Stai, că mai ai una.

Fetița o ascunde și pe asta sub șalincă, dar nu se mișcă din loc.

— Ce mai stai?

— Mata uite de n-are hîrtie bădița Trofimaș, că noi am venit amîndoi încoace și tot amîndoi trebuie să ne întoarcem.

Mulțimea se supără:

— Trofimaș a primit și ieri, și alaltăieri! I-ajunge.

Rușinat de mulțime, Trofimaș pornește cu fetița spre sat. Traista de pe genunchii lelei Artina slăbește văzînd cu ochii, acum rămîn de abia vreo trei-patru pumni de scrisorele — și cei ce n-au primit vești se adună cerc în jurul poștarului. Îl roagă cu suflarea, cu privirea, de toți dumnezeii îl roagă — poate le face și lor parte din fărîmăturile de bucurii în trei colțuri pe care le împarte.

Deodată, de printre scrisori răsare un pătrățel cenușiu, unul din acelea după care niciodată nu mai scrie soldatul acasă.

Pe pod se lasă o liniște adîncă, și numai pîrăiașul murmură încet, stingherit. Lelea Artina, albă ca varul, abia șoptește:

— Maică precistă... a cui să fie?

Poștarul își coboară fruntea jos, buchisește multă vreme adresa și, în cele din urmă, șoptește cu vîrful buzelor:

— Zînel Cojocaru.

Mulțimea se întoarce, caută lung spre sat la cele două buburuze ce se tot îndepărtează. Fetița merge fericită nainte, în urma ei vine Trofimaș cu o vărguță, gata în fiece clipă să-și apere vecinica. Și nu știe, mititelul, că de acum a rămas să fie singurul fecior la casa părintelui său.

Lelea Artina își șterge ochii cu mîneca.

— Săracul badea Zînel. Avea un flăcău...

Peste o jumătate de ceas vestea colindase de acum tot satul — și-l jeleau moșnegii, fiindcă era băiat cuminte, și-l jeleau gospodinele, căci a fost harnic, și-l jeleau fetele, căci era băiat frumos. Și tot așteptau cu toții, așteptau cu înfrigurare în suflet cînd se vor deschide larg ușile casei de pe malul iazului și un bocet de mamă va porni a frămînta ca o mare micuțul sătuc pierdut în largul cîmpurilor.

Dar s-a lăsat amurgul, pornise a se întuneca, și în Valea Răzeșilor domnea liniștea. Numai streșinile lăcrămau din belșug, și vîntul plîngea la marginea satului, temîndu-se să pornească în cîmp singurel asupra nopții, și cerul se lăsase jos deasupra satului, mîngîind cu fruntea sa rece acoperișurile umede și triste.

2

În vinerea ceea Zînel Cojocaru se repezise la niște vecini să afle cam cît a mai rămas pînă la Berlin. Era un lucru de trei minute, numai că pe harta publicată în gazetă Germania n-avea capitală. Au început s-o caute prin țările vecine și au tot căutat-o pînă a amurgit de-a binelea. Tocmai atunci și-a adus aminte badea Zînel că a uitat vitele neadăpate — sărmanele dobitoace, de-ar fi să aibă glas, s-ar topi lumea de mila lor.

A venit pe de-dreptul, prin fundul grădinii. A dezninat de sub streașină căldările mari, ținute anume pentru adăpatul vitelor, și de abia a ieșit cu ele în drum, că s-a pomenit cu poștarul în față:

— Ai o telegramă, bade Zînel.

De la început părea că omul n-a prea înțeles despre ce-i vorba. S-a uitat primprejur, alegînd un loc uscat să puie căldările, dar în martie uscat e numai pe cuptor; le-a aninat de un ciot ieșit din gard, și-a scuturat palmele.

— Telegramă, zici?

— Telegramă.

— Da poate îi a lui frate-meu, Zaharia?

Spune-i omului cu două clipe înainte că vine o primejdie peste dînsul și l-ai scăpat de suferințe. Badea Zînel avea marele noroc că fratele lui, purtînd același nume de familie, mai avea și aceleași inițiale. Și cînd bătea vreo primejdie la poarta lui — era chemat la judecată ori la concentrare — căuta mai întîi să se lămurească dacă nu cumva e vorba de frate-său.

— Ba-i a matale.

Badea Zînel a ascuns telegrama în fundul cușmei, a luat căldările aninate în gard și s-a întors cu ele deșarte. Lîngă prag s-a oprit — îl apucase un fel de fierbințeală, i se înmuiaseră încheieturile și, ca să-și vină

un pic în fire, a ridicat de pe prispă un cuțit de lemn și a început a-și curăți ciubotele.

Era aproape un an de cînd au dus straiele lui Toader și le-au așezat în casa cea mare, aproape un an de cînd a început din nou să azvîrle iapa cea sură, aproape un an de cînd s-au dus ei trei la gară și s-au întors doi.

Păcat ar fi să zici că nu l-au petrecut în rînd cu lumea. A împrumutat cît a putut și i-a făcut bani de drum, i-a vîrît cu de-a sila în traistă briciul său, l-a dus el însuși cu căruța pîn' la gară. Dar în gară s-a făcut de rușine.

Căci, avea un obicei badea Zînel — petrecînd un copil de acasă, trebuia numaidecît să-i dea cîteva sfaturi. O zi și o noapte, cît îl găteau pe Toader de drum, a umblat prin ogradă cu pălăria trasă pe ochi, alegînd cuvînt cu cuvînt, alcătuind cele cîteva sfaturi. Dar fierbea lumea cum nu a fiert ea niciodată pînă atuncea și părintele nu știa ce să-i spună feciorului. A doua zi, cînd, sclipuind cîteva vorbe, a intrat să i le spuie, Toader mai hodinea încă. Nu s-a îndurat să-i strice somnul.

Pe urmă au venit cîțiva băieți, două-trei neamuri ce trăiau mai pe aproape. Nevastă-sa, gătindu-i traista, a prins a boci, de ți se încrețea sufletul, și săracului băiat nu-i mai ardea a nimica. Pîn' la gară a mers în urma căruței cu o fată cu care prietenise, și badea Zînel i-a lăsat în pace. Mai avea vreme.

Dar de abia au ieșit pe peron, că s-a arătat și trenul — un tren cu vagoane umede — pe semne, plouase prin părțile celea de unde venea. Și nu era copil badea Zînel — colindase și el multă lume cu trenurile, dar nu i s-a întîmplat niciodată să vadă cum vine pe vreme bună un tren ud în gară. S-a uitat primprejur, căutînd să se dezmeticească, dar i se părea că nici gara nu-i gara pe care o știa el. Pînă să-și adune el cugetul, trenul a suflat din greu, mișcînd din loc. Toader s-a aplecat să-i sărute mîna, și bietul badea Zînel, buimăcit cum era, abia a dovedit să-l sărute pe frunte. Apoi, alergînd în dreptul vagonului, a spus și el cîteva vorbe. I-a spus să ia sama cînd coboară din tren și să nu țină banii într-un singur buzunar. Auzi tu, sfaturi!

Un an de zile nu-și poate găsi omul locul — îi pare că, uite, acum, în clipa asta, trage feciorul său o cumpănă și nu poate scăpa, fiindcă n-a avut norocul să aibă și el un tată pe lume. Și cînd primea scrisoare, îi tremurau

mîinile și întreba pe toată lumea dacă într-adevăr e scrisul lui Toader și își ungea în fiecare sară ciubotele cu dohot, ca să aibă în ce umbla pînă la podul din marginea satului — cine știe cît mai avea să ție războiul! Și iată că a venit o telegramă.

Se întunecase de-a binelea cînd a intrat badea Zînel în casă cu o ciubotă curățită, cu alta plină de glod. Pe muchia hornului sfîrîia picătura de lumină a opaițului, iar pe păretare juca un pătrat de lumină, strîmbînd gura sobei. Badea Zînel a stat o clipă lîngă prag. Auzind fusul după sobă, și-a lepădat îndată cojocul.

— Domnică, ia vină-ncoace, fată.

— De amu te descalți?!

— Avem o telegramă.

Și s-a lăsat o tăcere, de parcă ar fi fost o casă pustie. Numai o oală clocotea domol sub horn și opaițul trosnea ușurel, parcă se zbătea în gura morții. Ca să nu-i mai audă sfîrîitul, badea Zînel a lămurit:

— Îi de la Toader telegrama. Amu-ia am primit-o.

Într-o clipă Domnica era jos, iar în cealaltă, lipită de horn, cu fața lîngă opaiț, citea: „Noaptea spre șaisprezece trec prin Bălți dacă puteți Toadere"

— Dacă puteți... a repetat zguduită adînc mătușa Zamfira, ștergîndu-și lacrimile. Dragul mamei...

Era de la fecior. De la Toadere. Numai Toadere putea să știe că ei au o singură pereche de încălțăminte bunișoară în casă, că iapa cea roaibă trebuie de azi pe mîne să fete, că pînă la Bălți îs treizeci de verste, pe care nici cu sania să le faci, nici cu căruța, nici pe jos...

„... dacă puteți", și de acum stătea în mijlocul casei un flăcău cu părul smolit, zîmbea de-ți era mai dragă lumea, deschidea ușa și intra un sat în urma lui, iar cîntecul pe care îl începea el avea să-l cînte o lume cu dînsul.

„... dacă puteți", o mică veste de la Toader, dar și casa parcă-i mai bună, și părinții mai tineri, și Trofimaș mai voinic.

— Ne-om duce?

Mătușa Zamfira și-a ridicat spre bărbat fața blajină, cu pete umede pe obraji, cu ochii larg deschiși, de parcă ar fi fost în fața unei icoane.

— Cum să nu ne ducem? Numai că... Domnică, azi în cît îi?

Au început să caute calendarul, dar nu-l puteau găsi

nicăieri și, în cele din urmă, a răsărit lîngă sobă căpșorul tuns chilug al lui Trofimaș, un căpșor care încă nu știa ce-i calendarul, și a întrebat:

— Dar cum îi el pe deasupra?

— Galbăn. Din carton.

Era în paisprezece. Trebuia să pornească pîn' la zori, cît se ținea drumul măcar oleacă amorțit.

— Atunci dar începem a ne găti?

— Da, numaidecît, și badea Zînel s-a așezat pe laiță. Au adus din casa cea mare lampa, în care pleoscăia o picătură de gaz, lăsată pentru răceală, și-au aprins-o. Domnica se zbuciuma prin toată casa, lelea Zamfira cosea o traistă nouă.

Numai badea Zînel ședea tăcut pe laiță, cu o ciubotă curățită și cu alta plină de glod. Nechezau caii neadăpați. Domnica a trecut pe lîngă dînsul cu sita plină și i-a presărat făină pe genunchi, iar el stătea furat de gînduri, de parcă nici nu era în casă. Alegea din nou cuvînt cu cuvînt și alcătuia cele cîteva sfaturi care n-au fost spuse la vreme și care un an de zile i-au măcinat inima, de nu-i mai era nici somnul somn, nici casa casă, nici masa masă.

Acum avea să-și descarce sufletul. Și poate bănuia, da poate nici nu bănuia că în locul amărăciunii iesteia urmau să vie altele și mai grele.

Avea războiul grijă de el.

3

Necazul îl mînă pe om și, dacă Trofimaș nu-și află locul pe cuptor, înseamnă că are omul necazurile lui.

A găsit în tindă cinci capici, dar tată-său n-a vrut să-i coase un portmoneu, ca să aibă unde să-și țină banii; i-au luat ciubotelele și i le-au dus la cizmar îndată cum s-a întors azi de la pod, iar în locul lor nu i-au dat nici o încălțăminte și cît avea cizmarul cela să-l ție pe cuptor — Dumnezeu știe; în sfîrșit, a scos ieri o țintă din perete, fiindcă îi trebuia numaidecît țintă, iar Domnica l-a tras de urechi.

Nu mai are cine-i face portmonee, n-are cine-i tocmi ciubotelele, n-are cine-l scoate din mînile Domnicăi.

O singură bucurie are Trofimaș — scrisorile. Cu scrisoare ștampilată, venită de departe, Trofimaș se simte

și el ostaș. Vorba e că Domnica nu vroia să i le dea, dar i-a spus odată tata că plicurile sînt ale lui Trofimaș, și ea nu mai are încotro. Ce să-i faci — fetele sînt fete, băieții — băieți.

Cum a sosit telegrama, Trofimaș a cerut să i se dea plicul și, cînd i s-a spus că telegrama e fără plic, bietul băiat a înlemnit cu lacrimile în ochi. Să fi uitat bădița lui de dînsul?

Pe urmă a auzit că-i vorba să se ducă la Bălți și a început la repezeală a se găti și el de drum. Un lucru numai nu putea el să afle — a sucit telegrama și pe față, și pe dos, dar se vede treaba că cine te bate, tot acela te și miluiește.

Trofimaș coboară jos, îi ajută Domnicăi să puie pe foc și cînd au fiert amîndouă oalele, o roagă să-i mai citească o dată telegrama.

— Parcă am citit-o adineaori. Unde ți-au fost urechile?

Trofimaș își pipăie urechile.

— Da cum scrie bădița — vine cu *arudii* cu tot?

— Cu arudii. Fugi, că-mi dă oala în foc.

Trofimaș se suie înapoi pe cuptor — bănuia el că bădița lui trece cu arudii cu tot. Tata zice că îl duc la război — din ce să împuște el acolo, dacă nu și-a lua tunul?

Vrasăzică, stai o clipă, să vadă ce-i trebuie de drum. De dus o să se ducă — mai întîi de toate, cine are să ia sama să nu cadă ceva din căruță? Și pe urmă, dacă a sări biciușca de pe codirișcă, pe cine-l trimite tata să i-o aducă?

Se duce, numai să fie gata la vreme. Vrasăzică, să vadă ce-i trebuie de drum. Mai întîi, îi trebuiesc cîteva pietricele — toamna trecută s-a învățat a face rățuște, zvîrlind pietre pe oglinda apei. Dacă găsește vreun iaz, o să-i arăte lui frate-său cum se face. Poate arunca și cu stînga, și cu dreapta.

Pe urmă, îi trebuie un bumb, — bumbul de la pantalonași poate să se rupă și nu cumva să-l trimită tată-său de la oraș înapoi acasă ca să-i coase Domnica alt bumb. Și mai trebuie să găsească biletul cu care mamă-sa a mers anțărț cu trenul. Fără bilet, cum a auzit el, te dau jos din tren ori te duc drept la închisoare.

Bumb n-a găsit. A tăiat de la o cămașă veche un bumb mititel și l-a vîrît în buzunar — găsește el în oraș un băiețel mai prost decît dînsul și schimbă bumbul pe unul mare.

Biletul de tren însă nu-l putea găsi și pe lîngă asta au început să i se lipească genele. Oare nu-i în cotloană? Trofimaș s-a întins pe cuptor să ajungă cu brațul la fundul cotloanei și așa l-a prins somnul.

A visat drumuri. Doi cai jucau mingea. Pe urmă tata a deschis poarta și în ogradă a intrat un tren. Din tren a coborît bădița cu un tun subțioară. L-a pus jos și a început a-i arăta cum se împușcă dintr-însul. Tocmai în vremea asta a apărut un neamț care se fugărea după junca lor. Trofimaș s-a supărat. Cum se poate să-i ia omului junca de la casă? A ochit cu tunul și a tras — p-p-o-c!

A căzut cu mare zgomot căldarea de pe laiță și tunarul nostru s-a trezit. S-a ițit de după sobă și a împietrit — mamă-sa, îmbrăcată, gata de drum, sta în mijlocul casei și o povățuia pe Domnica:

— Să nu lași găina cea tărcată să se ouă în iesle. Da desară pe cine ai să chemi să doarmă la noi?

— O chem pe Rusanda.

— Numai să încuiați bine ușa și să vă culcați devreme — amu fel de fel de lume îmblă noaptea pe drumuri.

„Au uitat de mine!" — s-a gîndit Trofimaș. Dintr-o săritură a fost pe fața casei și în aceeași clipă a dispărut sub pat. A scos de acolo doi galoși mari, vechi, care nici măcar nu erau din pereche, și a început să și-i lege de picioare cu niște ațe.

Cușma și-a găsit-o îndată, dar paltonul nu era — pe semne, l-au dus cu tot cu ciubotele la cîrpit și Trofimaș a tras de pe cuptor un suman vechi al lui tată-său. Peste o clipă a dispărut într-însul, abia i se mai vedeau nasul și vîrful cușmei. A încercat să caute mînecile, dar nu le putea găsi. Îl rodea gulerul la urechi, îi sta capul țeapăn, dar flăcăul nostru a făcut doi pași prin casă și a găsit că-i gata de drum. Un lurcu numai nu-l putea face, fiindcă își înfășase mînile în suman și a trebuit s-o roage pe Domnica:

— Încheie-mă la gît.

Fata s-a uitat o clipă la dînsul și a pufnit-o rîsul:

— Mamă, ia uite la Trofimaș!

A prins a rîde și lelea Zamfira. Auzind ce veselie s-a pornit în casă, a intrat și badea Zînel. A zîmbit, și-a încheiat flăcăul la gît, dar, văzîndu-l că se rupe spre ușă, a fost nevoit să-i strice cheful:

— Trebuie să rămîi acasă, dragul tatei.

Lui Trofimaș i s-a înălbit vîrful nasului, au început să-i joace ochii în lacrimi:

— Da... ce-a zice bădița Toadere dacă nu m-a vedea?

Badea Zînel i-a potrivit cușma în cap, i-a așezat gulerul sumanului.

— Are să-i pară vrăjmaș rău... Numai că vezi și tu,— cum să lăsăm noi casa?

— D-apoi rămîne Domnica.

— Ei! Domnica îi fată. Trebuie să rămîie un bărbat în casă. Dacă, Doamne ferește, dau noaptea niște lupi la oi, ce face ea singură?

— Dacă și eu mă tem de lupi.

— Lasă, nu mai spune. Știu eu că nu te temi.

Domnica i-a luat obrajii în palme, s-a uitat lung în ochii lui.

— Și chiar poți să mă lași singură?

A oftat Trofimaș — îi rău cînd ai multe neamuri. Totuși o soră are. Numai una. Și dacă dau lupii peste ea...

— Da n-ai să mă tragi de urechi?

— Să te trag de urechi? Parcă eu te pot ține în mîni?

Trofimaș s-a gîndit că, într-adevăr, cînd vrea el, nu-i chiar așa ușor să-l ții.

A dat să-și dezlege galoșii, dar cînd a auzit că tată-său încearcă biciușca, au început a-l trece lacrimile, și-a încîlcit ațele și nu mai putea scăpa de galoșii ceia. S-a pornit prin casă să caute cuțitul, dar Domnica l-a luat de mînă și-au ieșit amîndoi să petreacă părinții.

Era vînt, întuneric, se auzea cum vuiesc surd lespezile de gheață în iazuri.

— Apoi, mai rămîneți cu bine.

— Drum bun.

Au suflat caii din greu, simțind cale lungă înainte, a scîrțîit prelung căruța amorțită de iarnă și au ieșit din ogradă.

Multă vreme a stat Trofimaș în colțul prispei, ascultînd cum undeva în fundul satului se sting încetul cu încetul scîrțîitul căruței și glasul blajin al lui tată-său îndemnînd caii la drum.

A prins a bate un cîine răgușit din celălalt capăt al satului. Cu vremea a amuțit și el. Și din nou au început a se frămînta iazurile umplute cu ape de primăvară.

Domnica s-a dus să închidă poarta. Trofimaș, zgribulit de frig, la colțul prispei, a întrebat-o:

— Domnică! Da cînd oi fi eu la oaste ș-oi trece cu *arudia* prin Bălți, ai să vii să mă întîmpini?

— Da-mi trimiți telegramă?

— Trimit.

— Atunci vin. Cum o primesc, îndată vin.

Trofimaș a oftat mai ușurat și s-a întors în casă, măturînd prispa cu poala sumanului. Bine că a scăpat cel puțin de-o grijă!

4

Harnică și iute ca o furnică, Domnica totuși nu poate să deretice, dacă nu știe bine la ce bun, de dragul cui gătește ea casa. Căci — se poate întîmpla să nu știți — e una o casă gătită de Crăciun, alta e o casă îmbrăcată cînd ai nuntă în mahala, și cu totul altceva e cînd aștepți musafiri dintr-un sat vecin.

Din nenumăratele feluri de a-și găti casa, feluri pe care le cunoștea Domnica, mai ales îi plăcea cînd, rămînînd singurică, deretica după gustul său, ca să petreacă cu vreo prietenă pînă se întorc părinții. Apoi, firește, — că se poate întîmpla să n-o știți nici pe asta — felurite sînt și prietenele: de la una înveți a face horbotică, iar alteia îi spui lucruri pe care nici mamă-ta nu le bănuiește. În ziua ceea avea să vie Rusanda și pe la zori Domnica umbla de acuma val-vîrtej.

Azi vine Rusanda — și trosnește ușurel măturа în mînile ei, și vuiește focul în sobă, și umblă mîța prin casă, căutîndu-și un loc potrivit pentru a-și sfîrși caierul început asară.

Azi vine Rusanda — și dacă li-i sortit ferestrelor să fie curate, au să fie azi, și dacă n-a tot vrut gurarul de la sobă să se închidă, azi o să vrea, și dacă are de gînd casa asta să fie odată și odată frumoasă, apoi azi o să fie.

Și dacă a coborît ea busuiocul de la icoane și l-a pus după păretare, a făcut-o fiindcă Rusandei îi place busuiocul, și dacă a adunat toate fotografiile care erau prin casă, a făcut-o fiindcă Rusandei îi place să se uite la poze, și dacă a gustat Trofimaș azi în zi de lucru dulcețuri, a făcut-o ca să nu mai ceară desară.

A fost o vreme cînd mîncau și dormeau una la alta. La școală au umblat cu o singură călimară, un singur cîine le-a mușcat pe amîndouă într-o zi și cu un singur fus au învățat a toarce.

Și cum mai țineau ele una la alta! De-și reteza una părul — și-l reteza și cealaltă; de le arăta una băieților limba, o arăta și cealaltă; de se apuca una să ajute mîne-si la văruit casa, văruia și cealaltă. Să fi semănat măcar cît de puțin, puteai să zici că-s surori.

Dar, ce să-i faci: nu semănau.

Cînd se întîmpla de-o băteau pe Rusanda acasă, ea fugea la bunică-sa și umbla vreo trei zile cu ochii roșii, pînă venea tată-său s-o ia acasă; cînd o băteau pe Domnica, ea le înghițea ușor pe toate și se făcea de zece ori mai ascultătoare.

Rusanda, fiind una la părinți, era și cea mai mare, și cea mai mică. Domnica însă n-a avut norocul să fie cea mai mare, nici cea mai mică. Și pentru dînsa nu-și mai aminteau părinții povești, mai puține nuci încăpeau în buzunarul bunicii și toată copilăria și-a petrecut-o cu o păpușă pe care și-o făcuse singură. Cînd a îmbătrînit păpușa, Domnica tot sta pe gînduri, îi părea rau s-o îngroape, pe cînd Rusanda a avut trei păpuși, pe care le-a botezat, le-a măritat și le-a îngropat cu mult mai înainte decît se obișnuia în lumea păpușilor.

Cînd au terminat cîte patru clase și li s-a spus acasă că li-i de ajuns atîta învățătură, că preotese totuna n-au să ajungă, Domnica și-a zvîrlit trăistuța cu cărți în pod și i-a bucurat pe părinți, spunîndu-le: „Bine".

Rusanda însă nu i-a ascultat. Era singura moștenitoare, părinții nu i se prea plîngeau de necazuri și avea de unde să nu-i asculte.

Apoi au trecut ani, și cînd odată s-au întîlnit fetele noastre lîngă pod, erau oarecum înstrăinate și nici nu mai găseau capăt de vorbă.

— Te duci la școală?

— La școală. Voi la prășit?

— La prășit.

Pe urmă Rusanda a primit o scrisoare de la un băiat și n-a vrut să-i spuie de la cine anume, iar Domnica a făcut o șezătoare și n-a chemat-o. Și cine știe, poate că așa s-ar fi sfîrșit o prietenie, de n-ar fi fost vremuri atît de grele.

Bîntuia pe undeva războiul, și în multe ogrăzi din Valea Răzeșilor vedeai stoguri gîtuite, clădite de mînă de femeie, și mulți copii învățaseră să înjure, mergînd în urma plugului, și moș Dănuță, suindu-și scripca în pod, îmblătea stîngaci, ca femeile, secara.

Pe urmă au trecut pe după sat tancuri cu stele roșii — s-au oprit să întrebe drumul și s-au dus mai departe. În cîteva zile s-a stins clocotul tunurilor undeva în asfințit și satul s-a aciuat. Unii s-au dus, alții au venit — părea că nici nu se prea schimbase nimica în Valea Răzeșilor. Atîta doar că plugurile flămînde răsturnau brazde zi și noapte, și mulți părinți nu știau din care parte a lumii să aștepte veste de la feciori, și cînd ieșea în sat badea Efim, oamenii încăiau cîinii prin tinzi să nu latre la dînsul — acum el era președintele sovietului sătesc.

Totuși, se mai schimbase ceva, și cînd într-o zi s-au întîlnit din nou fetele noastre la pod, nu se mai puteau sătura de sfat.

— La școală te duci?

— Nu mă mai duc, c-am terminat-o.

— Și nu-ți pare rău?

— Strașnic.

— D-apoi mie ce rău mi-a părut! Pe urmă m-am deprins. Singură ți-ai făcut horbotica asta pe la mîneci?

— Singură.

— Ai andrică?

— Chiar două. Să-ți dau una?

— Cînd să vin s-o iau?

După ce i-a împrumutat andrica, a venit și Rusanda la Domnica să vadă ce fel de flori și-a sădit ea în grădină, și iar a început a tînji iarba pe cărărușa pe care o bătuseră ele cîndva, umblînd una la alta.

Da de data asta însă s-au întîlnit fete mari, și Rusanda nu știa pentru cine ține Domnica lumina pînă tîrziu, iar Domnica nu știa cine-i acela care șuieră așa frumos cînd trece prin mahalaua de peste iaz, unde trăia Rusanda. Și nu că se ascundeau ele una de alta, dar nu era vremea secretelor — era toamnă, și toamna nici n-ai cînd să-ți legi un deget stîlcit.

Pe urmă, iarna, veneau mai des una la alta, dar totdeauna se întîmplau părinții acasă și nu-i frumos să șușotești față de părinți. Dar iată că au plecat părinții

Domnicăi și a rămas ea singurică. O noapte întreagă au să tot vorbească ele — de-ar fi numai noaptea mai lungă și de-ar adormi Trofimaș mai devreme.

Pe la amiază casa era curată ca oglinda și Trofimaș a fost împodobit de drum s-o cheme pe Rusanda. Asudase bietul băiat de zece ori pînă Domnica i-a spus că-i gata. Cum a ieșit din casă, a zvîrlit cu cușma într-o coțofană — era s-o pocnească, de nu s-ar fi uitat ea în clipa ceea la dînsul. Pe urmă și-a scos din gard o nuia pentru cîinii care n-ar vrea să latre la el și a ieșit din ogradă. A duce o vorbă de la o fată la alta e lucru greu, lucru de mare răspundere.

Peste vreo jumătate de ceas, cînd, după socoteala Domnicăi, Trofimaș trebuia să fi ajuns la Rusanda, copila s-a uitat întîmplător prin fereastră și mare i-a fost mirarea văzîndu-l la poartă.

— Încă nu te-ai dus?!

Trofimaș s-a aplecat s-o vadă printre scîndurile porții.

— Dacă aici este o vrabie moartă.

— Ei și?

— Hai s-o îngropăm.

— Las' c-om îngropa-o pe urmă. Și să știi, dacă n-ai să te întorci repede, mai mult nu vezi bocanii mei.

Trofimaș s-a pornit, trăgînd cu coada ochiului în urmă, iar cînd Domnica a intrat în casă, s-a întors, a săpat cu nuiaua o gropiță la marginea drumului, a îngropat vrabia, i-a făcut mormînt. A stat o vreme pe gînduri — nu știa dacă li se cuvine vrăbiilor să aibă cruce pe mormînt ori nu. Pînă la urmă a înfipt un bețișor la căpătîiul veșnicei odihne păsărești și abia după asta s-a pornit s-o cheme pe prietena surorii sale.

5

Amurgise, nu se prea vedea și Rusanda a ieșit de la stative. Mamă-sa a închis gurarul la plită și a început să mături fața casei — vrasăzică, îi gata repede și masa. Rusanda a aprins lampa, a pus măsuța în mijlocul casei. Badea Mihalache ședea pe scăunel la gura sobei și, dus pe gînduri, căuta cu degetele în creștet rădăcina unui fir de păr.

Deodată cineva a prins a clempăni la ușa tinzii.

— Ia ieși, măi Mihalache. Vezi care-i acolo.

Lui badea Mihalache îi era prea bine la gura sobei.

— Vîntul își caută de lucru...

Mai trece o vreme și sapa ce stătea totdeauna după ușa tinzii cade cu mare zgomot. Mama Rusandei vrea să-și facă cruce, dar n-are unde pune farfuria abia spălată și se înfurie:

— Pe cine Dumnezeu îl mai poartă?!

Rusanda deschide ușa casei și o lasă așa deschisă ca să se vadă în tindă. Nu-i nimeni. Pe urmă apare la lumină un pui de umbră.

— Trofimaș, tu ești?

— Eu îs.

— Apoi ce nu întri?

Și cînd a apărut Trofimaș în prag, și-au pus cu toții mînile în cap. În dreapta ținea o aschie, ce-i mai rămăsese din varga luată de acasă, iar mîna stîngă încerca să și-o șteargă de pantalonași. Unde s-o mai ștergi, cînd îi erau pline de glod și mînile, și fața, și paltonul.

Rusanda se lasă în genunchi în fața lui.

— Ce-ai pățit, măi Trofimaș?

Trofimaș se uită în pămînt, căutînd cum s-o înceapă, și badea Mihalache îi vine în ajutor.

— Ce-l mai descoși și tu! Ia mai întîi și-l spală!

De spălat însă nu prea era chip, căci Trofimaș nu vrea să-și scoată paltonul nici în ruptul capului.

— M-oi spăla numai așa, pe mîni.

— Dar de ce nu vrei să te dezbraci?

Asta Trofimaș n-o poate spune. Rusanda i-a pus o ureche la îndemînă, Trofimaș a tras cu coada ochiului prin părți și, văzînd că fiecare își are lucrul lui, i-a șoptit:

— Mi-a picat un bunghi. Și taman de la pantaloni.

Badea Mihalache, ascunzîndu-și zîmbetul, s-a făcut a căuta vătrarul după sobă. Mama Rusandei s-a pus a alege dintr-o cutioară colorată un bumb pentru Trofimaș — norocul lui că nimerise într-o casă unde tocmai nu ajungeau un fecior și un frate. Mergeau toate strună, pînă au ajuns la capătul de vargă pe care Trofimaș nu vroia să-l lepede nici mort. L-a vîrît subțioară numai pentru o clipă, ca să se spele pe față și, după ce s-a șters, l-a strîns înapoi în palmă.

— Ei, amu ni-i spune ce-ai pățit? l-a întrebat badea Mihalache.

— M-am bătut cu un băiet.

— Hm! Și de ce v-ați bătut?

— A vrut să-mi ieie varga.

— Și nu i-ai dat-o?

Trofimaș a cîntărit aschia în palmă și a răspuns cu fală:

— Nu i-am dat-o.

— Brava! Amu așază-te cu noi la masă.

— Dacă eu nu demult am mîncat.

— Lasă, știu eu cînd ai mîncat.

Trofimaș se uită mirat la dînsul:

— De unde știi?

— După ochi se cunoaște.

Ei, dacă-i vorba așa, Trofimaș s-a așezat îndată la masă. Badea Mihalache i-a făcut scăunel dintr-o căldare deșartă, răsturnată cu fundul în sus, dar Rusanda i-a găsit loc pe scăunaș alături de dînsa.

Au pus pe masă două farfurii cu colțunași, Trofimaș s-a interesat:

— Care-s cu brînză?

— Cu cartofi nu-ți plac?

— Îmi plac ei, da mai pe urmă...

Și în vreme ce el se necăjea cu trei colțunași aninați în furculiță, Rusanda l-a întrebat:

— Ce face Domnica?

— Toarce. A zis să vii sara asta la noi, că s-au dus tata și mama la Bălți — vine bădița Toadere cu tot cu arudii.

— Vine acasă?

— Nu, tata zice că se duce la bătaie și s-au dus să-l vadă. Era să mă duc și eu, numai că tata n-avea pe cine lăsa acasă.

Rusanda s-a ridicat, s-a uitat pe rînd cînd la tată-său, cînd la mamă-sa.

— Să mă duc?

— De ce să nu te duci? Numai ia și mănîncă mai întîi.

Dar Rusanda începuse de acum a se îmbrăca.

— Măi Trofimaș, de ce nu mi le-ai spus pe toate de la început?

Trofimaș se uită la dînsa foarte mirat.

— D-apoi... mîncam colțunași!

A trebuit dar să mai aștepte o vreme, pînă s-a sătura flăcăul. Pe urmă l-au îmbrăcat și pe dînsul. Trofimaș, înainte de a ieși, și-a luat rămas bun de la stăpîni și i-a spus lui badea Mihalache:

— Apoi, eu oi mai trece pe la 'neavoastră.

Badea Mihalache a zîmbit.

— Să vii, de bună samă să vii!

Cînd au ieșit în drum, Rusanda l-a luat de mînuță. Trofimaș și-a ascuns varga subțioară — acum nu mai avea de ce se teme. Dar amintindu-și ceva, i-a ieșit Rusandei înainte, a oprit-o și a rugat-o:

— Să nu-i spui Domnicăi că-mi erau mînile mînjite de glod.

— De ce să nu-i spun?

— Apoi că ea n-a vrea să vie la Bălți cînd oi trece și eu cu arudia spre front.

Și, văzînd că tace, a mai întrebat o dată:

— N-ai să mă spui?

Rusanda s-a aplecat, i-a dezmierdat fruntea cu obrazul și Trofimaș a oftat ușurat. Apoi și-a ferit capul și s-a uitat îngrijorat primprejur de nu i-a văzut cineva.

Așa mic cum era, dar știa și el că lucrurile iestea sînt bune numai atunci cînd nu te vede nimeni.

6

Sărmanul Trofimaș! Credea că-l așteaptă o petrecere care nu se mai află, dar s-a lăsat dus de mintea fetelor, iar fetelor cîte nu le pot trece prin cap! Mai întîi, s-au apucat să-l învețe a toarce. Trofimaș nu vroia nici în ruptul capului, dar mai apoi a prins cum se răsucește fusul și era să strice toate fuioarele, de nu le-ar fi ascuns Domnica. După care, s-au apucat să-l învețe a dansa și Trofimaș, tot repezind cu piciorul în lături, cum a văzut el că face un flăcău la joc, a răsturnat sub laiță niște hlăduneție și mare i-a fost mirarea cînd Domnica, în loc să-l prindă de ureche, l-a așezat la masă și a pus în fața lui un clit de plăcinte.

În timpul cinei a trecut cineva pe drum fluierînd frumos și Domnica i-a șoptit ceva Rusandei. Trofimaș a cerut să i se spună și lui despre ce e vorba, dar, întrucît a fost refuzat în modul cel mai categoric, și-a ales cîteva plăcinte dintre cele mai rumene și a urcat cu ele în fundul cuptorului. La urma urmei, era bărbat, iar bărbații, după cum se știe, ori își spun sus și tare unul altuia ce au de spus, ori stau molcum și mănîncă plăcinte.

* * *

E tîrziu, e noapte afară. Noaptea umblă hoții.

— Fa Domnică, cîinele vostru îi rău?

Domnica a tras perdeluța și s-a uitat prin fereastră afară.

— Îi rău el, numai că nu se repede. Hămăiește din cușcă.

— Dar dacă or veni?

Domnica s-a uitat prin casă — de-or da buzna hoții, să aibă cu ce se apăra.

— Rusandă, da tîlharii nu fură fete?

— Fură, numai că mai întîi se înțeleg cu dînsele.

Domnica a astupat ferestrele cu niște șaluri — nu cumva să se iște vreunul care vrea să se înțeleagă cu dînsele.

E tîrziu, e noapte afară. Noaptea vin flăcăii.

— Domnică, da dacă or veni flăcăi, nu le dăm drumul?

— Ferit-a sfîntul!

— Da dacă ne-or ruga?

— Parcă ei se roagă cînd vin?

— Și încă ce se mai roagă!

— Atunci hai să mai măturăm. Să nu ne rîdă pe urmă.

Au măturat prin casă, și-au schimbat casîncuțele, s-au așezat și se uită una la alta cum le șede.

E tîrziu, e noapte afară. Noaptea umblă duhurile.

— Domnică, a murit cineva în casa asta?

— A murit bunica. Anțărț.

— Ce vorbești? Da cînd a-ți pus-o în săcriu, n-a sărit mîța peste dînsa?

— Nu mai țin minte. Și dacă sărea?

— Cum, nu știi? Dacă sare mîța peste săcriu, mortul se face strigoi și vine în fiecare sară acasă să vadă ce fac ai săi.

Domnica zîmbește.

— Ei, bunica mea nu se mai făcea strigoaică, chiar

dacă sărea peste săcriu mîța cu tot cu motănași.

— De ce crezi?

— Parcă n-o știi minte? Era așa mititică. Veșnic o dureau șalele. Da strigoii au îmblătură, nu șagă — țintirimul îi tocmai în celălalt capăt al satului. Venea de două ori acasă și iar murea.

— Da îi drept că ea trăgea bine în cărți?

— Of, Rusandă, să-ți spun și n-ai să mă crezi! Sara îi ghicește mamei, îi spune că o paște o primejdie, iar o doua zi ori buliharul fură o rățușcă, ori se dezleagă vaca de la iesle și paște tot pătrunjelul. De amu dacă rămîi pe toată vara fără pătrunjel, ce primejdie îți mai trebuie! Strașnic ce mai ghicea!

— Și pe cine a mai vrăjit ea?

— Pe cine vrei! Vasiliței lui Andrei i-a spus că n-o să i se întoarcă bărbatul de la război, și n-a rămas vădană?

— Domnică, da tu știi a vrăji cu farfuria?

— Știu. Numai că trebuie o lumînare de ceară de la un roi sălbatic.

— Și voi n-aveți?

— Rămăsese un căpețel, dar mama l-a ascuns. Hai să-l căutăm.

Căpețelul de lumînare era ascuns în casa cea mare după grindă. Au turnat apă în farfurie, Rusanda a luat capătul aprins de lumînare și, tremurînd de emoție, a vărsat două picături de ceară pe pînza apei — una pentru dînsa, alta pentru altcineva — n-are a face pentru cine anume. I-a făcut apei vînt cu degetul, lăsînd-o să se rotească în jur — picăturile au început a se goni una după alta și, în cele din urmă, s-au unit. Rusanda nu mai poate de bucurie.

— Ai văzut?

— Să știi că la toamnă te măriți. Ia să încerc și eu.

Dar Domnica n-avea să se mărite nici la toamnă, nici la anul, nici în cei mai apropiați zece ani, fiindcă picăturile vreo jumătate de ceas s-au gonit una după alta, dar erau și leneșe, și chioare pe deasupra — odată au fost așa aproape una de alta și tot nu s-au putut găsi. În cele din urmă, Domnica le-a luat și le-a zvîrlit cu ciudă. S-a uitat cu oarecare zavistie la Rusanda și a întrebat-o simplu, ca și cum ar fi vorbit singură cu sine:

— La cine te-ai gîndit?

— La badea Gheorghe.

Domnica a înlemnit.

— La Gheorghe a mătușii Frăsîna?!

Rusanda a întrebat-o de parcă își cerea iertare:

— Ce te miri?

Căpșorul Domnicăi s-a lăsat jos de tot. Rusanda, simțindu-se oarecum vinovată, netezea marginea farfuriei, iar alături, lipită de cornul mesei, își sfîrșea povestea un capăt de lumînare făcut din ceară sălbatică. Rusanda a vrut să-l stingă, dar Domnica, oarecum supărată pe soartă, i-a zis:

Las' să ardă...

7

Pe la zori a început să picure streașina casei. Vin stropii unul după altul, dar niciodată nu se aude să cadă cîte doi deodată — numai cîte unul, cîte unul, cîte unul...

Domnica și-a împletit o șuviță pe degete și o strînge, de-ar putea — și-ar smulge tot părul. N-are cine-o bate că-și usucă capul cu nimicuri. Rusanda, ghemuită alături, a adormit demult, da ea se frămîntă, se frămîntă întruna. O urmărește imaginea unei farfurii cu apă. Stau pe pînza acelei ape două picături de ceară înstrăinate și nu se mai apropie una de alta.

Domnica oftează — ar fi bine să se gîndească la alte lucruri, poate adoarme mai ușor. Pe semne, acum intră în Bălți trenul cu fratele ei. Ce-ar mai fi vrut să-l vadă cum îi șade în manta! Nu i-i ciudă pe dînsul nici cît negru sub unghie, cu toate că el l-a adus pe cel ce avea să-i tulbure sufletul. S-a împrietenit într-o vreme cu Gheorghe al Frăsînei și îl aducea mai în fiece sară. Și părinții s-au deprins cu dînsul de parcă ar fi fost un fecior de-al lor. Cînd o luau la rost că nu se duce să adăpe vitele, se repezea Gheorghe și le adăpa în locul ei. Iarna trecută i-a făcut o furcă, de ți-i mai mare dragul să torci din ea. Mai mult n-a fost nimic între ei, și poate nici nu și-ar fi tulburat ea sufletul, de n-ar fi uitat Gheorghe la dînșii o batistă.

Vorba e că Gheorghe încă pe cînd umbla la școală a rămas odată împreună cu fetele la o lecție de lucru manual tocmai cînd li se preda brodatul. A prins meșteșugul de minune, îi plăcea și a pornit să brodeze acel Gheorghe

al mătușii Frăsîna, că mureau de zavistie fetele din Valea Răzeșilor. Umblau toate după laudele lui, și Domnica, firește, cum s-a pomenit cu o batistă uitată de Gheorghe, a spălat-o frumușel și a cusut pe ea o vîzdoagă, căci avea numai două feluri de ață. Apoi, odată, cînd ieșise Gheorghe de la ei, Domnica și-a făcut a aduce aminte, a ieșit în drum și i-a strecurat batista în buzunar.

Gheorghe n-a zis nimic de cusutul ei — atîta doar că de atunci a început s-o zărească pe Domnica mai des. Uneori, cînd se întîmpla să rămîie în casă numai ei doi, Gheorghe se uita la dînsa, parcă avea ceva s-o întrebe. Domnica, luîndu-i vorba din gură, pornea a toca înfrigurată la nimicuri, pînă apărea al treilea în casă. Dar a venit primăvara și într-o zi, cînd punea cartofi în grădină, a răsărit Gheorghe alături. I-a luat sapa s-o încerce de-i bine ascuțită și a întrebat-o cine a învățat-o să coase.

— La școală am învățat. De ce mă întrebi?

— E cusut frumos. Mamă-mea, cînd ți-a văzut vîzdoaga, mi-a luat batista și nu mi-o mai dă înapoi — zice că după Paști o pune pe perete.

Atunci Domnica i-a spus adevărul. Vorba e că n-avea ață. Parcă aceea-i cusătură? A făcut-o așa de-o joacă.

— Amu ai ață?

N-avea, dar, nici ea nu mai știe de ce, i-a răspuns:

— Cum să n-am!

Gheorghe s-a uitat la dînsa, zîmbind galeș:

— Să știi că am să mai uit o batistă la voi.

În aceeași zi Domnica a colindat tot satul și a adunat fel de fel de ață — putea să coase orice. Dar n-a avut noroc fata. A doua zi a trecut un avion deasupra satului, s-a lăsat pe o aripă și a pornit a scuipa plumb fierbinte de-a lungul căii ferate. Din partea Prutului venea zi și noapte un vuiet înfundat. Nopți întregi avioanele bombardau Bălțul — focuri nalte cît cerul pîlpîiau de cu sară pînă în zori, țăranii stăteau pe la porți, își făceau semnul crucii, femeile boceau, gătindu-și bărbații și feciorii de drum.

Apoi n-a mai uitat Gheorghe a doua batistă. Acum o să-i coase Rusanda, că ea știe a coase bine. Dar ce se face Domnica cu ața pe care o păstrează ca ochii din cap? S-o arunce? Să-i coase de ciudă altuia?

Cad picăturile din streașină — cîte două nu cad, numai

cîte una, cîte una, cîte una... Ca să adoarmă mai ușor, Domnica începe a le număra — una, două, trei, patru...

Într-un tîrziu, cînd Trofimaș s-a dezvelit prin somn, Domnica dormea dusă cu toate amărăciunile sale. S-a sculat Rusanda și l-a învelit. Ea tocmai se trezise după un vis urît de tot. Visase o căsuță pe care mult ar fi vrut s-o schimbe în locul casei sale părintești. De sub streașina acelei case dorite a lunecat ursitul ei. Un băietan nalt și smolit, cu sacul de merinde în spinare, îmbrăcat în cele mai purtate straie, cum se îmbracă, de obicei, bărbații plecînd la oaste. Undeva departe vuia războiul, în drum îl aștepta o coloană de ostași. Zărind-o, băietanul s-a apropiat, i-a întins mîna și i-a spus:

— Să nu mă aștepți, Rusando, că n-am să mă întorc.

Se zorea de zi. Perdelele ferestrelor, după ce-au tot albit o noapte întreagă prin întuneric, acum au căpătat o culoare moale, cenușie. A trecut un călăraș pe drum. Pașii murgului, supți de pămîntul răzmuiat, clefăiau sățios în liniștea dimineții și nici un lătrat de cîne n-a răspuns la grijile acestui trecător.

Rusandei i s-a făcut dor de casa părintească, de cuptorul pe care toate visele îi erau atît de frumoase și nimeni nu pleca zicînd că nu se va mai întoarce.

8

Gheorghe de abia îl ținea minte pe tatăl său. Încă nici nu i se putea sui singur pe genunchi cînd a rămas fără dînsul. Poate a zis de cîteva ori „tată" în viața lui, poate nici n-a zis. Și s-a învățat singur să-și facă jucării, mînca poamă numai cu pîne, ca să ție mai mult sat și niciodată nu dezgheța fereastra cu buzele, de frică să n-o strice, că n-avea tată care s-o puie la loc. Poate prea devreme a înțeles de ce grîul lor se coace mai tîrziu decît la ceilalți oameni, de ce vine în fiecare sîmbătă moșu-său Petrea să le ungă căruța și de ce cînd se duceau cu colinda, oamenii îi dădeau cîte doi covrigi, pe cînd celorlalți băieți le dădeau numai cîte unul.

Mătușa Frăsîna s-a pomenit că are flăcău în casă cu mult înainte decît se așepta. De abia a trecut în clasa a treia, că Gheorghe de acum anina plugul în urma căruței — nu-l putea sui, nici coborî — și se ducea la arat.

Și tot așa, din an în an, s-a deprins să caute pe unde răzbate ploaia în pod, pe cînd ceilalți copii căutau mere domnești prin grădini străine, să taie șișcă la cai, pe cînd cei de sama lui colindau drumurile satului, tăind frunză la cîni. Și era băiat dezgheţat — te miri dacă mai lua vreodată cărțile în mînă după ce se întorcea de la școală, și totuși, a mîntuit șapte clase printre primii.

După școală s-a apucat să adune avere cu o stăruință, cu o hărnicie că se crucea satul. Cu toate că era încă tînăr, cei din sat îl socoteau gospodar în toată puterea cuvîntului. Nu era nuntă în mahala la care să nu fi fost el poftit, numai dînsul în tot satul se pricepea să lege căpriorii, și dacă îți măsura el pămîntul și-ți spunea că aici trebuie să fie hatul — basta. Puteai să aduci măsurători și de la București, că hatul tot acolo rămînea.

Muncea cît trei — muncea zi și noapte, muncea pe vreme bună și pe ploaie, muncea vara și iarna, fiindcă visa și el să aibă o gospodărie în rînd cu lumea, visa să nu mai vadă cum își contenesc sătenii pasul, trecînd pe lîngă casa lor oarbă de ochiul stîng — n-au dovedit la vreme să puie cele două ferestre din stînga ușii. De altfel, casa părintească era cea mai mare durere, cel mai mare necaz al lui Gheorghe. Din cele trei odăi, gătită era numai una — celelalte două, în așteptarea scîndurilor și meșterilor, serveau drept magazie pentru pîne.

Și-l durea cumplit pe bietul Gheorghe, căci era flăcău, și Valea Răzeșilor avea un obicei frumos — de hram, de Crăciun ori în orice altă zi frumoasă cînd era joc în sat, flăcăul își poftea tovarășii în casa lui, îi așeza la masă. Gheorghe n-avea unde-i pofti și, știind-o dinainte, se lăsa rugat cînd îl pofteau alții, ba într-o toamnă chiar și-a petrecut hramul păscînd caii după sat.

Cîmpul îi făgăduise scînduri pentru podele, parale pentru meșteri, vin pentru masa musafirilor, și Gheorghe a devenit un rob al pămîntului? Și dacă-l vedeai amărît, înseamnă că îi răsărise prost păpușoiul, dacă sara, întorcîndu-se, găsea două clipe să mîngîie cînele din ogradă, înseamnă că muncise vîrtos, iar dacă îl și răzbătea vreo melodie, o cînta în drum spre fîntînă, ca să nu piardă vremea degeaba.

Era ceva nemaipomenit la mijloc — vuiau zările de explozii, gemea pămîntul, la trei verste de Valea Răzeșilor treceau zi și noapte trenuri cu răniți, iar un băietan

tînăr muncea pămîntul din noapte în noapte și, cînd venea vorba, întreba de scînduri.

Nici trînta, nici paharul, nici fetele, nici nevestele tinerele — căci cu războiul cela satul era plin de frumușele — nimic nu-l putea abate din cale și nimic nu-l interesa în afară de ceea ce putea să-i prindă bine în gospodărie. Pînă la urmă a ajuns să fie vorbit de rău de toată lumea. Cei plecați la război îl vorbeau de rău că de ce, adică, nu pleacă și el; cei rămași îl vorbeau de rău că de ce a rămas. Fetele îi ziceau molîu, că prea numai de ale sale îi păsa, nevestele tinerele se cruceau în gura mare — unde s-a mai văzut să treacă o femeie scăpărînd pe lîngă un Doinaru și el nici măcar capul să-și întoarcă!

De fapt, nu era nimic deosebit la mijloc. Pe la sate deseori se întîmplă că unii copii, puși de mici la muncă, să se dezvolte cu mult înaintea vîrstei lor. Deseori vezi un om în toată firea, bine clădit, bine legat, dar care mai are mult pînă la maturitate. Cum zicea și o mătușică din mahalaua nevestelor tinerele — nimic nu se coace pînă nu-i vine vremea.

Firește, vremea lui Gheorghe putea să fi venit, și numai întîmplarea făcea să aștepte pînă-i va ieși în cale acea ispită cu chip de femeie.

9

S-a strecurat în ogradă un vînt călduț și mîngîie cele cîteva fire de secară ieșite din streașină. Pe prispă zburdă un miel, și undeva, la vecini, vîjîie o morișcă de vînt.

Da în casă? Doamne, ce se face în casa asta! O namilă de sobă cu brîul șters, două rînduri de ferestre, cu o gutuie pusă între ele — o gutuie zbîrcită, pe care nici copiii n-o mai iau în samă. Țolișoare puse pe la praguri să nu sufle vîntul, care întotdeauna lunecă după prag cum ai deschis ușa; te uiți la toate acestea și ți se face necaz, și ți-i oarecum cînd intră un om străin la tine în casă.

Rusanda a mîntuit de țesut, a tăiat urzeala, a așternut lăicerul și s-a uitat la dînsul cîtăva vreme — îi bun, cine a spus că nu-i bun? Pe perete va fi frumos — și încă ce frumos!

Mîța a tot mieunat în tindă, dar văzînd că nimeni nu dă drumul, stătea tăcută și zgrepțăna ușa cu laba. Rusanda i-a deschis, găinile s-au repezit nebune din tindă, ridicînd un nour de colb și răsturnînd o căldare deșartă.

— Hai, întră.

A zărit în livadă un iepuraș de muscă. Ruguma un vîrf de crenguță și, cum auzea lătrînd un cîne, se ridica în două labe, ciulind urechile.

— Ce-i frumușel! Ia stai să-l prind.

A luat în picioare niște galoși vechi, care stăteau veșnic în tindă spre folosința tuturor, și s-a pornit spre livadă. A făcut doi pași, s-a uitat la galoșii cîrpiți și s-a oprit. Va mai trece cineva și va vedea-o plimbîndu-se încălțată în vechiturile iestea...

De printre pomi a răsărit o rîndunică, un ghemuleț a fulgerat pe deasupra ei, copila a pus palma streașină — ehei, unde ți-i rîndunica! Mirosea a mugur, domnea o miroznă dulce, istovitoare, și cu cît mai mult aer adunai în tine, cu atît mai mult loc slobod rămînea în piept. De sus, din înălțimi cernea o lumină blîndă și caldă — Rusanda s-a uitat la cerul străveziu și atît de înalt, că să fie o punte între cei doi nourași și să cazi de pe dînsa — Doamne! A strîns cosițele între umeri, de parcă o picătură de apă rece i s-a strecurat după guler. S-a mai uitat o dată la nourași și pe fața ei bălaie a răsărit un zîmbet. A răsuflat adînc, săltînd sprîncenele:

— Cucoare! Vin cucoarele!

S-a uitat primprejur — cui să-i spună? N-ai cui spune. A început a se frămînta ca o gospodină prinsă de oaspeți pe neașteptate. La vecini erau ușile închise, nici pe drum nu se arăta nimeni și Rusanda a prins a le număra singură. Erau șapte. Zburau într-un rînd pieziș, ca tăișul fierului de plug — vîsleau încet, dar cu spor. Și tot vin și vin — uite, au trecut peste o margine de sat și se duc, da ea n-a aflat încă unde să fi iernat ele, că grozave geruri au mai fost iarna asta! Deodată aude cum tatăl ei țintuiește un par — făcea gard după casă. S-a repezit, i-a căzut un galoș și copila l-a cules din mers.

— Tată, mata ai văzut cucoarele?

Badea Mihalache, domol din fire, mai întîi a înfipt toporul într-o margine de par, și-a dat cușma pe ceafă

cu dosul palmei — iubea haina curată și-i purta de cinste. Abia pe urmă a întrebat:

— Unde-s?

— Ei, dacă ai să te codești atîta!

L-a luat de mînă și l-a tras spre colțul casei.

— Uite, le vezi?

— Nu văd nimica...

— Cum nu vezi? copila se frămînta, o creangă de vișin i-a dezbrobodit casîncuța. Uite, oleacă mai sus de nourașul cela. Seamănă cu un cojoc scos la soare să se zvînteze.

— Aha... Stai că le număr.

Rusanda urmărea țintă cum mișcă tatăl ei buzele:

— Cîte-s?

— Șapte parcă...

A zîmbit foarte mulțumită — număra bine tatăl ei.

— Da cum crezi mata, unde să fi iernat ele?

— Apăi, acolo unde-i cald. La talieni ori în Astria poate...

— Ei, în Austria e iarnă ca și la noi.

— Apoi la talieni, că în altă parte nu prea au unde...

În lungul drumului a apărut mătușa Dochița cu o coadă de sapă nouă — pe semne, dase cuiva să i-o cumpere de la iarmaroc.

— Mai stați la sfat?

Badea Mihalache s-a aplecat să culeagă de jos niște pănușe aduse de vînt. Toamna trecută l-au chemat la sovietul sătesc, că era o adunare și trebuiau să hotărască ceva. Odată ce l-au chemat special, a vrut să spună și el cîteva vorbe. Și de bine ce începuse, Dochița asta a prins a țipa cît o ținea gura:

— Tii, am uitat să-mi încui găinile!

I-a încurcat toată cuvîntarea. Cioară bătrînă. Ar ședea acolo pe cuptor cu găinile în poală și n-ar mai încurca lumea! A răspuns fără a se uita la dînsa:

— Stăm la sfat, da...

Rusanda însă a întrebat-o repede:

— Mătușă Dochiță, ai văzut cucoarele?

— Cum, au venit?

— Uite-le.

Mătușa s-a uitat mioapă printre crengi, nu le-a văzut, dar pe semne că nici nu prea stăruia.

— Apoi că li-i și vremea, a încheiat ea filozofic

Pe urmă, mutîndu-și coada de sapă la cealaltă subțioară, și-a căutat de drum.

A luat și badea Mihalache toporul în mînă.

— Ține oleacă leațul ista să nu fugă din loc. Îi dau eu o țintă.

Rusanda i-a ținut leațul, pe urmă a mai stat așa alături o vreme — ar fi stat toată ziua și s-ar fi tot uitat cum tatăl ei face gard: pune fiecare nuielușă la locul ei și se potrivește așa de bine, încît îți pare că a crescut oleacă strîmbă anume pentru ca să se potrivească aici în gard.

Dar se duceau cucoarele, de abia se mai deslușeau șapte puncte în fundul zării — iată se duc și n-a mai aflat ea unde să fi iernat ele. Ce știe tata — talieni! De-ar trece badea Gheorghe pe lîngă dînșii. Acela le știe pe toate. L-ar întreba? Zău, l-ar întreba!

S-a ridicat în vîrful picioarelor, a căutat printre case un acoperiș șindrilit. „Pe semne că face și el gard. Acum, la începutul primăverii, toată lumea face garduri." Da ce-ar fi să se ducă chiar ea la dînșii? Se poate duce. Mătușa Frăsîna cum vine la ei și nu se mai întreabă satul la ce-o fi venit.

A scos iute stativele, a luat în picioare niște pantofiori și a ieșit din casă. I se părea că are picioare atît de ușurele, încît chiar să fi vrut să le țină locului și tot nu le-ar fi putut ține.

10

Mătușa Frăsîna tocmai adunase o sită de pui să-i scoată afară. Zeci de cioculețe fragede și moi, zeci de ochișori proaspeți și naivi, apoi toate ghemușoarele iestea vii piuiau, făceau mătănii și încercau să zboare — aveau aripi!

Pe mătușa Frăsîna a cuprins-o dragostea cea gingașă, pe care o avea încă de copilă față de tot ce-i mic. Și, cu toate că nu-și vedea capul de treburi, s-a așezat pe-o clipă să se joace cu puii. Alături cîrîia cloșca, tot învîrtindu-se în jurul femeii și ridicînd din vreme în vreme capul să vadă ce-i fac podoabele în sită.

Mătușa Frăsîna își purta degetele printre pui, atingînd un căpșor, o aripioară, cercînd să le spuie ceva în limba lor păsărească:

— Ti-ti-ti...

Ușile erau deschise. Deodată s-a pomenit cu o umbră de om așternută în fața casei. A ridicat capul — în prag stătea Rusanda, botind o băsmăluță în mînă.

— Bună ziua la'neavoastră.

Mătușa i-a măsurat într-o clipă stanul sprinten, s-a jucat oleacă cu ochii ei frumoși, căprui și, ca la mulți părinți care nu prea au copii și văd la alții odrasle mai răsărite, a cuprins-o un fel de zavistie.

— Bună. Șezi. Vreau să scot puii afară.

Dar cînd mătușa, ducînd cu grijă sita, a ajuns la prag, Rusanda a oprit-o.

— Dă-mi să-i duc eu.

I-a dus încet, cu multă grijă, a așezat sita în bătătura casei, i-a coborît, luîndu-i pumn după pumn, de parcă ar fi măsurat făină, dar puii stau uluiți grămăjoară. Se tem. Copila a vrut să-l ia pe unul în palmă, dar s-au suit trei deodată și cloșca a început a se învîrti furioasă în jurul fetei. Mătușa s-a uitat la genele copilei, gene lungi, ce lăsau două umbre mici pe obraji. S-a gîndit: „Amarnic frumoasă o să mai fie, bat-o focul! Dacă nu s-a bate sat cu sat de la dînsa, să nu-mi ziceți pe nume".

Cînd s-au întors în casă, copila a întrebat-o:

— Am auzit că mata ai sămînță de gherghine. Nu mi-i da și mie vreo cîteva?

Mătușa și-a scos șalinca legată sub barbă. Vorbă să fie că-i trebuie sămînță de gherghine! Era a treia fată ce venea în ziua ceea după sămînță.

— N-am, draga mătușii. Am avut cîteva și le-am sădit. Da iaca la toamnă, dacă vrei, pot să-ți dau.

— La toamnă viu!

De acum pusese mîna pe clampă să iasă, dar nu se deschide așa ușor ușa la dînșii. A zărit deodată sub oglindă un șervet cu niște frunze cusute.

— Cine ți le-a cusut?

— Gheorghe. Nu prea avea cînd — frunzele le-a cusut, da florile, iaca, au rămas abia însemnate cu creionul.

Chipurile, ca s-o liniștească, Rusanda a întrebat-o:

— Da mata nu mai ai vreun șervețel curat?

— Am, cum să n-am!

— Dacă vrei, dă-mi să-ți cos niște clopoței.

Mătușa a scos șervețelul dintr-o ladă cu o mamă de balama și o lăcată enormă de la care pierduse cheile încă bunelul ei, și lăcata, rămasă încuiată, spînzura fără nici un rost.

Rusanda a strîns frumos șervețelul, și-a luat rămas bun, a ieșit din casă. O apucase o fierbințeală, încît simțea și-n vîrful degetelor cum i se zbate inima și-i ardeau obrajii — Doamne, măcar de nu s-ar uita așa lung mătușa la dînsa. Și se frămîntă, și-i era ciudă că trebuie s-o mai întrebe ceva, dar cum s-o începi?

În sfîrșit, încercînd cît de bine se închide portița lor, a întrebat-o foarte nepăsătoare:

— Da unde vi-i căruța, că nu se vede în ogradă?

— S-a dus Gheorghe la arat.

S-a gîndit o clipă legănînd portița.

— În Hîrtoape ați arat de amu?

— Încă nu. De mîne se duce.

De acum era gata să-și vadă de drum și ar fi trecut toate de minune, numai că, vezi, a fost și mătușa Frăsîna cîndva fată mare. A întrebat-o, uitîndu-se lung în ochii ei:

— Voi ce semănați anul ista în Hîrtoape?

Rusanda și-a săltat sprîncenele, cercînd să prindă cu dinții un colț al buzelor.

— Noi punem păpușoi. Numai că hăt mai tîrziu... a spus-o cu multă părere de rău, și mătușa s-a dat dusă de nas. Ba încă a încercat s-o liniștească:

— Apoi că și noi vom semăna păpușoi. Om avea ce prăși vara asta!

Venind spre casă, Rusanda zîmbea:

„Să aștepte pînă la prășit?! Se duce chiar mîne în Hîrtoape. Numai că ce să facă amu pe deal?"

În casă mai întîi a ascuns șervetul să nu se colbăiască și îndată a ieșit să-l caute pe tată-său. Badea Mihalache retezase creasta gardului și aduna vîrfurile de crengi.

— Tată, noi anul ista semănăm mazăre?

— Mazăre? Ar trebui... și-a dat cușma pe ceafă cu dosul palmei. Numai că nu prea avem loc în grădină.

— Da în Hîrtoape?!

— Ei! Ți-or fura-o copiii de verde.

— N-o mai fură nimeni. Anul trecut cîți au avut acolo mazăre și nu le-au mai furat-o?!

— Da cine a avut acolo mazăre?

— Mulți...

— Știu eu! Da nu-i devreme?

— Nu mai este! Iaca, întreabă pe cine vrei dacă a pus mazăre și-i vedea ce ți-a spune!

— De, dacă zici tu că-i așa...

Badea Mihalache a apăsat cu piciorul grămada de retezături, dînd prin asta de înțeles că el cu mazărea s-a lămurit. Dar nu era lămurită Rusanda.

— Da să mă duc mîne, ce zici mata?

— Ei, ce te-a apucat? Te-i duce poimîne. Mai întîi să mîntuim de săpat în grădină.

„O desetină n-o mai ară el într-o zi", și-a făcut ea socoteală.

11

— Tată, mata nu știi unde-i oglinda?

Terminînd să măsoare pielicica pe calup, badea Mihalache a netezit-o de cîteva ori cu mîneca, căutîndu-i valul și, în cele din urmă, a lăsat-o să cadă jos.

— Cat-o... În cotruță trebuie să fie. M-am bărbierit mai ieri, dar crezi că țin minte unde am pus-o?

S-a gîndit că de s-a duce mîne la iarmaroc, va trebui să cumpere și o oglindă. Ce-i drept, nici asta încă nu-i de rîpă. Cam cețoasă, dar te arată drept. Acum au început a face niște oglinzi că te strînge în spate cînd te uiți într-însa — îți duce nasul la ureche. Asta încă-i bună. Numai că se tot rătăcește întruna. Va trebui să se înțeleagă cu toată familia și s-o puie numai într-un loc. Rusanda a căutat-o și ieri, și alaltăieri. Hm, da ce-o fi făcînd ea atîta cu oglinda ceea?!

Badea Mihalache a luat calupul de pe genunchi și s-a ițit din bucătărie. Rusanda înfipsese oglinda după păretar și se necăjea cu cosițele. Împletea una, o despletea pe alta, dar oglinda era prea mică și fata dansa în jurul ei, cercînd să-și vadă, totodată, și cosițele, și fața. În cele din urmă s-a suit cu genunchii pe laiță. Badea Mihalache a oftat:

„Fug anii. Fug anii, bre, că nici nu prinzi de veste! Parcă mai ieri încă se temea să iasă afară pe înserate — o petrecea mă-sa. Amu, uite, îi fată mare...".

A găsit că pielicica îi prea mică pentru cușmă. S-a

apucat s-o măsoare încă o dată, petrecînd-o în jurul calupului, și se gîndea că, iaca, i-i îngustă casa — nici zece perechi de nuntași nu încap. Da la nuntă cînd ți-or începe a veni — aține-te. Va trebui să facă afară un cort din țoluri. Totuși, cum vor fi toate? Rusanda s-a lăsa în genunchi, slăbuță așa cum e, ochii i-or juca în lacrimi și ea cu mare ce a rosti: „Blagoslovește-mă, tată...".

Pe urmă s-a duce. Și-a lua sofca asta de lîngă sobă, zestrea. Și iar vor turna ei răsăriță în casa cea mare, iarna vor așterne paie pe jos, vor ține cartofi pe sub lăiți și, ca amu zece ani, cînd va cere oleacă de apă caldă să se bărbierească, nevastă-sa i-a spune:

— Hai-hai! Te-i rade și cu rece!

Badea Mihalache a trîntit calupul jos și a ieșit din bucătărie.

— Rusando! Mult mai ai de gînd să te mîndrești?

Copila s-a întors miratâ, dar a văzut că nu e șagă și a sărit ca friptă.

— Iaca mă duc.

— Păi, voi vă tot duceți. Or mai da niște ploi, că vezi cum se schimbă vremea — de trei ori pe zi.

Rusanda s-a împletit repede și a ieșit. A pus în coșul cu mazăre o bucată de învîrtită și a început a cerceta de i-i bine bătută sapa.

— Ei, ce te codești?

— Da ce te-ai legat și mata de mine?! n-a mai putut răbda fata. Alaltăieri ziceai că-i devreme cu mazărea, azi te temi c-a fi tîrziu. O semăn eu, n-ai mata grijă. Mai bine ți-ai căuta ceva de lucru.

Și cînd badea Mihalache a intrat în casă să vadă de-i iese totuși o cușmă din pielicica ceea ori nu-i iese, Rusanda s-a furișat în livadă. S-a oprit lîngă un perjar bătrîn în fundul grădinii. Cîteva firișoare verzi tremurau în bătaia vîntului. Brîndușe. Al doilea an răsar aici brîndușe și numai ea știe de dînsele. A stat cîteva clipe pe gînduri — pe urmă le-a săpat, a ascuns două boabe de solzi cărămizii în buzunarul bluzei. Apoi a pus sapa pe umăr, a luat coșulețul în mînă și s-a pornit pe o ulicioară prin partea de jos a satului.

Mătușa Frăsîna trăia în partea de sus.

12

Era un farmazon de mînz cum nu se mai află. Uite-l zburdă, zburdă cît zburdă, pe urmă vine, se lipește de mă-sa și țese mărunțel pe lîngă caii bătrîni. Ară, adică, și el. Iar dacă prind să-l doară picioarele, iese înaintea cailor, le stă de-a curmezișul și basta. A priceput, hoțul, cum se pot opri caii din plug și atîta i-a trebuit.

Gheorghe a apăsat pe cornul drept să fie brazda mai plină, dar cotiga a scîrțîit prelung și caii s-au oprit. De-a curmezișul brazdei stătea mînzul și se uita întrebător la Gheorghe, de parcă ar fi vrut să afle cum găsește el isprava lui.

— Ei, dacă ți-a venit cheful...

Flăcăul a aninat hățurile de cornul plugului, a înfipt biciușca în brazdă și s-a așezat pe grindei. Mînzul pe semne că atîta aștepta — să lase Gheorghe biciușca din mînă. A ieșit dinaintea cailor și s-a apropiat de dînsul. Era un mînz sprinten, de vreo două luni, cu steluță în frunte. A întins botul, mișcînd din buze, spre mîna lui Gheorghe.

— Ce să-ți dau? N-am nimica. Uite.

Mînzul și-a tras botul înapoi, a lăsat capul pe-o parte, de parcă asculta în care ureche îi țiuie și se uita întrebător la Gheorghe. Nu-i venea a crede să n-aibă flăcăul nimic pentru dînsul. Iar a întins botul, căutînd de n-are vreun buzunar pe la genunchi.

— Măi, da al dracului mai ești! a zîmbit Gheorghe, căutînd în buzunarul drept hrinca de pîne pe care o lua în fiecare dimineață anume pentru urecheatul ista.

— Zi-i.

Și în vreme ce mînzul mătura fărîmăturile din podul palmei, Gheorghe îl probozea:

— Am să te înham. Am să te înham, măi Vasca, și să vedem ce ni-i cînta atunci.

Mînzului puțin îi păsa. A luat-o iar razna pe arătură, iar Gheorghe a dezlegat hățurile.

— Hai cu Doamne-ajută!

Iapa din brazdă aburea. De la o vreme a început să-i scapete capul în jos a oboseală și Gheorghe a hotărît că mai întoarce de trei ori și dă mîncare la cai. O dată a întors el cum a întors, da cînd să suie a doua oară la deal, în dreptul tancului ruginit ce hodinea pe o

coastă în hectarul unei băbuțe, iapa a început să necheze după mînz.

— Uite, vezi? De amu te-a pălit dorul!

A fluierat biciul pe deasupra ei, dar iapa s-a smuncit și a scos plugul din brazdă. A trebuit să ia caii de cap și să-i întoarcă înapoi, ca să nu facă greș. De abia s-a mișcat din loc, că iapa iar a prins a necheza.

— Apoi dacă ai să-mi faci fasoane de-aiestea! Și unde dracu' s-o fi rătăcit mînzul cela?!

Cu mare ce a scos brazda la capăt și a dat caii la opalcă. Mînzul nu era nici la căruță. S-a uitat în jur — nici urmă. S-a suit în căruță, rămînînd să stea în picioare. A, uite-l! L-a zărit cu vreo zece hectare mai la vale. Șade lîngă o fetiță în bluză albă, făcută sinilie.

„Cine să fie? Stai, a cui îi zăblea? A, copila lui badea Mihalache."

L-a fluierat de vreo cîteva ori, însă ori că vîntul bătea din partea ceea, ori că mînzul surzise cu totul. A legat caii de oiște și a pornit pe de-a dreptul după dînsul. Cînd a trecut vreo patru haturi, a văzut că mînzul stă liniștit și mănîncă din pumnul fetei:

„Stă la masă, pezevenchiul, a zîmbit Gheorghe. Da copila asta a lui badea Mihalache s-a ridicat mărișoară. Oare cîți ani să aibă? Trebuie să fi trecut de șaisprezece, căci o vazuse dansînd la o nuntă din partea de jos a satului. Dansa, ce-i drept, cu o fată, dar dansa frumos".

— Doamne ajută, bade Gheorghe! i-a strigat Rusanda încă de departe.

— Să trăiești, Rusando! Ia sama că mi-i alinta mînzul și n-am să-l pot ține la casă — a vrea numai colaci.

Rusanda i-a netezit mînzului steluța de pe frunte.

— Crezi că nu face? Uite-l ce-i frumos.

Abia cînd a luat ultima fărîmitură din podul palmei, Vasca a auzit că nechează mă-sa după dînsul. S-a întors și a rupt-o din loc spre căruță.

— Ce semeni, mazăre? Gheorghe s-a așezat pe hat.

— Mazăre.

— Nu-i devreme?

— Tata zice că nu.

Vîntul i-a rupt o șuviță de păr și i-o juca pe obraz. Rusanda s-a întors cu fața în partea de unde bătea vîntul, ca tot el să i-o așeze la loc.

— Mata ai văzut alaltăieri cucoarele?

— Cum să nu! Le-am văzut.

— Ți le-a arătat cineva, ori le-ai văzut singur?

— Singur. Aram la Răut.

Doamne, și ea le-a văzut singură! Asta trebuie să însemne ceva.

Culegînd de pe hat cîteva fire de paraginâ uscată, Gheorghe a început a le împleti, ca să-i treacă de urît. A întrebat-o:

— De ce nu vii pe la club? Ori, poate, nu te lasă?...

— Cum să nu mă lase!

— Atunci?

Rusanda s-a aplecat să ridice de jos un bob de mazăre căzut din coș și, ascunzîndu-și obrajii de privirea lui, a rostit:

— Parcă mata nu știi că fata, mai înainte de a se duce singurică, trebuie s-o scoată cineva în lume?

Și a roșit ca macul — vezi ce pățești cînd te ia gura pe dinainte! Și de ce nu l-a ascultat ea pe tată-său — îi rece pămîntul, poate să se prăpădească mazărea! S-a mai aplecat o dată — acum ca să ridice sapa — și Gheorghe a zărit în buzunărașul ei de sus două firișoare verzi.

— Ce-i acolo? Dacă nu-i secret.

— Brîndușe. Vrei?

Le-a scos repede, a făcut doi pași și i le-a întins cuminte ca o școlăriță.

— Ai fost la pădure? a întrebat Gheorghe, curățîndu-le cu grijă.

— Noi avem în grădină. O mulțime avem!

— Nu mai spune! Poamă nouă.

Flăcăul a pus în gură amîndouă brîndușele deodată. Pentru o singură clipă a simțit mirozna și ispita unui sîn de fată mare. S-a uitat pe furiș la frumosul sîn al fetei, s-a uitat gingaș și crîncen, ca un hoț de codru.

— Și, mă rog, cum se face asta cînd un băiet scoate o fată în lume?

Rusanda s-a lăsat furată de un zîmbet.

— Parcă mata nu știi?!

— Habar n-am.

— Dacă nu știi mata, după ce ai scos atîtea fete în lume, cine să mai știe?

Gheorghe a fluierat prelung.

— Întîia oară aud să fi făcut cuiva binele ista. Dar, mă rog, dacă zici că-i așa... Cînd să te duc și pe tine la club — desară mergi?

— Cine o să cînte?

— Moș Dănuță. Că el nu-i fudul și vine la club sară de sară...

Rusanda oftează.

— De venit știu eu că vine, dar vorba e — o să cînte?

— Apoi, îl rugăm noi...

— Atunci mă duc. Dacă ai să-l rogi mata — mă duc.

Soarele scăpăta spre chindii. Trăncăneala cu o fată tinerică e o treabă bună, numai că ziua se trece, iar caii stau și așteaptă la căruță, în mîjlocul arăturii.

— Atunci dar trec desară pe la voi.

— Vino.

Gheorghe s-a sculat și a pornit spre căruță. Din mers s-a mai întors o dată. Rusanda făcea în mare grabă rînduri pentru mazăre, necăjindu-se cu vîntul, care, rămînînd singur cu fata, iar îi juca o șuviță pe obraz.

„Ca să vezi, la badea Mihalache cresc brîndușe în grădină, iar eu nici să știu! A trebui să ies mai des în sat, că, vezi, așa poți să pierzi vremea brîndușelor fără să le guști!"

Iar Rusanda îi dădea zor cu mazărea. Mai întîi de toate, rochia cea de lînă, în care îi ședea bine, nu era călcată. Pe urmă, trebuia să ungă cu grăsime pantofii, să-i înmoaie, că o strîngeau cumplit, iar pe deasupra la toate, ce se face ea cu cosițele? Ei, ei, cîte le mai avea ea de făcut în bucata de zi ce-i mai rămăsese!

Dar, vorbind deschis, îi mîncase mînzul învîrtita și era flămîndă săraca fată.

13

Gheorghe s-a ridicat de la masă, a pus farfuriile în blidar. Mătușa Frăsîna ședea pe un scăunaș josuț, punea niște crengi de stejar în vatră și se uita țintă la fecior. Gheorghe și-a luat costumașul cel curățel, cu care ieșea, de obicei, în sat, și-a pus în cap pălăria și a început să sucească o țigară de drum.

— Gheorghe... Mătușa Frăsîna era atît de mirată, încît și-a prins obrazul drept cu palma, de parcă o dureau

dinții. Nu cumva te-ai înscris la comsomol?

— Nu. Da ce mă întrebi?

— De ce nu ți-ai făcut cruce după masă?

— Am uitat.

— Ai să-l superi, Gheorghe, pe Dumnezeu! Ia și-ți fă măcar amu cruce.

— Ei, îmi fac desară.

Și s-a dus. Mătușa a ieșit în urma lui, a închis ușa tinzii, apoi s-a întors și s-a așezat iar pe scăunaș să mîntuie cu focul.

Ce mai ard stejarii ăștia — poți face lumînări ța para lor. Gheorghe a adus și azi o căruță de crengi, numai că n-a dovedit să le descarce. S-a mai dus și el prin sat. Oare unde s-o fi dus? Trebuia să-l oprească cumva acasă, că parcă nu demult a fost. Dar dacă se duce și mîne, și poimîne?

Mătușa se întoarce spre icoane, își face de trei ori semnul crucii, iar pune pe foc. Și din flacăra deasă a vreascurilor îi răsar ani trecuți demult, oameni care nu mai calcă drumurile satului, amărăciuni pe care le-a înecat demult în lacrimi.

Cînd și de unde au apărut în satul lor Doinărenii ăștia, Dumnezeu îi știe. De acum așa oameni vrednici și harnici, și gospodari cum nu se mai află! De cînd îi ține minte, grînele lor le cumpără oamenii de sămînță, în casele lor îs cele mai bune petreceri și copiii lor — oricît ar fi de mici, niciodată n-or trece pe lîngă om să nu-i dea bineț. Dar bogați n-au fost niciodată.

Te uiți la vreun Doinaru de aiștia și nici nu mai ai ce zice — și-i harnic, și-i gospodar, și nevasta i-i tînără, măcar să ia și s-o mărite din nou. Dar trece într-o bună zi cu căruța — iaca se duce, de-o vorbă, la arat și întîlnește o muiere în drum. Și nici nu l-a vrăjit, poate că nici nu știa că trăiește într-un sat cu dînsul. Dar pe semne că așa li-i firea lor — întoarce căruța și s-a dus pe vînt tot ce-a adunat în anii trecuți. D o i n e a u, cum își ziceau ei înșiși.

Mătușa Frăsîna mai pune cîteva vreascuri pe foc, împinge jăraticul să nu cadă din vatră și oftează.

În sat nimeni nu vrea să dea fetele după dînșii, și totuși, nu-i fată care n-ar fi gata să fugă de acasă cu vreun Doinaru. Parcă ea n-a fugit cu Vasile al ei, Dumnezeu să-l ierte? N-au vrut s-o lase nici mamă-sa, nici

tată-său. Cînd l-a născut pe Gheorghe, mamă-sa a fost de cîteva ori la ei, da tată-său n-a călcat cu piciorul în casa lor pînă la moarte. Și-i părea strașnic rău că era una la dînșii — băieți au mai avut, da fete — numai una.

Și așa frumos mai era Vasile al ei, că nu era nuntă să nu joace el mireasa, și așa era harnic, că uite aproape din nimic și-au înjghebat ei o casă și ceva lîngă casă, și așa era de cuminte, că în toți anii cît a trăit, nu s-a uitat o dată rău la dînsa.

Mătușa oftează adînc. Au trecut atîția ani de atunci, dar o mai doare. Cînd avea Gheorghe trei ani, s-a dus Vasile al ei într-o vinere la iarmaroc să vîndă niște poloboace, că toată iarna, de urît ce-i era, s-a învățat singur a le face și a făcut o mulțime. S-a întors pe la chindii și, cînd a intrat în casă, era negru ca pămîntul. Pe urmă a aflat ea că atunci, în vinerea ceea, a întîlnit-o el la iarmaroc pe fata ceea din Rădeni. Nici n-a mîncat, nici nu s-a așezat pe laiță. A înhămat caii și s-a dus.

Doua săptămîni a sprijinit ea poarta, așteptîndu-l, două săptămîni a stat mîncarea rece pe masă, două săptămîni a stat fînul împrăștiat prin ogradă, fiindcă n-avea cine-l căpița.

Mătușa Frăsîna mai pune cîteva vreascuri pe foc și iar oftează.

Cînd s-a întors, ea nu i-a spus nici o vorbă de rău. Nici el n-a zis nimica. A încercat să se apuce de gospodărie, dar ochii îi erau tulburi, fruntea grea și vorba amorțită.

Ziua se mai lua oleacă cu lucrul, da noaptea se scula, ieșea afară încetișor, ca să nu-i trezească pe ai săi, se suia pe scară la gura podului și pînă-n zori doinea țigară după țigară. De acolo se vedeau Rădenii.

Pe urmă au început tot mai des să-l fure drumurile, și se topea gospodăria lor văzînd cu ochii. De aceea nici nu și-au gătit casa — iaca, n-au izbutit s-o gătească și a rămas negătită pînă azi.

Dar într-o duminică n-a dovedit a se duce bărbatul ei, că pe la amiază se întoarce înapoi. A intrat în casă și i-a spus să scoată vin din beci. De cel alb, că-i mai tare. N-avea deprindere să bea singur niciodată, da atuncea a cinstit. Iar după petrecerea ceea a pus plugul în căruță, a înhămat caii. Și pentru întîia dată, văzîndu-l că se duce cu plug cu tot, ea l-a luat pe Gheorghe în brațe, a ieșit

să deschidă poarta și l-a întrebat:

— De amu pe cînd să te așteptăm?

— Mă duc la arat. Desară am să vin.

— Duminica la arat?!

— Și dacă-i duminică? Tu ce zici, măi Gheorghiță?

Gheorghiță nu zicea nimica — se rupea să-l ia în căruță. Vasile l-a netezit pe cap și l-a întrebat:

— Cum o mai duci, măi frate Gheorghe?

Mătușa mai pune cîteva vreascuri pe foc și iar își face cruce. Doamne, cîte le-a mai tras ea atunci! Amurgește, da el nu-i, înnoptează, da el nu-i, îi aproape de miezul nopții — da el nu-i și pace. S-a dus la frate-său Petrea — i-a povestit că așa și pe dincolo; înhamă acela caii și se duc să-l caute.

În Hîrtoape au găsit căruța în mijlocul ogorului, caii și-au rupt căpestrele și păsteau alături într-o semănătură, iar Vasile murise de amu. Zăcea însîngerat, întins pe brazdă proaspătă, cu pieptarul cămășii în mînă. Duminica ceea fusese o nuntă la Rădeni.

Ard bine vreascurile. A suflat vîntul o scînteie și deodată îi pară.

Pe urmă cîte le-a îndurat, pînă l-a crescut pe Gheorghe, dar n-are ce se plînge — îi și cuminte, și harnic. De mititel nu l-a lăsat să se ducă la neamurile lui tată-său, amu nici el însuși nu se duce.

Și totuși, din vreme în vreme o cuprind fiorii pe mătușa Frăsîna. E prea harnic, prea gospodăros, prea cuminte. Doamne, numai să nu-l scape, să nu înceapă și el a doini, că se prăpădește și el, și ea.

Deodată își aduce aminte că Gheorghe nu și-a făcut cruce după cină. S-a ridicat încetișor, a tras perdelele — fläcăul era dus. S-a oprit în dreptul icoanei. S-a lăsat în genunchi și, făcîndu-și semnul crucii, a șoptit:

— Îți mulțumesc, Doamne, pentru pîne, apă și sare...

Apoi s-a ridicat și iar s-a așezat pe scăunaș lîngă vatră.

S-a gîndit că ar trebui cumva să lămurească, să spună că ea pentru dînsa și-a făcut de acum cruce — asta era pentru Gheorghe. Dar cum să-i lămurească Celui de sus — nu știa. Și iar a oftat:

— Doamne, Doamne...

Stejarii ard bine primăvara. Amarnic mai ard.

14

Așa cam pe după-amiază tinerimea din Valea Răzeșilor pornea în căutarea lui Ichimaș, căci pe atunci el era cel de care depindea dacă va fi sara ce se lăsa peste sat frumoasă sau nu va fi, dacă se va bucura sufletul măcar cu ceva-ceva sau iară va trebui să le amîne pe toate pentru mai tîrziu.

Grija cea mare a tuturora erau muzicanții. Valea Răzeșilor niciodată nu și-a avut taraful său și, cînd se întîmpla vreo nuntă, vreo petrecere, tocmeau muzicanți de prin satele vecine. Pentru petreceri mai mici aveau cîteva armonici, dar ce folos, căci stăpînii lor erau demult duși pe front. Cîteva patefoane hodorogite, pentru care nici plăci, nici ace nu se puteau găsi, și, pînă la urmă, tot la moș Dănuță ajungeau.

Dintr-o vioară veche, slinoasă și jerpelită, moș Dănuță știa a scoate petreceri care țineau zile și nopți la rînd, dar necazul cel mare al tuturora era că moș Dănuță nici pe departe nu putea să fie stăpîn pe cîntecele sale. Părea că el a fost elev o singură dată în viață, o singură zi și, așa cum a prins el atunci în ziua ceea cu urechea melodiile populare, așa le-a și purtat o viață întreagă. Cînd venea vorba de cîntat, el lua firul de unde-l lăsase data trecută și tot cînta pînă la capăt, pentru ca pe urmă s-o ia de la început. A scoate din împletitura ceea de melodii un cîntec sau a încerca să puie altul în locul lui era un lucru de neconceput pentru moș Dănuță.

În sfîrșit, toate bune și frumoase; chiar cu metehnele sale, bătrînul era gata mai întotdeauna să pună mîna pe arcuș, dar vorba e că serile se aduna la club lume de pe lume. Veneau băieți și fete din sat, veneau din partea locului, de pe la raion, veneau marinari fiind în concediu, invalizi de război, partizani, cine știe prin ce miracol ajunși în sara aceea la clubul din Valea Răzeșilor. Firește, fiecare venea cu dispoziția sa, fiecare avea melodiile sale preferate, și dacă tinerimii din sat îi era mai totdeauna pe plac ceea ce purta cu sine moș Dănuță, musafirii așteptau, ba chiar mai mult, cereau să fie cîntate și alte melodii. Aici însă, vai, bătrînul viorist nu putea prinde melodii noi, nu le putea pune în colacul de melodii știute din moși-strămoși, pe care le purta cu dînsul, și deseori se pomenea în culmea petrecerii ocărît și

huiduit. Pînă la urmă a zis că nu se mai duce la club să cînte, căci mai era și fricos acel viorist al satului, și cam pe la amiază, o chitea el cum o chitea și numai ce vedeai lăcata la ușă, iar moș Dănuță — ia-l de unde nu-i.

Și atunci băieții din Valea Răzeșilor porneau să-l caute pe Ichimaș, mai bine zis, pe badea Ichimaș, cum îl numea mai toată lumea. Cu șase luni în urmă Ichimaș era un vlăjgan și-un gură-cască, încît se mira satul de se va mai alege ceva dintr-însul. Rămas fără părinți, crescut de cîteva mătuși care îl țineau pe rînd, el ajunsese bătăuș că nu trecea zi să nu se încaiere cu cineva, apoi, chiar cînd era constrîns de împrejurări la o conviețuire pașnică, spiritul primar agresiv era atît de pronunțat în firea lui, că, uite, stă cu băieții pe corlatele podului, glumesc ca băieții ei înde ei, începe și Ichimaș o glumă cînd îi vine rîndul, dar deodată, într-o singură clipă, își întrerupe vorba, ridică o pietricică de jos, își răsucește brațul, îi face vînt și ca din senin vine o rîndunică cu aripile strînse și cade în oglinda apei.

Luat la război, s-a dovedit a fi un țintaș cu mare faimă, a fost de cîteva ori decorat, a nimerit la spital după un bombardament, a fost demobilizat, s-a întors înapoi în Valea Răzeșilor — și toate aiestea în numai șase luni de zile!

„A avut noroc", ziceau cei care văzuseră și ei lume în viața lor.

Norocul lui Ichimaș era însă relativ — deși o ducea din petrecere în petrecere, era trist, sărmanul, căci s-a întors de la război cu niște tulburări groaznice, care la un moment dat îl făceau să leșine. Se zbătea la pămînt în neștire, scrîșnind cu spumă la gură, apoi, cînd se ridica de jos, multă vreme umbla prin sat trist, buimac, și în cele din urmă pornea spre căsuța lui moș Dănuță, căci, ciudat lucru, dar ghemul cela de melodii din vioara bătrînului era singurul leac în stare să-l refacă și să-i readucă buna dispoziție.

Serile, deci, băieții plecau în căutarea lui Ichimaș.

15

— Mata demult ai venit de la deal? Da mînzul ce face? Zburdă? Se joacă de unul singur?

Da de ce nu-i leagă el o zgardă roșie la gît? Poate n-are?

Coborau spre pod să treacă de cealaltă parte a satului, unde era clubul. Luna de abia răsărise. Casele și-au așternut coșurile în drum, fumegînd sub garduri străine, un vîntuleț blînd de primăvară alerga prin livezile oamenilor, culegînd frunze uscate să-și facă culcuș peste noapte, iar lîngă fîntîna lui moș Irofte stătea o vițică însetată și se uita cu multă mahnă la trecători. Gheorghe a jelit-o din mers:

— Săraca vită. Stăpînii petrec, iar ea îndură.

— Da a cui îi?

— A lui Pricoche, cel din deal.

— Și unde petrece Pricoche acela?

— S-a dus în musafirie la Petreni, că nevasta i-i de-acolo.

După o lungă și frumoasă zi de primăvară, zi în care s-a arat, s-a semănat, s-a sădit, s-a hultuit, osteneala totuși n-a doborît pe nimeni, căci clubul gemea de lume. Aveau ceva ciudat, ceva misterios cluburile în anii ceia de la sfîrșitul războiului. Faptul că undeva se luptă și se moare pentru o cauză dreaptă, și că luptă și mor oameni legați prin sînge de acest sat, de această lume, semăna pretutindeni un fel de grabă amestecată cu înfrigurare. Și fiecare băietan se vedea de acum ostaș, și fiece fetiță se vedea de-acum văduvă, și, cît nu era tîrziu, fiecare încerca să-l găsească pe cel ce era sortit să fie al lui, și, cît nu era tîrziu, fiecare vroia să guste din ceea ce i se cuvenea. Și, pentru a se găsi unul pe altul, pentru a se despărți unul de altul, se adunau serile la club.

Se întîmpla să fie seri vesele și frumoase, se întîmplau și seri gălăgioase, cu încăierări și multă supărare, căci se bea pe atunci mult, iar basamacul cela răbufnea pînă la urmă în bucluc și certuri. Cele mai urîte însă erau serile mute, cînd se aduna lume, dar nici cînt, nici voie bună.

Fetele se temeau ca de necuratul de acele seri mute; Rusanda se ruga în sinea ei — ferit-a sfîntul să ajungă să fie scoasă în lume tocmai într-o sară de aceea! Dar, pe semne, de ce ți-e scris nu scapi, căci tocmai nenorocul cela îi aștepta la club. Moș Dănuță nu vroia să vină să cînte nici în ruptul capului. Pe la amiază i se năzăriseră

niște mașini cu soldați și, închipuindu-și că soldățimea ceea a venit anume pentru a petrece la club, zicea că nu vrea să se facă de rîs la bătrînețe.

În cele din urmă, rugat de toată lumea, s-a dus și l-a adus Ichimaș. După cîteva bătute din vremuri de demult, moș Dănuță a fost rugat de militari să cînte „Katiușa", renumita „Katiușa", care, fiind și săltăreață, era cum nu se mai poate bună de joc, dar bătrînul a zis că n-o știe pînă la capăt și, fricos din fire, a pornit să-și strîngă vioara. Ichimaș, disperat — era pusă în joc onoarea satului — s-a apucat să-l învețe acolo pe loc cîntecul; strîngîndu-l pe bătrîn într-un ungher, a început a-i cînta de unul singur.

Sărmanul băiat — o fi fost el bun țintaș la război, dar nici rusește, nici voce, nici memorie, că încurca versurile în modul cel mai barbar. Unde ți-i ceața pe rîu, unde ți-s livezile date în floare, unde ți-i Katiușa?! Musafirii erau porniți pe mare ceartă. Băieții din partea locului, știind prea bine că bietul Ichimaș vrea el, dar nu poate cînta, rîdeau pe înfundate, pînă ce un clopoțel de fată a explodat, umplînd sala clubului de rîset.

— *Cito-o-oo?*

La o asemenea trădare Ichimaș nu se aștepta. A pornit s-o caute pe neobrăzata care nu și-a putut ține rîsul într-însa, dar, fire bolnavă, în timp ce o căuta, obrazul i se făcea pămîntiu, ochii tulburi și toate prevesteau apropierea leșinului.

Ținea s-o găsească cu orice preț, dar cînd i se părea că, uite, pune mîna pe dînsa, de fiecare dată îi răsărea Gheorghe Doinaru în față, pe care nu avea ochi să-l vadă. În cele din urmă, repezindu-se cu pumnii la dînsul, a strigat: „*Smert nemețkim okkupantam!*" — și s-a prăbușit la podea.

* * *

Pe la miezul nopții luna a fugit în nori, un întuneric adînc și rece s-a lăsat peste valea satului. Zguduită de cele întîmplate, cu un sentiment de vinovăție, Rusanda venea tăcută alături de băiat și se ruga de un singur lucru — să ajungă cît mai repede acasă amîndoi teferi și nevătămați. Gheorghe i-a pus un braț pe umeri, a întrebat-o:

— Ți-i frig?

— Nu. Mi-e oarecum.

Îi era oarecum de Gheorghe, că l-a făcut s-o scoată în lume tocmai într-o sară atît de nefericită; îi era oarecum de moș Dănuță, care a fost elev o singură zi în viață și mai mult nu putea prinde o melodie; îi era oarecum de Ichimaș, că a fost silit de împrejurări să cînte ceea ce nu știa; în sfîrșit, îi era oarecum de acea lume multă care venise cu atîtea speranțe în sara ceea și se întorcea atît de dezamăgită.

Era un întuneric atît de des, că nu se vedea unde calci cu piciorul — era un umblet de-a ghicitul, la fiece pas te așteptai să dai într-o prăpastie și toți mergeau cu mînile puțin înainte să nu dea în vreun gard. În cele din urmă, Gheorghe s-a obișnuit cu întunericul, ba cînd treceau pe lîngă fîntîna lui Irofte, a zărit vițica ce mai stătea așteptînd să fie adăpată. Acum pierduse orice nădejde — lingea ulucul jilav. Lăsîndu-și fata în drum, Gheorghe s-a apropiat, a scos două căldări de apă și le-a turnat în uluc. Vițica și-a înfipt botul în apă, mutînd din picioare a mare plăcere.

— Mai scoți o căldare?

— Să știi că ești fricoasă!

A găsit-o prin întuneric și au pornit. Cu toată rușinea, undeva în adîncul firii sale, Gheorghe se simțea fericit că-i sănătos, că nu-l prinde tremuriciul cînd i-i lumea mai dragă. Pășind alături, fragedă și puțintică, Rusanda răspîndea în jur un farmec pe care Gheorghe nu-l cunoscuse pînă atunci și toate drumurile, casele, gardurile, toate cele cunoscute și răscunoscute de el îi păreau acum proaspete, noi, căci le vedea pentru prima oară împreună cu Rusanda. Un suflet curat și tînăr s-a lipit de sufletul lui ca un copil și-i era a plînge, și-i era a rîde lui Gheorghe.

Cînd, în sfîrșit, au ajuns la portița Rusandei, copila s-a gîndit că mucoșii ceia din jurul lui Ichimaș se uitau rău la Gheorghe și tot șopoteau ei înde ei. După o scurtă frămîntare, a intrat iute în ogradă, a căutat ceva pe bîjbîite, apoi s-a întors și i-a șoptit:

— Știi ce, bade Gheorghe... am să-ți dau un băț.

— Ce să fac cu dînsul?

— D-apoi să te duci acasă, nu vezi ce-i întuneric!

Gheorghe i-a pus o palmă pe umăr, și-a lipit obrazul

de fruntea ei, l-a coborît iute și, ajungînd la buze, a sărutat-o. Rusanda stătea nemișcată, năucită, de parcă ar fi repetat în mintea ei cele întîmplate, ca să le înțeleagă mai bine. Deodată a ars-o rușinea — maică sfîntă, ce face el cu mine! A scos repede o batistuță, a pornit cu ea spre buze, dar mîna n-a îndrăznit să șteargă arsura primei sale dragoste și, încurcată cumplit, copila și-a plecat fruntea.

— M-ai făcut de rușine, bade Gheorghe...

Gheorghe însă n-o auzise. Stătea ferindu-și fața, ca să nu-i stingă vîntul farmecul celor două buze fragede, nesărutate încă, aproape copilărești, de n-ar fi fost așa de fierbinți.

— N-ai mîntuit de pus mazărea?

— Mi-a mai rămas oleacă.

— Și mie mi-a rămas de arat.

Se uitau prin noapte ca nu cumva să fi prins cineva frîntură din vorba lor. Undeva la vecini un cucoș a bătut din aripi, dar a luat-o prea sus și s-a făcut de rușine. L-a scos din încurcătură unul tinerel din poiata vecinilor. I-a răspuns altul din ograda de peste drum și a pornit a se înviora pentru un pic miezul nopții.

Gheorghe și-a aprins o țigară.

— Ei, atunci celelalte le lăsăm pe mîne. Sănătate.

— Bună sara, i-a răspuns Rusanda corect, cum învățase la școală să răspundă oamenilor mai mari, cărora se cuvenea să le poarte cinste.

16

Nu-i?

Sufla un vînt rece. Din zare izvora o lume de nouri și tot veneau, veneau buluc. Se tînguie mohorul, legănîndu-se pe haturi, tremură singuratic firul de grîu, drumul s-a ghemuit sub plapuma lui zdrențuită de troscot, zace singurel și străinel.

Fata stă la marginea satului cu sapa în spate și coșulețul cu demîncare în mînă. De-o sută de ori a măsurat cu privirea și deal, și vale, dar vede numai o femeie cu capul legat, strîngînd ciocleji din grîu, un moșneag prășește în vie și un băiețel, scîncind, tîrîie de funie o capră la deal.

Nu-i.

A oftat, și-a mutat coșulețul în altă mînă și s-a pornit. Pe semne, o să vie ceva mai tîrziu. Cum să nu vie, dacă mai are de arat, are de prășit?! Să fi glumit? N-a glumit. Și în loc să se amărască degeaba, mai bine s-ar grăbi, cît a fi singură, să pună mazărea, pentru ca pe urmă să aibă cînd sta de vorbă cu flăcăul.

Rusanda grăbește pasul și la pod îl ajunge pe băiețelul cu capra. Era Trofimaș. Purta șapca tatei — o mamă de șapcă de sub care abia i se vedea vîrful nasului cu cîțiva pistrui.

— Ce plîngi, măi Trofimaș?

Cela și-a ridicat fața, dar nu putea vedea nimica de sub cozoroc. N-a dat șapca pe ceafă — și-a luat-o din cap. Și-a șters nasul cu mîneca și i-a spus, înecîndu-se în lacrimi:

— Capra... capra vrea să fugă...

— Unde vrea să fugă?

— Așa... pe deal!

Rusanda a zîmbit — uite, mai sînt pe lume oameni necăjiți ca și dînsa.

— Las', nu mai vrea să fugă.

— Vrea-a...

— Nu vrea. Ia dă-i drumul de frînghie.

Fața lui Trofimaș a împietrit.

— Dacă fuge?

— Ți-o prinde lelea.

Trofimaș s-a uitat la Rusanda, cîntărind parcă în minte ce poate ea la fugă. S-a mai gîndit cîteva clipe și a slobozit încetișor frînghia. Simțindu-se slobodă, capra s-a apropiat de marginea drumului și a început a ciupi liniștită troscotul.

— Vezi că nu fuge?!

— Nu fuge... s-a mirat el. Dar totuși a pus un picior pe funie, și-a așezat șapca în cap. A întrebat-o plecînd capul pe spate, ca s-o vadă de sub cozoroc: 'Neavoastră ce mai faceți?

Rusanda a zîmbit.

— De, ce să facem?! Ne chinuim și noi.

Trofimaș a tras hoțește cu ochiul în părți:

— Vină desară la noi. Că o zis mama că, dacă oi paște bine capra, face colțunași.

* * *

Se luminase, dar pe urmă soarele a dat iar în nouri, din sat a ieșit o căruță, dar la jumătate de drum a cîrnit-o spre gară; pe urmă au mai ieșit două, dar și acelea au cîrnit-o. Cioclejul pe care l-a zvîrlit fata înainte, însemnînd unde face amiaza, abia se mai vede în urmă, de pus mazăre i-au mai rămas doar cîteva rînduri, iar Gheorghe nu mai vine. Nu vine. Uite nu vine și ce poate ea să facă? Va lucra azi singurică. Parcă nu se întîmplă uneori să pornească un flăcău a munci pămîntul, iar pe urmă să-l uite pe-o zi-două? Parcă nu se întîmplă să-i spuie unei fete că vine și pe urmă să nu vie, parcă nu se poate întîmpla să scoată o fată la joc și după ce a scos-o să uite de ea?

Se întîmplă, căci flăcăii îs hoți de felul lor. O să se nebunească o vreme, iar pe urmă le-or face ei pe toate cîte le-au făgăduit. Așa-i, firește, numai că de ce nu-i mai sporește munca, de ce nu mai vrea să taie sapa și de ce o dor brațele de parcă ar fi de împrumut?

Rusanda scapă o clipă sapa din stăpînire, sapa face un rînd strîmb, copila vrea să-l îndrepte, da-l ciuntește și mai rău... Apoi se pomenește că i-a sărit sapa din coadă — se chinuie s-o puie la loc, dar n-are cu ce-o bate, încearcă s-o țintuiască cu un cioclej, dar cioclejul e putred și copilei i se pare că toată lumea rîde de stîngăcia ei — rîde o vrabie pe hat, rîde moșneagul din vale, prășindu-și via, chiar și Trofimaș, păscîndu-și capra pe-o margine de drum, se uită la dînsa și pare că rîde. Rîd cu toții, rîde toată lumea, ba chiar și Gheorghe rîdea asară!

Rusanda lasă deodată sapa jos și se uită lung la o bătătură nouă, căutînd să-și amintească ce-l apucase asară veselia. Rîdea de dînsa că a pornit să-i caute un băț să aibă cu ce se duce acasă. Avea însă dreptate, căci era o noapte întunecoasă și tîrziu, prin somn, parcă auzise strigăte, alergătură, împușcături.

A împietrit cu pumnii strînși sub bărbie:

„Doamne, da a ajuns el asară acasă?!"

Și s-au prăbușit zările pe altă lume, și au pornit deal peste deal, și s-a zbătut sub picioare hectarul lor, arat de zăble.

Peste un ceas soarele s-a dat după nouri, fiindcă nu mai avea la ce se uita — în Hîrtoape nimeni nu mai punea mazăre.

Și s-au mirat vrăbiile găsind în mijlocul cîmpului un coșuleț cu o bucată de pîne într-însul, și s-au mirat oamenii auzind că bat cînii, dar cînd ieșeau din case, drumul era pustiu, și s-a mirat badea Mihalache auzind pași prin ogradă, dar cînd a ieșit, nu mai era nimeni.

17

— A-a-a, calicilor! Ia stați să vă învăț eu minte!

Mătușa Frăsîna, măturînd cărarea cu fusta, a luat biciușca din căruță, a încins de cîteva ori stîngaci iepele. Și-a mai făcut o dată vînt, dar a sărit biciușca de pe codirișcă.

— Vi-i foame? Apoi să mîncați cînd voi da eu, îi probozea mătușa, căutînd biciușca prin troscot.

— Vă îngrijește băietul cela le vreme, vă cocolește, da voi... da voi... Negăsind biciușca, mătușa prinde a căuta pe jos un te miri ce, ca să-și răcorească sufletul.

— Bună ziua, mătușă Frăsînă.

Rusanda s-a oprit lîngă poartă, cătînd îngrijorată cum se războiește mătușa.

— Ia te uită, draga mea, a început mătușa, frămîntîndu-și mînile. Cît pe ce să mi-l ucidă dracii iștia pe Gheorghe.

Rusandei i s-a tăiat suflarea.

— Da unde-i el?

— S-a dus la doftor, d-apoi cum? Astă-noapte, cînd s-a întors din sat, a întrat să le deie mîncare și dracul ista sur cînd l-a zvîrlit, l-a împlut de sînge! Numai uite... Ia stai să-ți arăte mătușa.

A scos repede haina pe care o îmbrăcase Gheorghe sara trecută.

— Doamne, copilă, ce-i cu tine?

Rusanda și-a plecat fața împietrită și a spus sughițînd printre lacrimi:

— Mi-i rău, nu știu ce să fie...

— Arăcan de mine... Și ce te doare?

— Un junghi mă taie...

— Of, nu mai spune, draga mea. De amu dacă n-am mai suferit eu cu junghiurile iestea, apoi nu știu cine a suferit! Vino să-ți dau niște buruieni bune. Le fierbi și bei oleacă de zamă cu zahăr.

N-a mai așteptat să vadă ce-a zice fata — a pus repede scara la pod și s-a suit. Rusanda căuta batistuța în mînecă — nu-i frumos s-o vadă cu ochii umezi. Deodată a simțit o suflare caldă pe cot — într-o clipă cosițele i-au zburat de pe spate pe umăr și Rusanda a zîmbit. Vasca a ciulit o ureche și se uita încordat la brîul ei. Pe urmă a cules din iarbă un fir de lucernă și a prins a-l ruguma, ca să-i treacă de urît.

— Ei, unde-i Gheorghe? l-a întrebat dojenitor fata, netezindu-i cu un deget fulgul de pe frunte.

Vasca a înțepenit cu firul de lucernă în gură.

— Iaca vezi...

Auzind „iaca", mînzul a întins îndată botul și a început să-i miroase degetele.

— Ce să-ți dau? N-am nimica la mine... Uite, Rusanda a ridicat amîndouă mînile în sus, arătîndu-i că într-adevăr n-are nimic. Dacă vrei, hai la mine. Nu-i departe. Mergi?

Mătușa Frăsîna s-a coborît cu niște buruieni învelite în pestelcă. În drum spre fată s-a oprit. A ridicat biciușca din iarbă.

— Cînd o căutam — parcă pusese michiduță coada pe dînsa.

A zvîrlit-o în căruță, fiindcă îi trecuse ciuda.

A petrecut împreună cu mînzul copila și s-a întors în casă, iar Vasca a rămas în drum, cătînd lung în urma fetei.

Rusanda s-a oprit la răscruce, ca să-l mai întrebe o dată:

— Nu mergi? Atunci mă duc singură...

A făcut vreo zece pași, uitîndu-se în urmă la mînz. Vasca asculta cum hodorogește pe undeva o căruță, dar văzînd că nu se mai arată, a pornit în urma fetei.

S-a întors peste vreun ceas sătul și vrăjmaș mîndru. Avea o zgardă roșie la gît — o podoabă de zgardă cum nu mai avuse nici un mînz în toată Valea Răzeșilor.

18

O idee bună face cam cît o jumătate de hectar de arătură și, întrucît în ziua ceea caii lui Scridon au zis că li s-a urît de atîta muncă, Scridon și-a înhămat telegarii,

pornind pe la chindii spre casă. Căruța se mișca abia-abia și Scridon, întins pe cele cîteva brațe de paraginâ adunată pentru de foc, se gîndea că bine ar fi să zaci așa într-o sară cu o puicuță alături. Apoi, tot chitindu-le pe toate în fel și chip, s-a gîndit că cel mai frumos lucru e să ai ibovnica ta. Cînd ai ibovnică, aleargă fetele din sat în urma ta și-ți fac ochi dulci să vii și pe la dînsele. Dacă te duci — se supără ibovnica, de nu te duci — se înfurie fetele și în felul ista ajungi a umbla bezmetic pe dealuri fluierînd „Ș-am avut o cărăruşă". Tot cugetînd în felul ista, Scridon se ridică în picioare și aruncă pălăria departe naintea cailor, ceea ce putea să însemne că i-a venit o idee.

„Să fiu al naibii de n-o fac și pe asta!"

Apoi, întrucît natura lui nu suferea nici o clipă de șovăială, Scridon a scos traista de sub plug, i-a dezlegat baiera și, făcîndu-i vreo zece noduri, a adăugit cu dînsa biciușca. După ce totul a fost gata, a fluierat de cîteva ori cu biciul deasupra cailor, dar telegarii au rămas foarte nepăsători, dacă nu luăm în samă faptul că, auzind fluieratul biciului, calul din brazdă a cîrnit-o din drum, culegînd cîteva fire de lucernă spînzurate pe un braț de vișinar ieșit dintr-o livadă, iar calul de către om i le-a furat din gură.

„Au îmbătrînit dracii, nu se mai tem", constată Scridon cu mare părere de rău. Și întrucît caii n-au prins ce-a vrut biciul să le spună, Scridon li se adresează cu vorbă directă, căci era băiat bun de felul lui Scridon acela:

— Uite care-i pătărania, măi fraților... Puteți trece oleacă la pas, că-mi stricați trăsura. Da cînd a fi să întrăm în sat, să mi-o luați la goană, să văd snopi de scîntei de sub copitele voastre!

Socotind că asta e prea de ajuns pentru mintea lor săracă, Scridon s-a întins înapoi în căruță, căci mai rămăsese mult pînă la sat.

A început a alege drumurile pe care avea să treacă el acum, întorcîndu-se acasă. Și-a închipuit cum avea să-i fie întoarcerea asta și a încremenit de cele văzute — mamă, mamă! A lăsat în urmă toate căruțele ce le întîlnea, a ridicat un colb nebun deasupra satului, a vîrît groaza în toate găinile din Valea Răzeșilor și în amurg satul nu mai vorbea decît despre viteazu! Scridon, despre

caii lui. Și ca să vezi, după întoarcerea ceea, cum apare Scridon pe drum cu trăsura, îi ies în drum fetițe frumușele, căci, mă rog, ce frumușică n-ar vrea să se tragă cu căruța! Om bun la inimă, Scridon azi o plimbă pe una, mîne pe alta. Apoi, în sfîrșit, i-a venit rîndul frumușelei ce se născuse pentru a-i fi ibovnică. Scridon a așezat-o alături, dar mai rămînea jos prietena ei și se ruga prietena ceea — poate o iau și pe dînsa. Scridon se frămînta — pe de o parte, ar fi vrut s-o lase, să fie numai cu ibovnica, dacă și prietena ei avea draci și, în vreme ce tot sta el și chibzuia unde s-o așeze, s-a pomenit că telegarii lui demult intraseră în sat, abia-abia tîrînd căruța în urma lor.

Scridon s-a înfuriat. Nu vor să înțeleagă dobitoacele cînd el cearcă a se înțelege cu ele omenește. S-a ridicat în picioare, a pornit a roti biciul adăugit deasupra capului și cum îi venea la îndemînă, pișca căluții pe la locurile ce nu îmbătrîniseră încă. Năuciți, bieții cai au rupt-o din loc, repezindu-l pe Scridon cu tot cu trăsură într-un gard. Un pîrîit prelung, un trosnet, și telegarii au pornit a ciupi liniștiți iarba, știind cam cîtă vreme îi trebuie lui Scridon să repare un gard străin și o căruță proprie.

—... va mamă eu și răzmamă!

Scridon a coborît jos din căruță să caute martori care văzuseră cu ochii lor cum s-au speriat căluții lui de jigodia răsărită de pe aiurea, cum au repezit din pricina ei căruța în gardul lui Zînel. Împrejur nu era nimeni. Numai Domnica stătea în mijlocul ogrăzii și-l urmărea zîmbind.

Scridon a pornit deci spre dînsa.

— Fa Domnică! Al vostru era țîncul cela năzbîtnic?...

—... care s-a vîrît sub copitele cailor și ți i-a speriat?

Scridon nu mai putea de fericire:

— Ai văzut cu ochii tăi?

— Am văzut.

— Al vostru era?

— Al nostru.

Scridon a zîmbit — ca să vezi ce simplu intri în belea pe lumea asta și ce ușor scapi cînd ai oameni vrednici în jur. Ar fi putut pleca, nimeni nu-i cerea despăgubire pentru gard, dar îi plăcuse fetița ce avea ochi atît de sprinteni și vroia să afle ce tot umblă ea prin

ogradă cu o piatră în mînă. Domnica a farîmat piatra în trei, apoi, aducîndu-şi sapa, s-a aşezat alături, avînd trei pietre, o sapă şi o şină îngropată în pămînt.

— Amu ce vrei să faci cu pietrele?

— Să-mi ascut sapa.

— Hm!

Scridon a luat sapa, a cercetat-o.

— Aveţi vreun ciocan ceva?

— Cum să n-avem?

Sapa, firește, trebuie mai întîi bătută. După care Scridon a cerut o pilă şi Domnica stătea vrăjită, urmărind cum se înfierbîntă şi scînteiază ascuţişul sapei în mînile lui vînjoase. Între timp Scridon discuta cu fata.

— Fa Domnică, tu n-ai dansat cu mine-ncă niciodată?

— Nu.

Scridon a dat visător din cap în semn că, de-i aşa cum spune, a pierdut ea multe pe lumea asta.

— Joci bine, Scridoane?

— Îs dat dracului.

Şi, întrucît fata părea a se îndoi de cele spuse de el, a adăugat:

— Ia să-mi vii desară la club.

Domnica a rămas indignată de o asemenea propunere:

— Să mi se usuce picioarele dacă oi călca eu pragul clubului!

Scridon a lăsat sapa să cadă jos, a aruncat pila peste ea, s-a uitat la picioarele copilei şi s-a întristat, căci avea picioruşe frumuşele copila.

— Da d'ce nu vrei să vii?

— Să stau şi să mă rog de-un moşneag ţicnit poate poate ne mai cîntă ceva?! Că, de-aş fi eu băiat, nici nu m-aş uita la dînsul! M-aş repezi în Frasin, aş tocmi nişte muzicanţi ca lumea şi aş face o petrecere să-i meargă vestea! De acum dacă e vorba să fiu şi eu scoasă în lume, încaltea lume să fie aceea!

19

— *Spoiomte, druzia!*

Problemele tineretului din Valea Răzeşilor o fi ajuns în cele din urmă la raion, pentru că a fost trimisă o in-

structoriţă la clubul sătesc pentru a organiza un cor. Scridon avea voce frumoasă şi a fost pus în rîndul trei, dar n-a putut face mare treabă, căci gîndurile îi erau în cu totul altă parte. Avea instructoriţa ceea o pereche de braţe mari, rotunde, frumoase şi cînd, dirijînd, le arunca în lături, părea o pasăre; apoi doi sîni mari, grei, se mişcau sub bluziţă, încît ţi se întuneca lumea.

S-a întors Scridon acasă oarecum năucit şi o noapte întreagă a tot visat-o. Se făcea că stau ei doi într-o poiană de pădure, stau ca doi hulubaşi. Scridon o tot lua cu vorba dulce şi era cît pe ce s-o convingă, numai că nopţile de vară sînt prea scurte pentru a suci o minte de fată. Totuşi, visul i s-a părut lui Scridon cum nu se mai poate de semnificativ. Fierul trebuia bătut cît era cald şi pe la chindii Scridon a apărut iarăşi la club. Venise cînd Nicolae Căruntu, şeful clubului, de abia dovedise să descuie lăcata. Scridon se pune cu binişorul pe lîngă dînsul şi-i tot dă ţigară după ţigară, şi-l tot ajută să facă ba una, ba alta, şi-l tot ia cu vorba pe departe, pe departe:

— Măi Niculae, cînd te-au pus nacealnic aici, ai luat totul în primire?

— Luat.

— Te-ai iscălit?

— Iscălit.

— Atunci ia sama. Ascultă-mă pe mine. Amu se cocolesc cu tine, pîn' te-ai iscălit — pe urmă: gata. Chiar să vrei, n-o mai poţi întoarce.

— Cam aşa e.

— Ei, atunci vezi bine.

Scridon îi mai face o ţigară, îi mai aduce o căldare cu apă.

— Măi, da drăcoasă îi asta din raion. Şi îi frumoasă, bre. Nu ştii cum o cheamă?

- Ekaterina Andreevna.

— Katea, adică. Măi, da n-ai putea să-mi faci cunoştinţă cu dînsa? Îţi ar pentru asta o jumătate de hectar. Să crăp că-ţi ar.

— Da parcă n-ai văzut-o asară? Trebuie să vie şi azi. Apropie-te de dînsa, roag-o să-ţi scrie cuvintele la două-trei cîntece...

— Nu, aşa nu vreau. Mai bine, ştii ceva? Cheamă-ne pe amîndoi la o parte şi spune-i; uite, aşa şi aşa, băiet din satul nostru...

— Ești nebun, bre! Mă scoate de la lucru.

Dacă-i așa, Scridon l-a lăsat în pace să-și dreagă lampa pe prag și a intrat în club. O așteaptă să vie și vorbește el cu dînsa. Se apropie, îi face abia-abia cu ochiul și îi spune:

— Katea!

Și, amintindu-și hulubașii din noaptea trecută, Scridon își trage prietenește o palmă peste genunchi. Las' c-o face el și pe asta.

Moare, da o face!

Firește, o asemenea frumusețe nu poate fi singură. Cineva acolo în raion se îndulcește pe lîngă dînsa. Perspectiva de-a avea un dușman din lumea șefilor mari îl face pe Scridon trist, iar cînd Scridon e trist, șuieră și împinge mobila cu picioarele prin club, căutîndu-i loc mai potrivit. Dar n-a dovedit să ducă masa drept ușă, că pe scări s-a auzit un țăcănit de pantofi, cîteva vorbe schimbate și în club a apărut instructorița.

— Mata ce faci aici?

— Aștept fete.

— Și cîte fete îți trebuie?

— Îmi trebuie multe, că eu nu mă satur așa repede de joc. Ați văzut vreodată cum știu eu să joc?

Nikolaeva a zîmbit, a adunat niște piese împrăștiate de la jocul de dame și l-a întrebat:

— Joci?

Scridon și-a încheiat un nasture de la haină, s-a uitat cum îi șade și l-a descheiat înapoi.

— Da joaca asta îi în doi?

— În doi.

Ajutîndu-i să le așeze, Scridon a ascuns două piese în buzunar, pe urmă s-a pornit cu Nikolaeva să le caute prin club. Le-au căutat multă vreme, și abia cînd Katea i-a zîmbit de cîteva ori și o dată s-a rezemat de umărul lui, suind pe scaun să le caute pe dulap, tocmai atunci Scridon s-a făcut a le găsi.

Apoi flăcăul a lăsat-o să-i lămurească rostul jocului, dar după ce Nikolaeva a mutat întîia piesă, Scridon și-a vîrît mînile în buzunar:

— Dacă degeaba... Eu am numai patru clase.

— Nu-i nimic. Îi prinde.

Cînd a văzut că-i rămîn cam puține piese, Scridon i-a arătat un cuib de vrabie sub streașină, și în vreme ce

Nikolaeva se uita la cuib, Scridon i-a furat cîteva piese, lăsîndu-i cam atîtea cîte avea și el.

Nikolaeva părea că n-a observat nimica, dar peste trei minute Scridon nu mai avea cu ce juca.

— Mda... Îi jale.

Pe urmă a mai spus de două ori „îi jale, bre", da a patra partidă Nikolaeva l-a lăsat s-o cîștige. Abia a dovedit să ia ultimele piese, că Scridon a și chemat cîțiva băieți la fața locului.

— Uitați-vă, măi! Abia am învățat să joc și am ieșit primul

— Spui minciuni.

— Spun minciuni? Eu spun minciuni? Tovarășă Nikolaeva, fii martoră...

Și cînd Nikolaeva a recunoscut față de toți că a pierdut partida, Scridon a închis un ochi și a făcut cu limba „clonc". Adică, ce mai ai de spus, măi băiețică?

După care a chemat băieții pe cîte unul la o parte și le-a spus că de jucat pot să joace, dar să nu se apuce nici unul s-o conducă acasă, fiindcă s-a înțeles el cu dînsa. A condus-o el acasă ori nu — parcă îl poți ști pe Scridon! Atîta doar se știe că, întorcîndu-se la miezul nopții acasă, fără a chibzui mult, și-a prefăcut bastonul în roticele, tablă a făcut din scoarța unei cărți vechi — „Viața sfîntului Toma". S-a sculat cu noaptea în cap și, în timp ce mamă-sa punea făina în mămăliguță, Scridon le-a așezat pe masă.

— Mamă, ia vin-încoace.

— Ce vrei?

— Așa nu-ți pot spune, vin' pe-o clipă încoace.

Mătușa a ieșit din bucătărie, scuturîndu-și mînile de făină.

— Ei, spune.

— Vrasăzică, aiestea roșii îs a matale. Cu albele joc eu.

— Ei, ei?

— Mata muți numai o roticică. Dar să iei sama, că ți-o suflu.

— Doamne, Scridoane, că nu-ți mai ies prostiile din cap! Mai bine ai ieși și ai da mîncare la rățile celea, că îmblă flămînde prin jurul casei.

— Lasă-le să pască. Pasărea iubește verdeață.

Dar răsărea soarele și trebuia să se ducă la boronit.

Piesele însă le-a vîrît în traistă — găsește el pe deal vreun jucător.

Era un început de vară, unde și unde vedeai pe-o creastă de deal cîte un prășitor încovoiat cu spinarea la soare. Scridon și-a dat pălăria pe ceafă, grăbea căluții și se uita prin toate părțile — oare chiar degeaba să fi luat el piesele? Ceva mai la vale se vedea o copilă prășind — Scridon s-a uitat multă vreme în partea ceea și, cînd a recunoscut-o, a șuierat prelung și mîndru, cum făcea el întotdeauna cînd se îndoia mamă-sa dacă va fi el vreodată gospodar.

— Stai că fac eu amiaza cu dînsa.

Dar în ziua ceea parcă se îmbătase soarele — mai-mai era drept amiază, pe urmă s-a oprit locului, parcă era gata să se întoarcă iar. În cele din urmă Scridon l-a lăsat să-și facă voia. A dat caii la opalcă, a pus traista în spate și s-a pornit pe de-a dreptul la vale.

— Ehei, fa Domnică! Lasă sapa să răsufle, că altfel ai să mă rogi să ți-o duc desară cu căruța acasă.

— Dacă sapa mea nu osenește.

— Mie-mi spui?

Și ca să nu fie vreo neînțelegere, Scridon s-a așezat în fața ei, pe locul unde ajunsese fata cu prășitul. A deșertat traista.

— Da ce-s acelea, măi Scridoane?

— Niște boabe turcești. Ia vino să-ți spun cînd te măriți. Uite, aiestea albe îs a mele. Cu roșiile joci tu.

Domnica s-a cam codit oleacă.

— Dacă mai am de prășit, măi Scridoane.

— Las' că-ți prășesc eu. Cît ai aici? Jumătate de hectar? Mă reped într-o sară și ți-l dau gata.

Întîia partidă Domnica a pierdut-o, da cînd a văzut că o pierde și pe cealaltă, s-a uitat șireată la dînsul.

— Da unde ți-s caii, măi Scridoane?

Scridon s-a ridicat repede, s-a uitat la căruța care sta singuratică cu oiștea înfiptă în cer.

— Ia draci! S-au dus să se adape. Las' că-i găsesc eu.

Totuși a trebuit să-și adune podoabele în traistă.

— Domnică, da tu joci al dracului. Amețesc pînă-ți iau o piatră.

Domnica i-a răspuns foarte mîndră:

— Da tu ce-ai vrut? Să ți le dau de pomană?

Scridon s-a gîndit o vreme.

— Știi ce? Ia să treci tu într-o sară pe la club. Să te văd cum joci cu cele de os.

— Ei! Parcă te-oi putea eu găsi la club...

Scridon s-a scărpinat la tîmplă.

— Atunci las'că trec eu pe la tine. Duminică am să viu. Pe după-amiază.

— Vino.

Flăcăul s-a pornit cu traista în spate, a făcut vreo zece pași și s-a oprit:

— Numai auzi, Domnică! Să fii acasă — că altfel mă supăr. Și dacă m-am supărat — basta. Nu mă mai împac.

— Așa ești tu rău la inimă?

— Ce să fac? Așa mi-i caracterul... și s-a pornit spre căruță, pășind rar și greu, sub povara caracterului pe care i-l dase soarta.

20

— Cum, încă nu ești gata, Rusando?

— Încă nu. Da de ce mă întrebi?

Îmbujorată, cu buzele strînse grămăjoară de încordarea cea mare, Rusanda își călca o bluziță.

— Să nu fie prea tîrziu. Că lumea de cînd se duce la iarmaroc, de cînd se duce! Iaca, adineaori a trecut băietul mătușii Frăsîna.

Lăsîndu-și fierul de călcat, Rusanda s-a apropiat de fereastră, s-a ridicat în vîrful picioarelor, cercînd să-l culeagă cu privirea din lungul ulicioarei. Noroc că l-a zărit abia pe-o clipă, altfel bluza putea să rămîie fără guler. S-a întors iute la fierul fierbinte, a întrebat nepăsătoare:

— Care băiet? Gheorghe?

— Gheorghe. Cîți feciori are mătușa Frăsîna?

Peste cîteva clipe bluziță a fost gata. A îmbrăcat-o, s-a uitat la ea de pe loc, din mers, a trecut prin fața mamei sale.

— Cum îmi șede?

— Îți șede bine.

— Mai uită-te o dată.

— Grozav de bine!

După care laudă Rusanda a intrat în casa cea mare,

a frunzărit zestrea așternută pe sofcă, a scos de sub un lăicer zece de cîte o rublă — averea pe care o tot agonisea de multă vreme. A mai numărat o dată rublele, pe urmă le-a legat într-un colț de basma, a ascuns băsmăluța în mîneca bluzei și a ieșit din ogradă.

Cu mult înainte de a fi venit dragostea cea mare, Rusanda a și început a se teme că-l pierde pe Gheorghe. Era, pe semne, o fricâ moștenită de la mamă-sa, de la bunele și răstrăbunele sale. Își închipuia întruna dușmance care rîvneau la dragostea ei, și erau cele dușmance mult mai frumoase, mai bine îmbrăcate, mai alese la vorbă. Copilei îi venea tot mai greu să lupte cu ele. Apoi, cînd a apărut în sat instructorița din raion, Rusanda și-a închipuit că a venit ceasul.

Tocmai în una din serile celea Gheorghe a aruncat o vorbă cum că ar fi avut pe duminica viitoare o treabă la iarmaroc și Rusandei i-a venit ideea. Din nenumăratele șireteșuguri prin care fetele din Valea Răzeșilor își ocroteau odorul inimii, cel mai vechi și cel mai nou șireteșug erau iarmaroacele. Adică nu atît iarmarocul, cît vrăjitorul ce stătea la intrare cu un aparat ridicat în trei picioare, pus în umbra unui copac sterp, cu frunză deasă. O clipă de nemișcare și ochiul de sticlă înveșnicește pe-un pătrățel de hîrtie un băiat cu o fată alături. Apoi, lucru de mare mirare, aceste fotografii rămîneau să întovărășească pe cei fotografiați o viață întreagă. Cu vremea se însurau, aveau copii, dar satul ținea minte că în duminica ceea s-au fotografiat cutare cu cutare. Era ceva mai mult decît o ibovnicie și mai puțin decît o logodnă.

De cîteva nopți Rusanda se visa cum stă cu Gheorghe în fața aparatului de fotografiat, la intrarea în iarmaroc. Acum, ieșită din ogradă, se grăbea să-l ajungă. Se gîndea în capul ei — oare cum umblă băieții? Fac niște pași că-ți iese sufletul cînd pornești în urma lor. Să zicem că uneori se poate întîmpla să ai vreo grabă, dar, maică sfîntă, să alergi cu sufletul la gură cînd te duci la iarmaroc? Și apoi flăcăii nu se uită din mers în urmă — a observat că băieții nicodată nu se uită în urmă. Le e frică, pe semne, că nu le va merge bine.

Gheorghe venea domol, încet și legănat, părea că abia mișcă picioarele, dar făcea pași mari. Cîrnind de-a lungul unei vîlcele, spre punte, Rusanda l-a zărit dincolo de

punte pe Hariton, un băietan cu care Gheorghe învățase la școală. A oftat îmbujorată — pune rămășag că au să se oprească. A plecat ochii, a făcut vreo treizeci de pași, uitîndu-se bine pe unde calcă, și, cînd i-a ridicat înapoi, flăcăii stăteau față în față la un capăt de punte. Vorbeau ceva. Copilei a început a i se zbate inima, vîntul i-a smuls o șuviță de păr.

Doamne, și cosițele celea — ori să crească odată, ori să le reteze. Mamă-sa zice că or crește, mai au cînd. Să crească amu, pe urmă i-a fi totuna — cu cosițe ori fără. Parcă dacă azi mama ei are gîțe lungi, apoi vin oamenii din sat să se uite ce gîțe are lelea Catinca?

Ajungînd în dreptul flăcăilor, Rusanda le-a dat bună ziua și a urcat pe punte.

— Încotro, Rusando?

Față de unul străin copila n-a îndrăznit să se uite la flăcău. A spus, săltîndu-se în vîrful picioarelor și încercînd de țin bine scîndurile punții.

— Mă duc la iarmaroc.

— Stai că merg și eu.

— Apoi hai.

Sufla un vînt rece, copila și-a pus brațele cruce pe piept. Băieții s-au despărțit. Ieșind din sat, Gheorghe a întrebat-o:

— Ne ducem pe cărare, pe de-a dreptul?

„Pe cărare se duce tot satul, chibzuia Rusanda. L-a opri fiecare și eu nici azi n-oi avea cînd sta de vorbă cu dînsul..."

— Hai mai bine pe drum.

Și era un drum larg și frumos, cu marginile tivite cu troscot, și mai aveau încă mult de mers alături, fiindcă, odată ce drumul dispare uite acolo, la povîrniș, asta încă nu înseamnă nimica; el merge pe vale pînă la gară, da gara încă nici nu se vede — abia doi plopi fumurii se leagănă hăt departe, și alături cerne un șuvoieș de fum — în gară, pe semne, stătea un tren.

Salcîmii bătrîni și-au așternut umbrele prin semănături, sufla un vîntișor și umbrele se legănau, scăldîndu-se printre răzoare. Sufla un vîntișor și-i fremăta bluziția copilei, îi lipea fustișoara de genunchi, îi juca o șuviță pe obraz și, Doamne, cum își mai făcea de cap vîntișorul cela!

Atîta s-a necăjit ea, și ce-a zice lumea cînd a vedea-o înveșnicită în poză cu bluzița necălcată?

Gheorghe venea domol, tăcut, o fura din mers cu coada ochiului și ceva dulce îl înfiora de fiecare dată cînd bluzița subțire fremăta gingaș lîngă mîneca aspră și mută a hainei lui. În fond, asta se și chema în Valea Răzeșilor a te duce într-o duminică cu o fată la iarmaroc.

21

Cum de află, cum de se înțeleg — Dumnezeu știe, dar îi de ajuns să se miște părinții uneia de acasă, că pe loc se adună un stol de fete, și ce mai vorbe, ce mai vorbe, o viață întreagă ai sta ascultîndu-le, dacă ai putea să ședi binișor la locul tău.

Badea Mihalache tocmai se gătea în duminica ceea cu nevasta la niște neamuri din satul vecin, de peste deal. Adică nici nu erau ele cine știe ce neamuri, ia colo o verișoară de-a doilea, da așa era de supărăcioasă și spurcată la gură verișoara ceea a lui, că dacă nu se ducea la dînșii de hram, un an de zile îl vorbea de rău pe la toate nunțile, pe la toate iarmaroacele. Acum, pentru că iară venise sărbătoarea Înălțării, se găteau, ca oamenii, de ducă, dar de abia au dovedit să se așeze la masă, că a și venit Domnica.

A trîntit ușa tinzii cum nici pe-a ta nu te înduri s-o trîntești, a stat cîteva clipe și pe urmă a bătut. Era unul din fasoanele Domnicăi. În tot satul băteau la ușă numai învățătorii și s-o fi văzut pe Domnica cum îi creștea inima cînd bătea la ușă și auzea cum încep a șopoti stăpînii casei. „Ia strîngeți mai repede hainele celea." „De ce scoți ciubărașul de sub laiță?!" „Las' ciubotele la loc, că nu-s ale tale."

Domnica mai bătea o dată și, după ce băga cum se cuvine boala în oameni, apărea în prag. Pe o vecină a sa, lelea Chița, Domnica a amăgit-o vreo trei zile la rînd și cînd a patra zi a venit o învățătoare și a bătut la ușă, Chița i-a strigat înțepată:

— Hai, întră, nu te mai fă nebună...

Ce-a mai tras biata femeie cu obrazul — să intre în pămînt, nu alta.

Badea Mihalache, auzind că bate cineva la ușă, și-a

pus nu se știe pentru ce cușma în cap și i-a spus Rusandei:

— Ia cată chitanțele celea. Iute!

Pe masă rămăsese o strachină cu cîteva linguri de lapte și lelea Catinca, neștiind ce să facă cu dînsa, a acoperit-o cu un șervet nou. Abia peste cîteva minute badea Mihalache, atingînd c-un deget vîrful limbii și răsfoind chitanțele de *postavkă*, a răspuns:

— Da.

Domnica mai întîi a crăpat ușa să vadă cum i-a reușit șotia, apoi a intrat.

— Bună ziua.

— Să crești mare! a zîmbit badea Mihalache.

Numai lelea Catinca s-a supărat.

— Da ce mai bați, fa? Nu poți întra ca lumea?

— Cum să întru? De unde să știu — poate cineva se scaldă aici?

— Se scaldă, cum nu! Iaca, mi-am murat șervețelul în lapte...

Badea Mihalache își ascunde chitanțele înapoi după icoană și se îmbracă; apoi ridică pe nevăzute un pai de jos și, în vreme ce copila se uită la niște fotografii, o gîdilă cu paiul la ureche. Domnica îmboldește urechea cu un deget — ce de-a muște vara asta. Badea Mihalache o lasă în pace două clipe și iar o gîdilă cu paiul. Copila se întoarce, se uită întrebător la dînsul, iar el se îmbracă și se uită prin fereastră la coțofana care ciupește poarta.

— Bade Mihalache...

Omul se întoarce, cercetînd un nasture știrbit.

— Ce-i?

— Ce nu-mi dai pace?

— Da ce-ți fac eu?

I s-a părut, pe semne. Iar începe a se uita la fotografii — iar o gîdilă la ureche.

— Bade Mihalache, ce nu ședi mata binișor?

— Ce te-ai legat, copilă, de capul meu?

— Ei! Ian arată mînile.

A ascuns paiul între degete.

— Uite.

Apoi, cînd lelea Catinca a fost și ea gata, badea Mihalache, ieșind, a zăbovit pe-o clipă în prag și i-a spus Domnicăi:

— Mai mult să nu-mi baţi la uşă.

Cînd au rămas fetele stăpîne în casă, Domnica a întrebat:

— El mă gîdila la ureche?

— D-apoi cine?

— Hm! şi-a pipăit urechea. După faţă nu-l poţi deloc cunoaşte. Drăcos a mai fost, pe semne, cînd era flăcău...

Din toate cîte le aveau pe capul lor, trebuia să-şi facă în rîndul întîi părul ca la felceriţă, cu o inimă deasupra, pe urmă Domnica a primit o scrisoare de la un soldat şi trebuia să-i dea răspuns, aşa ca el să nu se priceapă ce-a vrut Domnica să-i spuie. Mai avea ceva s-o întrebe pe Rusanda, dar a hotărît s-o descoase pe urmă.

S-au apucat de scrisoare. N-aveau cerneală, dar au făcut dintr-un creion chimic. Cu tocul n-au avut mari greutăţi — legi o peniţă de capătul creionului şi ai toc.

— Tu o scrii? a întrebat-o Rusanda, scoţînd două foi din mijlocul unui caiet.

— Scrie-o tu, că scrii mai frumos.

Rusanda a muiat tocul şi a pus sus, în colţul drept, data.

— Îi frumos măcar — soldatul cela al tău?

— Frumos... Seamănă cu Scridon.

— De unde-ai mai scos-o că Scridon îi frumos?

Domnica a rămas zguduită:

— Sfinte Doamne! Dacă nici Scridon nu-ţi place, atunci nu ştiu ce se cheamă la tine frumos!

Au început să scrie. I-au transmis ostaşului pe jumătate de pagină complimente de la Domnica, de la părinţii şi de la neamurile ei, atît din satul ista, cît si de la cele din multe alte sate; i-au spus că la dînşii îi vremea bună, dar săptămîna trecută a plouat două zile la rînd, că grînele îs bune şi sara cîntă moş Dănuţă la club, dar numai cîntece vechi, căci prea e bătrîn şi plin de harţag moş Dănuţă.

— Îi mai scrii ceva?

Domnica s-a gîndit cîteva clipe, desenînd cu degetul o floare pe sticla aburită a ferestrei:

— I-ajunge.

— Da la urmă cum îi scrii — „Cu sănătate" ori „Te sărut cu drag?"

— Nici un sărut!! a sărit copila friptă. Eşti nebună? Să nu fie prea mult pentru dînsul. Să nu-i doară capul!

Scrie „Cu sănătate" ori „La revedere".

Şi în vreme ce Rusanda scria, Domnica stătea la spatele ei şi se uita peste umărul prietenei, să nu-i facă vreo şotie. Au lipit plicul, au scris adresa şi Rusanda a ieşit să mute purcelul la umbră. Domnica stătea dusă pe gînduri. Nu-i ieşea ceva la socoteală, îi părea că scrisoarea îi prea seacă şi soldatul s-a obijdui. A dezlipit repede plicul, a mai adăugat jos: „Îţi doresc multă fericire şi sănătate". A încleiat scrisoarea la loc şi cînd a intrat Rusanda, Domnica stătea neclintită în faţa fotografiilor.

— Da cine-i ista cu barbă?

— Bunelul.

— Vrăjmaşă barbă!

Cînd au aprins focul şi au pus cleştele, a apărut deodată Verunea, îmbrăcată într-o bluză albăstrie, cu două buzunăraşe la piept, buzunăraşe în care se munceşte de dimineaţă să vîre ceva, dar nu poate, căci erau pline buzunarele, abia de mai puteau duce doi sîni mari şi vîrtoşi. Trăia nu departe de Rusanda. Venea de trei ori pe zi şi îţi stupeai sufletul pînă o vedeai dusă. S-a aşezat pe laiţă şi, căscînd, a prins a-şi bălăbăni picioarele. A văzut plicul pe fereastră, a încercat să citească adresa, dar n-a putut descurca nici un cuvînt şi s-a lăsat păgubaşă.

— Fa Rusandă, de la cine ai hîrtie?

— De la o mătuşă.

— Ce-ţi scrie?

— Multe şi de toate.

Tot bălăbănindu-şi picioarele, a răsturnat o oală sub laiţă, dar nu s-a stingherit deloc — s-a mutut mai înspre uşă, tot dîndu-se huţa.

A găsit pe fereastră un căpeţel de creion şi a încercat de n-a încăpea într-un buzunar al bluzei. Purta în vîrful genelor o dulce moţăială, care oarecum te enerva, pentru că nici nu se culca să se sature odată de somn, nici nu cerca să-şi scuture moţăiala. S-a uitat picurînd la Rusanda cum îi făcea Domnicăi părul şi a spus aşa aiurea:

— Da eu nu mai vreau să-mi fac părul.

— De ce, Verunea?

— Flăcăii ş-aşa nu mă lasă în pace. Numai să vreau, şi i iau flăcăul la orice faţă.

Într-adevăr, era trupeşă, sprîncenată, şi umblau mulţi

după dînsa. Numai că umblau cei străini — cum venea unul în Valea Răzeşilor şi da cu ochii de dînsa, începea să-i facă curte. Petrecea cît petrecea — dragoste pînă la moarte şi aşa mai departe, apoi cînd îi venea sorocul, pleca, lăsînd-o în sama celor ce abia urmau să vină.

— Da tu nu îmbla cu toţi, o povăţuia Domnica. Alege-ţi unul mai pe plac şi ibovniceşte cu dînsul.

— Nu vreau.

— De ce nu vrei?

— Ştiu eu ce au flăcăii ştia în cap. Nu-i cred ca pe dracul!

Rusanda a mai mutat de vreo trei ori purcelul, veneau copiii cu vacile de amiază, da Verunea şedea la locul ei, de parcă era crescută în laiţă.

Domnica se tot învîrtea, vroia s-o întrebe ceva pe Rusanda, dar cum s-o întrebe cînd şade Verunea, cască şi se uită la ele. Deodată Domnica începe a-şi freca năsuşorul, ascunzînd un zîmbet. Apoi ridică sprîncenele sus, face „sst!" şi stă cîteva clipe cu faţa împietrită.

— Ce-i? o întreabă Rusanda.

— Nu ştiu cine a strigat-o pe Verunea. De vreo cîteva ori: Veeru-unea!

Verunea bălăbăneşte din picioare.

— Ştiu eu. La mîncare mă cheamă.

— Şi de ce nu te duci?

— A făcut azi borş cu crupe. Nu-mi place.

— Da ce-ţi place?

— Blînele.

Văzînd că vremea trece, Domnica a ieşit.

— Ce-ai vrut să mă întrebi? i-a şoptit Rusanda în prag.

— M-a chemat azi Scridon la club.

— Ei?

— Nu ştiu ce să fac — să mă duc, să nu mă duc...

— De ce să nu te duci?

Domnica stă o vreme pe gînduri. Întreabă:

— Îi drept că v-aţi fotografiat cu Gheorghe?

— Drept. Duminica trecută.

Domnica ba-şi leagă, ba-şi dezleagă casînca:

— Şi cine s-a mai fotografiat?

— Numai noi doi.

Domnica s-a uitat trist în lungul drumului, urmărind

încotro se duce găinuşa ceea cu gîtul gol, dar găina umbla aiurea.

— Şi cum v-aţi aşezat voi cînd era să vă pozeze?

— Ei! Ne-am aşezat alături.

Domnica vroia să afle amănunte:

— Ia arată-mi.

— Cum să-ţi arăt?

Domnica şi-a lăsat mînile în jos, uitîndu-se ţintă la gireada de paie.

— Arată-mi cum sta Gheorghe.

Rusanda s-a apropiat, şi-a ascuns umărul după umărul Domnicăi, şi-a plecat capul spre dînsa. Copila o urmărea cu coada ochiului, iar cînd Rusanda i-a mai pus o mînă pe umăr, Domnica deodată şi-a adus aminte:

— Doamne, am uitat acasă uşa descuiată!

A ieşit din ogradă şi venea la fuguţa spre casă. Venea rîzînd, bucuroasă că a scăpat de Verunea, mulţumită de felul cum i-a aşezat Rusanda părul, dar stropi curaţi şi fierbinţi veneau din seninul cerului, i se scurgeau pe obraji, pe bărbie, i se prelingeau pe mîni.

Acasă însă a venit senină, cu inima curată, şi dacă cineva i-ar fi spus mai tîrziu că a avut ea cîndva un vis pe care l-a smuls chiar ea cu mîna sa, nu l-ar fi crezut în ruptul capului.

22

Bine-a spus cine-a spus că dacă ţi-o fi s-o păţeşti, chiar ai s-o păţeşti. Domnica pe toate le-a făcut pînă a fi dovedit Scridon să vie — a măturat în tindă, în faţa casei, a stropit gherghinele, că se colbăiseră şi nici nu mai semănau a gherghine. A închis viţelul, care avea o deprindere proastă să vie în prag, să caute joacă şi nu-i deosebea pe ai săi de cei străini. Un lucru uitase fata — Trofimaş nu s-a dus la joacă, după cum le-a fost vorba, ci s-a căţărat pe aripa de gard făcută din scînduri şi număra trecătorii. Să-l fi văzut, ţi-l sufla ea într-o clipă, dar a dat cu ochii de dînsul tocmai cînd farmazonul stătea la sfat cu Scridon. Trofimaş învîrtea deasupra capului biciuşca pe care o furase din tindă, închipuindu-şi că undeva înaintea lui îs caii. Văzînd că un om străin deschide portiţa, l-a întrebat:

— Da ce cauți matale la noi?

Scridon s-a uitat la fața lui ghilosită din cale afară și i-a răspuns:

— Pe soră-ta Domnica o caut.

— Da ce-ți trebuie Domnica?

— Îmi trebuie... Vreau să mă duc la club cu dînsa.

— Degeaba ai venit — eu nu-i dau drumul. Nici mama n-are s-o lase.

— Ne-om înțelege noi cumva.

Scridon de acum intrase în ogradă, dar Trofimaș mai avea ceva de spus și nu putea deloc ține vorba într-însul.

— Da știi de ce n-are s-o lase mama?

— De ce?

— Pentru că ea de amu nu vrea să doarmă cu mine pe cuptor, da vrea pe sofcă, da mama n-o lasă, că sofca noastră și așa îi veche și poate să se dărîme cu totul. Di-i, calicule!! a adăugat el, rotind biciușca deasupra capului.

Cînd a intrat Scridon, sărmana copilă era roșie ca para focului și încerca să clatine din loc o gămălie de țintă ce ieșise din privazul ușii. Să fi știut ea, săraca, ce avea să tragă din pricina bahurului celuia, l-ar fi dus încă de asară la bunica. Acum stătea și-și făcea socoteală în capul ei — să șezi singură cu flăcăul în casă nu-i frumos. Să șadă undeva afară — n-au pe ce. Și, pe lîngă toate, i se mai dezlegase un șiret la pantof și cum să ți-l legi tu?

— Ești gata? o întreabă Scridon.

Domnica a hotărît să dea toate pe una.

— Hai.

Cînd au ieșit, Trofimaș s-a uitat lung la dînșii — pe semne, mai avea ceva de spus, dar i-a luat-o Domnica înainte:

— Ia stai să-ți închei un bumbușor la gît.

Dar nu era prost Trofimaș — știa el prea bine cum încheie soră-sa bumbii și a luat-o la sănătoasa, de-i sfîrîiau călcîiele. Nu s-a uitat înapoi pînă n-a ajuns în fundul grădinii.

— Da casa pe cine o lași?

— Mama îi aici la vecini.

I se părea că toată lumea se uită la dînșii, se temea să nu i se descheie pantoful cu totul, mergea încetișor,

iar Scridon tot fugea înainte și ieșea lumea pe la garduri să se uite cum merg ei: unul înainte, altul în urmă și tac, tac, tac...

În schimb, sara ceea a fost marea sărbătoare a Domnicăi. Așa poznaș și puțin cam deșirat, de parcă ar fi fost adunat la întîmplare, din strînsură, Scridon avea un har dumnezeiesc și cum auzea sunet de vioară, tresălta, după care tresăltare devenea cu totul altul. Era înalt, era sprinten, era semeț, de parcă ar fi coborît din cine știe ce os domnesc, și tot jocul lui era o apă care vine, se varsă, se revarsă, frumoasă în toată plinătatea sa și care nu se mai termină odată.

Apoi că și fata pe care o scotea el în joc nu era o simplă fată de acolo din sat, ci o mîndră floare pe care a crescut-o chiar el și acum o ducea cu dragoste și înfrigurare, cum se duc florile frumoase. Îmbujorată și ametită, Domnica simțea și ea cum, dansînd cu Scridon, încetul cu încetul devine altă fată. Era mult mai mîndră, mai frumoasă, de parcă ar fi coborît și ea din cine știe ce viță aleasă. Blagosloviți amîndoi de melodiile bătrînului viorist, au tot zburat din clipă în clipă, din joc în joc, și fericirea a fost atît de mare, încît sara tîrziu, cînd, ieșind din club, Scridon i-a șoptit Domnicăi la ureche: „Mergem?", fata i-a răspuns fără a fi șovăit o clipă: „Mergem".

După care, ieșind în drum, i-au mai venit mințile la loc și ea a întrebat oarecum înțepată:

— Cum, adică, mergem?! Încotro mergem?

— Păi, acasă...

De la pod s-au despărțit de ceilalți și au luat-o pe cărărușă. Scridon i-a povestit cum s-a făcut că n-a prins el ieri vulpea ce i se vîrîse singură în mîini, i-a lămurit de ce au zburat ieri trei avioane pe deasupra satului, iar azi numai unul. Cum au ajuns lîngă portiță, el și-a scos pălăria, a aninat-o într-un stîlp și s-a uitat lung la fată.

— Fa Domnică, știi ceva? Hai ș-om ibovnici.

Domnica a zîmbit.

— Hai.

— Nu, că eu vorbesc serios...

— Da tu parcă ibovniceai nu știu cu cine?

— Minciuni.

— Da cu instructorița ceea din gară?

— E! O luasem și eu așa pe departe să văd ce-a spune. Da de ibovnicit nici gînd — unde dracul, că ea trăiește la cinci kilometri! Gîndește-te bine și spune-mi scurt — da ori nu.

— Și numaidecît în sara asta să-ți dau răspunsul?

— Nu, poți să-mi spui și mîne sara, că eu am să vin și mîne pe la voi.

A vrut să mai adauge ceva, dar s-a uitat în vale și a zărit pe pînza azurie a apei, despicată de un stîlp de lumină, cîteva căpșoare negre.

— Sînt lișițe în iazul ista?

— Sînt. Mai în fiecare sară ies din stuhuri.

— Lasă, ne ducem noi într-o sară și punem mîna pe dînsele. Că eu știu a prinde lișițe.

În noaptea ceea Domnica a visat numai iazuri, iar în zori i-a destăinuit lui Scridon toate necazurile sale. La urmă i-a mai spus că în fundul grădinii lor este o gaură pe unde poți trece dacă ridici sîrma sus.

23

Trofimaș a urlat trei zile la rînd să-i cumpere șleapcă, spunînd printre lacrimi că fără șleapcă el nici nu mai poate și nici că vrea să trăiască. Și oricît îl întrebau, mai mult n-a vrut să scoată o vorbă, cu toate că știa el prea bine la ce-i trebuie șleapca.

Mai întîi de toate băieții mai mari, înainte de a-l primi în joacă, îl pocneau cu șleapca în cap să vadă dacă nu plînge. Nu-i vorbă, Trofimaș chiar a doua zi a organizat un fel de mijatcă, a găsit și tovarăși mai mici decît dînsul, dar de încercat n-avea cu ce să-i încerce. Apoi a aflat el că la școală fără șleapcă nu te primește, și mare jale ar fi fost dacă din pricina șlepcii ar fi trebuit să mai șadă o iarnă pe cuptor. Afară de asta, Domnica, dacă i-i ciudă că o ocărăște mama, îl prinde și îl trage de chică. Da dacă are omul șleapcă, o trage peste urechi și ia să vedem ce-ai să faci?

Pe semne, avea de gînd să urle și a patra zi, dacă nu l-ar fi sculat într-o dimineață mamă-sa ca să-i spuie:

— Uite, îți dau treizeci de ruble. Du-te la mămucă-ta la odaie și ea ți-a cumpăra de acolo de la dînșii o șlepcușoară. Acolo sînt, la coperativă. Numai să-i spui să

aleagă una mai mare, că n-am de unde-ți cumpăra cîte-o șleapcă în fiecare săptămînă. Ai să ții minte ce-ți spun?

— Cum să nu.

— Ia să te vedem... Ce-ai să spui?

- Să fie șleapca mare.

- Brava. Dar să nu-mi prăpădești banii, că te spînzur. Auzi?

- Aud.

— Unde ai să-i ții?

Prinzîndu-și stîngaci pacheștile, Trofimaș se gîndea unde ar putea el pune bănăritul ista ca să nu-l piardă.

— Îi duc în mînă.

— Lasă, nu mai spune! Ia să ți-i pun în buzunăraș. Numai să nu te împingă păcatul să-i scoți!

Trofimaș s-a spălat și aștepta să i se dea ceva de mîncare, dar văzînd că mamă-sa ridică lăicerul în dreptul ferestrei — caută pieptenele — a tulit-o afară. În dimineața ceea badea Zînel descoperise un colț de cămară să-l lege cu jichi noi. Trofimaș s-a oprit pentru cîteva clipe — îl interesa să vadă ce-i acolo, în pod. Se suise de cîteva ori, dar nu se vedea nimic prin întuneric.

— Încotro, Trofimaș? l-a întrebat tată-său, uitîndu-se dojenitor la picioarele lui negre și stîlcite.

„Are să-mi ia banii pentru țigări", a socotit în capul lui Trofimaș și s-a dat în dosul ocoloților, ca să nu i se vadă picioarele.

— Am ieșit și eu... să mă primblu.

— Să se primble! Uite la dînsul! Da picioarele cine are să ți le spele? Ai argați?

— Le spăl eu singur. Numai că oleacă mai tîrziu.

— Amu de ce nu le speli?

— Îi rece apa. Să nu capăt romatism.

— Hm! Atunci alungă gîștele celea, să nu-mi ciupească ocoloții.

Trofimaș a găsit o vargă, le-a mînat pînă după poartă și dus a fost. Pe drum trecea un om cu o coasă în spate și un băiețel ducea două greble — s-a temut tată-său să-i dea să ducă coasa. Lîngă iezătură se prăvălise o căruță cu fîn, și de nu se afla' stăpînul aici, bine ar fi fost să te joci într-însul.

De la sat pînă la odaie era un drum cam lung și Trofimaș avea destulă vreme să scoată banii și să-i caute de nu-s falși.

La marginea satului aude că-l strigă cineva:

— Trofimaș, măi Trofimaș!

În urma lui venea Rusanda. Ducea o greblă, și pe coada ei atîrna un coșuleț.

— Un' te duci așa dimineață?

— Mă duc la mămuca, să-mi cumpăr șleapcă.

— Nu mai spune! Da ai bani?

— A-am!! Vîrîse o mînă în buzunar să se laude, dar n-a mai scos-o înapoi — cine știe ce poate să se întîmple?! Amu lumea s-a făcut hicleană, zicea mamă-sa.

— Vino desară la mine să văd și eu cum îți șede. Vii!

— Vin.

— Da Domnica ce face?

— Toarce.

Și-a adus aminte că nici n-a văzut-o în ziua ceea.

— Toarce?! Avea să mîntuie de prășit!...

— Se duce mai tîrziu.

Zîmbind, Rusanda a vîrît mîna în coș.

— Să-ți dau ceva dulce?

— Nu vreau. Am mîncat azi cît am putut.

— Dulce?

— Dulce.

A zîmbit și el — ca să vezi ce minciună a dres. Noroc că nu fiecare te crede: altfel rămînea fără prăjituri. Și-a luat-o și se chitea cum ar șterge-o înainte să vadă ce-i cu prăjitura ceea — e coaptă ori nu prea. Rusanda i-a pus o mînă pe cap. Trofimaș a dat să se ferească — nu i-i de ajuns cît îl trag ai lui de chică?! Dar mîna fetei, caldă și moale, i-a depănat mai întîi percica, pe urmă s-a lăsat pe umăr și Trofimaș se gîndi ce bine ar mai duce-o el de-ar fi ea sora lui.

După ce li s-au despărțit drumurile, în cîteva clipe prăjitura a dispărut, și amu Trofimaș stătea pe gînduri — o fi fost ea cu nuci, o fi fost presărată cu mac? Nu i-a venit în cap să se uite mai întîi la dînsa.

Pe urmă a scos hîrtiuța de treizeci de ruble, s-a uitat la soare printr-însa, a strîns-o în patru și a desfăcut-o din nou. Nu era falsă. Avea toate colțurile întregi și nu era deloc mînjită cu cerneală. Această hîrtiuță cărămizie schimba totul. Acum el nu mai era un băiețel oarecare, ci era băiatul care are bani. Uite, îi vine în întîmpinare o femeie cu un ulcior de oloi și

nu știe nici cu spatele cîți bani are băiatul ista la dînsul. De-ar ști, îndată ar începe să-l ia cu vorba.

Trofimaș a înconjurat-o pe departe, ținînd mîna dreaptă în buzunar. Și cînd a scăpat iar la cărare, se gîndea că de-ar avea el o șleapcă măcar cît de veche, și-ar cumpăra pe banii ăștia livorvert. Iarna ar ședea toată noaptea lîngă fereastră, și cum s-a arăta în grădină un iepure la ros pomi, iese încetișor și pe loc ți-l popește.

Dar nu se amărăște el — bădița Toadere i-a scris de pe front că îi aduce un livorvert. *Arudie* nu poate să-i aducă — nici n-or avea unde-o ține acasă. Da livorvert îi aduce. A mai răbda el oleacă, pînă îi bate bădița pe nemți. Azi trebuie să se întoarcă mai repede cu șleapca, să adune copiii și să-i încerce de face să-i primești în joacă.

Și avea să ajungă în zece minute la bunică-sa, dacă n-ar fi zărit nu departe pe mirișe un cioroi c-o nucă în clanț. Cioroiul s-a uitat mai întîi de nu-l pîndește cineva, apoi a pus nuca jos și a început a o ciocăni.

„Îi iau nuca!" — a hotărît Trofimaș.

A ales un bulgăre mai potrivit, s-a lăsat într-un genunchi și a ochit multă vreme — dacă să-l pocnească, apoi să-l pocnească. Bulgărele a zburat pe la capul cioroiului, dar acela nici gînd să lepede nuca. A luat-o în cioc, din cîteva sărituri s-a mutat cu vreo zece pași mai la vale și iar a prins a o ciocăni. „Ce să fie de nu zboară?" — se întreabă Trofimaș.

Oare nu cumva...

„Îi pui!"

Îl prinde și-l duce acasă. Dacă nu dovedește să-i facă pînă desară cușcă, îl încuie cu găinile. Cioroiul nu mănîncă găini. Da mîne îi face cușcă. A luat-o la picior în urma cioroiului, de i s-a umflat cămășuica în spate. Dintr-o mirișe în păpușoi, apoi într-o hrișcă, din hrișcă într-o parină, da cioroiul, cînd vede raua, zboară vreo douăzeci de pași pe jos și iar se oprește să-și ciupească nuca. Obosise bietul băiat, și-a zgîriat picioarele prin mirișe, dar nu vroia să se lase. Și cînd era cît pe ce să puie mîna pe dînsul, cioroiul s-a ridicat sus, cu tot cu nucă, și peste cîteva clipe s-a topit în zare.

„Nu mai era pui..."

O singură mîngîiere i-a rămas — banii cu care avea să-şi cumpere şleapcă. Caută într-un buzunar, caută în altul... Cîteva clipe a rămas împietrit, cu ochii plini de groază — nu-s! Apoi s-a aşezat repede pe un hat, a întors buzunarele pe dos, le-a învîrtit, le-a sucit. S-a pipăit de la creştet şi pînă în tălpi — a pierdut banii.

Unde-i sora lui Domnica — săraca surioară — să-l apuce de chică şi să-l înveţe minte, să-l înveţe... Şi unde i-a pierdut el? Cînd zărise cioroiul, banii erau — ţine bine minte. Vrasăzică, i-a pierdut fugărindu-l. Trebuie să se întoarcă pe acelaşi drum şi poate să-i găsească.

„Dacă-i găsesc — nu-mi mai cumpăr şleapcă. I-i duc mamei înapoi."

Dar fugărise el cioroiul vreo trei rînduri de pămînt în lung. A trecut o dată încolo, căutînd sub fiecare buruiană, pe urmă s-a întors înapoi.

Spre chindii intra în sat cu ochii roşii de plîns şi se oprea la fiecare răscruce să se hodinească. Nu mai putea de foame. Se furişa tăcut pe lîngă garduri, de parcă-l ştia tot satul că a pierdut banii.

Las' să-l bată. Are să şadă locului cuminte pînă s-or sătura cu toţii de bătut. Iar dacă a mai rămîne viu după asta, are să-şi coase buzunarele cu sîrmă de aceea moale şi, cîte zile a avea, nu s-a mai alunga după cioroi.

De atîta plîns începuse să-l doară capul şi-i părea că n-a mai rămas nici o picătură de lacrimi acolo unde se grămădesc ele. Dar cînd a ajuns la poartă, iar l-a năpădit jalea. A intrat în casă, a zărit printre lacrimi genunchii cîrpiţi ai lui tată-său pe care se hodinea o mînă bătătorită şi s-a oprit lîngă genunchi:

— Tătuţă... Eu... am prăpădit rublele...

Mîna s-a ridicat de pe genunchi, Trofimaş s-a aplecat, ferindu-şi capul. O bătaie de inimă, două, trei, dar stelele nu i se aprind înaintea ochilor. În sfîrşit, a simţit mîna pe cap, netezindu-i percica.

„N-a înţeles...", s-a gîndit Trofimaş, ştergîndu-şi obrajii cu mîneca. A mai lămurit o dată:

— Am pierdut banii... care mi i-a dat mama pentru şleapcă.

— Nu-i nimic, dragul tatei.

Trofimaş s-a uitat nedumerit la dînsul.

Părintele s-a ridicat încetişor, l-a luat de mînă şi

l-a dus în casa cea mare. Domnica plîngea cu faţa ascunsă în perne.

— Tată, ce plînge?

În loc de răspuns, badea Zînel a luat din cui pălăria cea verde cu pană de păun a lui bădiţa Toader şi i-a pus-o în cap.

— Iaca, amu poţi s-o porţi...

În tindă badea Zînel s-a oprit şi a spus tare, ca să se audă şi în căsuţă, şi în casa cea mare:

— De azi înainte, cine pune mîna pe Trofimaş are să aibă de-a face cu mine.

Şi lui:

— Hai, du-te şi te joacă...

Trofimaş mai întîi şi-a scos cu grijă pălăria din cap s-o lase pe măsuţă, dar tată-său i-a pus-o înapoi.

— Da ce-a zice badea Toadere cînd a veni?

În loc de răspuns, badea Zînel a închis ochii, de parcă îl supăra lumina acelei zile. A plecat capul şi a intrat tăcut înapoi în casă.

Trofimaş s-a aşezat pe prispă — ce să fie oare?

Două femei au trecut pe lîngă dînşii şi s-au uitat lung în ograda lor. Una a întrebat:

— Ş-o rămas Zînel numai cu un băiet?

— O rămas, sireacul de el...

Trofimaş a sărit fript. Unde-i bădiţa Toadere? Ce-i dă tată-său pălăria? Nu-i trebuie pălărie!

S-a repezit în casa cea mare, a încercat să puie pălăria în cui, dar n-ajungea.

— Leliţă Domnică, mata de ce plîngi?! Unde-i bădiţa Toadere?

S-a apropiat. Domnica, fără a-şi lua capul din perne, i-a cuprins umeraşii. Trofimaş şi-a lipit fruntea de faţa ei umedă, a prins şi el a plînge.

Cum l-au mai aşteptat ei cu toţii pe bădiţa Toadere!

În ziua ceea, pînă sara tîrziu, a umblat prin ograda lui Zînel Cojocaru un băieţel cu o pălărie verde cu pană de păun într-însa — o pălărie pe care au visat-o multe fete în satul cela.

Era război.

Venise prășitul. După arat și cosit prășitul era marea patimă a lui Gheorghe, căci era un prășitor bun și avea o sapă cum nu se mai află. O săptămînă întreagă l-a tot ajutat ba pe unul, ba pe altul, căci nu plouase demult, pămîntul încremenise, încît dădeai cu sapa în el de parcă ai fi dat în piatră, iar buruienilor ce le pasă — buruienile cresc nainte.

Apoi, în sfîrșit, a ieșit să-și prășească păpușoii din Hîrtoape și, orice s-ar zice, una e să muncești pămîntul altuia și e cu totul altceva cînd muncești propriul tău pămînt. Și era o zi atît de frumoasă, cu un cer atît de senin, cu un soare atît de fierbinte, încît Gheorghe, singur pe toate colinele celea, cu cîteva ciocîrlii deasupra lui, și-a zis: „Măi, te pomenești că-mi vine o zi cu noroc!".

A tot lovi cu sapa un pămînt încremenit e un lucru greu și plictisitor, dar în urma muncii tale, rînd cu rînd, își ridică frunza păpușoiul scăpat din robia buruienilor și, orice s-ar spune, dar libertatea e mare lucru pînă și pentru un simplu fir de păpușoi.

Gheorghe era tînăr, era voinic, avea o sapă nemaipomenită. Oștiri întregi de păpușoi fremătau în jurul lui, fericite că au scăpat la lumină, apoi hectare și hectare tot stăteau de-a gata, așteptînd cînd le va ara, le va însămînța, le va prăși. Din zare în zare pămînt bun de arat, de semănat, de prășit, iar Gheorghe era tînăr și sufletul i se cutremura de cîntece, căci avea o zi bună, o zi cu noroc.

Cînd ajungea cu rîndurile la capăt și o lua înapoi, vedea de fiecare dată printre văi o margine de sat și acele cîteva case îl umpleau de gingășie, căci era satul lui natal. Acolo, într-o ogradă, o fetișcană dă cu var, țese, coase ori știe el ce mai face ea acolo, ca să le fie părinților de folos, dar nu mai este a lor, este de acum a lui. Purta în sine zodia tuturor odraslelor pe care urma să i le nască, copila ceea era casa lui de mîine, era viața lui de mîine și nu le rămînea să facă decît un singur pas!

Pe la o amiază, începînd rînduri noi, o vede pe mămăsa ieșind din sat și pornind spre el cu demîncarea. Abia zărind-o în vale, i-a și tresăltat inima, de parcă

cineva i-ar fi șoptit la ureche că împreună cu zama ceea de găină îi aduce vești rele.

„Se poate întîmpla să fie" — și-a zis Gheorghe, căci de fiecare dată cînd avea zile frumoase, cu spor, venea neapărat cîte-o pacoste peste dînsul, de parcă soarta îl ținea, ca pe-un mînz, din scurt. Una caldă, alta rece, așa e viața, ce să-i faci.

— Doamne ajută, i-a zis mătușa și, fără a aștepta să i se răspundă, s-a așezat jos și a început cu o anumită înfrigurare a-i găti masa.

„Nu e a bine, și-a zis Gheorghe, nu e a bine tăcerea ei."

— Ai făcut azi mult, Gheorghiță, l-a lăudat mătușa fără a-l vedea.

— Mi s-a întîmplat să am o zi bună, i-a zis Gheorghe și, pentru că mătușa tot tărăgăna cu noutatea, s-a așezat la masă. Șezînd pe țărîna cenușie trecută prin sapă, a luat lingura de lemn, o bucată de pîne și, mestecînd încet, a întrebat-o:

— Mata nu iei masa cu mine?

— Postesc, a rostit încet mătușa și Gheorghe s-a mirat — ce post poate veni joia, căci se orienta și el în pravila creștină.

Cînd, în sfîrșit, și-a terminat prînzul, mătușa a adunat tacîmurile și le-a pus în traistă. Gheorghe o urmărea țintă, dar era înceată în mișcări, era tăcută, era tristă maică-sa în ziua ceea, așa încît Gheorghe pînă la urmă a fost nevoit s-o întrebe:

— Ce mai nou prin sat?

— De, ce să fie, a zis mătușa pe gînduri, apoi, oftînd deodată, lăsînd desagile, s-a îndreptat din șale și, privind spre apus, spre sat ori poate și mai departe, a rostit încet: „Fie-i țărîna ușoară și Dumnezeu să-l ierte...".

— Nu cumva... a zis Gheorghe înfrigurat, pornind cu pumnii spre gură, căci și el, și mătușa aveau un singur prieten pe lume, care și acela era la război...

— O căzut, sărmanul, o căzut și el prin străini...

O, acele zile cu spor, acele norocoase zile ale noastre, mai bine ne-ar feri Dumnezeu de dînsele...

25

Drumul luneca pe-o costișă stearpă, însemnată ici-colo cu tufe rare de buruieni. Din vreme în vreme se arăta de printre rîdichioara dată în floare cîte-un fir de păpușoi îmbătrînit în trei frunze. Gheorghe pășea alături de căruță oarecum zdruncinat și căuta prin pămînturile din împrejurime urmă de arătură, de prășitură, de supărare omenească pentru sterpăciunea acestui pămînt. Nu găsea însă nimic și se mira. Seceta, marea cumpănă prin care avea să treacă țara, călca peste ei și firea de plugar a lui Gheorghe îi spunea că se întîmplă ceva în străfundurile acestui pămînt, și ceea ce se întîmplă nu-i a bine.

Cele șase căruțe din Valea Răzeșilor ba urcă un deal, ba coboară o vale. Cam o dată în săptămînă satul era obligat să trimită un anumit număr de căruțe pentru muncă de folos obștesc, așa-zisa corvoadă. Acum îi ajunsese rîndul. O opalcă de șișcă pentru cai, un călcîi de pîne pentru căruțaș și hai la drum, băiete. Răzeșenii demult schimbaseră cîte-o țigară, să vadă care și ce fumează, au întîlnit lîngă o rariște de pădure o nevăstuică sprîncenată, ce ducea mîncare prășitorilor, și au căutat s-o convingă să-și lepede bărbatul și să meargă cu dînșii. L-au lăudat pe Mișa Turtă pentru oiștea de frasin, o lăuda și Mișa însuși, dar nu vroia să spună de unde a suflat-o.

Acum mergeau tăcuți, fiecare frămîntat de grijile sale. Gheorghe era al patrulea în puiul cela de convoi și se căia că n-a rămas ultimul. După dînsul venea Mișa cu doi strîjnici, cărora fiecare buruiană li se părea biciușcă și ei tot repezeau oiștea de frasin în fundătoarea căruței din față. Paguba ca paguba, dar bucluc era destul.

Gheorghe venea încet, cu capul plecat, și urmărea cum șina roții despică cureaua drumului. Cînd o vedea că se abate într-o parte, îndemna caii a bine, fără să ridice capul. Aprindea cîte-o țigară, urmărea cum după fiecare fum urcă focul spre degete și parcă se temea că se mîntuie țigara așa repede și iar o să rămîie singur cu gîndurile sale.

O creastă de nouri a încins amurgul, soarele a lunecat după dînsa și nu te puteai dumeri — a asfințit ori mai este pe undeva. De peste deal bătea un vînt

rece, suflînd colbul dinaintea roților. Din vale, de printre niște pomi bătrîni, se ițea o căsoaie pustie cu două ferestruici oarbe.

„La noi o fi-nceput a se întoarce lumea de la deal" — chibzuia Gheorghe. Îi părea oarecum ciudat că după o zi de muncă n-a deshămat caii, nu s-a spălat pînă la brîu, ca pe urmă să-și ia haina cea curățică, să iasă la o răscruce, să se gîndească în care parte s-o apuce.

Pe o clipă s-a întors, căutînd printre dealuri Movila Turcului, de unde se vedea bine satul lor. Dar nu se mai deslușea nimica, era beznă în partea ceea, o beznă ce înghițise și deal, și vale.

Gheorghe s-a oprit locului, a lăsat să treacă cîteva căruțe, pînă l-au ajuns căluții lui badea Vasile. Cela tocmai găsise un capăt de sîrmă și o sucea la carîmb.

— Aduni la casă, bade Vasile?

— Ei, adun! era rușinat că l-au văzut culegînd rugini-turi. Îți trebuie uneori la gospodărie un capăt nenorocit de sîrmă și dacă nu-l ai, de unde să-i iei. Ai să-mi dai tu? I-a răspuns tot el: Nici tu n-ai.

A șters palma de genunchii pantalonilor, care-i înlocuiau, de obicei, batista. Din cauza asta purta veșnic două pete negre și unsuroase la genunchi.

— Ai hîrtie de gazetă? Eu fumez dintr-o carte. Mi-a adus socrul de la Bălți. Nu știu în ce limbă să fie scrisă, n-o pot citi. Dacă nici de fumat nu-i bună.

Au aprins.

— La noi, pare-se, plouă.

— Ce vorbești?! badea Vasile și-a mutat țigara în celălalt colț de gură, devenind deodată grav, alarmat, de parcă nicidecum nu se așteptase la așa ceva. De fapt, era un pic actor și chiar că nu strica să ai o bucățică de teatru la drum. Răzeșenii, înviorați, au prins a înșira care ce-a iutat pe afară, badea Vasile și-a ascuns chibritele într-un buzunar dedesubt, căci se închipuia un fumător care, pur și simplu, n-ar putea rezista fără un fum de țigară.

Numai Scridon ședea întins în căruță și-i liniștea pe toți:

— Da las' să ploaie, bre, că de cînd așteaptă pămîntul ploaie!

Drumul a cotit-o pe șes. Gheorghe și-a ajuns trăsura

din urmă, a sărit într-însa din fugă, a luat hățurile. Simțind mîna stăpînului, caii au trecut la trap. Undeva, de printre dealurile fumurii, s-a arătat o sprînceană de pădure. Scridon s-a ridicat într-un cot și l-a întrebat pe badea Vasile:

— Să fie pădurea țăulenilor?

— Îi a lor. Scoală-te și dă cu biciușca în cai, că, uite, ajungem.

Scridon a urlat așa culcat cum era:

— Di-i-ii, cali-ci-lor!!

După care s-a întins pe burtă, căci nu mai putea de atîta voie bună. Corvezile erau pentru el un fel de reculegere sufletească și morală, un călcîi de libertate, un lucru pentru care Scridon iubea corvezile la nebunie.

Plutind încet în goana cailor, pădurea țăulenilor vine tot mai aproape, mai aproape. Acum vedea și Gheorghe că nu le-a rămas tocmai mult, și totuși, tristețea care-l măcina de cîteva zile nu-l mai slăbea odată.

A cules de prin paiele fărîmate în căruță pufoaica, și-a aruncat-o pe umeri. Chipul unei copile plutea peste capetele cailor în zare și, oricum ar fi cîrnit-o drumul, chipul cela rămînea veșnic gingaș și fermecător în calea lui.

Păcat că n-a trecut pe la ei asară. Să fi trecut cel puțin pe-o clipă, să-și ia rămas bun, dar n-a trecut. Sînt oameni care-și scot durerile în văzul lumii, pentru a scăpa de ele, dar sînt și de cei care coboară cu durere cu tot în adîncul firii lor și nu se arată pînă nu-și revin singuri.

Drumul urcă, drumul coboară, drum frumos, drum sluțit, drum întreg, drum crăpat de secetă. Sufla un vînt sec și rece, mătura colbul, făcîndu-l să fumege în urma căruțelor, îndoia pînă la pămînt firele de răsărită crescute pe marginea drumului, făcîndu-le să se închine în fața unui drum pustiu, dezgolit, și, cum sînt ei, moldovenii, n-au apucat bine să iasă din sat, că oamenilor a și început, în taină, să li se facă dor de casă. Așa e de cîte ori va fi să se schimbe vremea, de atîtea ori ne tot vor durea rădăcinile...

Abia au încărcat căruțele, că Scridon a apărut în poiana unde oprise să facă popas peste noapte. Vine tîrînd un sac plin în urma lui.

— Ce-i acolo, măi Scridoane?

Scridon nu știe cîte întrebări vor urma și, ca să nu ostenească stînd în picioare, se lasă îndată pe sac.

— Mușchi.

— Mușchi? Ce să faci cu dînsul?

— Să-mi fac pat... Ia ce-i moale! Scridon vîră o mînă în sac și zîmbește a mare plăcere, de parcă-i poftea pe cei din jur să vie să vadă ce podoabă are el.

Pe la amurg s-a înseninat. Vîntul fremăta alene stejarii pletoși, cernînd cîte o steluță prin frunzișul lor. Au început a se găti de culcare. Badea Vasile a găsit o ciotcă și i-a adus-o lui Scridon — poate i-a prinde bine cînd și-a face patul.

Deodată, de printre copaci apare un moșneguț în cămașă albă de in cu o bardă înfiptă după chimir. Merge iute, fără a-și căuta cărarea. Pare un fel de stăpîn peste locurile iestea. Aștepta, pe semne, că vor veni căruțe după lemne, dar nu părea să se bucure c-au venit. S-a oprit lîngă căruța lui Scridon. S-a uitat la iapa din brazdă, care avea un picior cam umflat. Mai întîi, i-a pus mîna pe spate, apoi, văzînd că nu ciulește irechile, s-a aplecat și i-a pipăit umflătura.

— Al tău e calul? l-a întrebat pe Scridon, care se ascunsese sub căruță și-și făcea culcuș.

— Să zicem că-i al meu.

— Cu dohot nu i-ai uns copita?

— Nu.

— Unge-o. I-a trece.

S-a pornit, dar n-a făcut nici doi pași și a rămas trăsnit lîngă căruța lui Vasile.

— Mă, a cui îi căruța?

— A mea.

— Ce ai tras-o pe mormînt?

— Care mormînt?!

În două clipe s-au adunat cu toții. La un pas de căruța lui Vasile cernea o cruce de lemn abia negrită de cîteva toamne.

— Cine-i îngropat aici, moșule?

— O fată de la noi... din Țaula.

— Da ce-au îngropat-o în pădure?

— Apoi de-aici, din pădure, i s-a tras moartea. A fost pușcată.

Bătrînul a pus tăcut umărul la carîmb, a mișcat căruța din loc. S-au apucat cu toții să-l ajute. Și, după ce au

tras-o la o parte, Vasile, ridicînd repede biciul, care rămăsese lîngă cruce, a întrebat în șoaptă:

— Da cine a împușcat-o, moșule?

— Feciorul pădurarului. A ibovnicit cu dînsa vreo trei ani, moșul s-a rezemat de căruță și a aprins o țigară. Mare dragoste mai era. Apoi pe băietul pădurarului l-au luat în armată, da în vremea asta părinții au măritat-o cu Fedca cel șchiop, notarul.

— Ei, ei?

— Apoi, bătrînul și-a lipit cu grijă țigara, a aflat el acolo, la oaste. S-a întors și i-a dat de știre să vie aici, în poiană. Aici se întîlneau ei.

— Și a împușcat-o?

— Cică, ea singură l-a rugat...

O cioară somnoroasă a căzut de pe creangă și bătea nebună din aripi.

— Da unde-i feciorul pădurarului?

— Apoi că și el îi aici... Amîndoi sub o cruce.

Moșul s-a apropiat, a ridicat de pe mormînt cele cîteva fire de paie căzute din căruța lui Vasile și a rămas îngîndurat cu ele în mînă.

— Mare dragoste a mai fost... Frumoși erau amîndoi. Și cîntec a fost despre dînșii, n-ați auzit?

— N-am auzit.

Moșul a dat de cîteva ori din cap în tactul unei melodii triste. După care, mutînd barda la cealaltă coastă, a înfipt-o adînc pînă la ureche după chimir, s-a pornit încetișor, și multă vreme răzeșenii au deslușit printre stejari cămașa lui albă de in.

— Ia te uită ce face dragostea! s-a crucit Scridon cu țigara stinsă în gură. Să fiu al naibii dacă mă mai duc la fete!

De la amiază nu luase nimeni nici nafură în gură și, cu toate că mulți tocmai dezlegaseră traistele cînd apăruse pădurarul, nimeni nu se așeza să mesească. Ședeau tăcuți, cu gîndul la țăuleancă. Din inima codrului venea o șoaptă de leagăn, se topeau în umbra nopții tulpinile stejarilor și de undeva din vale se auzea o bătaie înăbușită de topor.

Scridon și-a luat traista, s-a așezat sub căruță, a scos ceva rotund, a mușcat și i-a făcut vînt pe deasupra copacilor.

— Iar ceapă mi-au pus!!!

Și-a legat trăistuța și s-a gătit de culcare.

Într-un tîrziu s-au aciuat. Gheorghe stătea întins sub căruță. Îngropa o ghindă în pămînt și se gîndea la țăuleancă. Și-o închipuia venind prin pădure, rumenă, sprintenă, și vîntul îi juca o șuviță pe obraz. Gheorghe alegea cuvintele în gînd și povestea de parcă Rusanda era alături. Dar poate n-avea rost să-i povestească? Poate un mormînt ca cel de alături îi păștea și pe ei? Ca și băiatul țăulencei, el avea să plece curînd în armată, apoi badea Mihalache, ca să scape de-o grijă, i-a găsi Rusandei un nacealnic în sat.

Oftînd, a ieșit din culcușul său Scridon, a desucit o roată, a cules într-o frunză dohot de pe osie și a uns copita calului. Apoi s-a culcat.

Cînd părea că adormiseră cu toții și numai caii rîșneau la opalcă, sunîndu-și din vreme în vreme căpestrele, Gheorghe a ieșit de sub căruță, a venit lîngă crucea țăulenilor. Privea tăcut mormîntul, asculta cum tresare codrul prin somn. Și mult ar fi vrut să moară acuma, într-o clipă, într-un mijloc de codru verde, și n-ar fi vrut să moară deloc, niciodată, pentru că iubea pămîntul din Hîrtoape, iubea snopi mari și grei cu spicul sunînd a grîu răscopt, iubea iarba înaltă, bună de coasă, mînji cu stele în frunte, iar toate aceste patimi, veșnice fiind, îi cereau și lui să fie veșnic.

Întors la ale sale, Gheorghe s-a culcat sub căruță, dar nu putea dormi. Pămîntul din Hîrtoape, snopii de grîu, mînzul și iarba bună de coasă, toate fremătau, dădeau în floare, rodeau în firea lui, dar de printre toate răsărea iarăși chipul cel drag de copilă gingașă și nevinovată. Cu venirea ei pămîntul din Hîrtoape, spicele, mînjii,— toate se topeau în umbre, astfel încît nu-i rămînea decît să aleagă una din două. Așa cum zicea și maică-sa: Dumnezeu nu ți le dă pe toate. Ori o ai pe una, ori pe cealaltă.

Pe la miezul nopții Scridon a răcnit de sub căruță:

— He tu-i mama lui!!!

Gheorghe l-a întrebat încet, să nu-i trezească pe ceilalți:

— Ce înjuri?

— Un iepure am visat. Cît pe ce să pun mîna pe dînsu?...

Au înflorit cartofii în grădină.

Rusanda îi prășește, se pleacă din vreme în vreme să plivească vreun fir de mohor și ascultă, ascultă... Vîntul joacă albiturile întinse pe sîrmă, salcîmul cel bătrîn scîrțîie furat de gînduri, rîd gîștele în vale pe malul iazului, dar nu se aude, de patru zile nu se mai aude sunetul scurt și miezos al unei șarabane pe care Rusanda ar fi recunoscut-o dintr-o sută. Nu se aude.

Și pe cîți i-a întrebat copila, nimeni n-a putut-o dumeri cam în ce parte vine pădurea țăulenilor, și prin cîte sate treci, și cîte zile trebuie să meargă un om cu căruța încolo și înapoi. Și s-a dus ea însăși supărată la sovietul sătesc să întrebe pentru ce satul lor trimite căruțe zi de zi în toate părțile, pe cînd satul vecin nu trimite deloc. Cum însă a păsit pragul, secretarul a dat cu ochii de dînsa, a întrebat-o cîte clase are și pe loc a pus-o pe listă.

„Maică sfîntă, aista chiar că e nebun cu totul! Unadouă și te vîră în *spiscă*..."

S-a întors tăcută și nu s-a mai dus să caute dreptate.

Atîta bucurie — că trecea deseori pe la mătușa Frăsîna și-i ducea toate noutățile din sat, și-i ajuta să prindă puii, care crescuseră de amu, și-i socotea pe chitanțe cîtă pîne au dus la stat, cît le-a mai rămas să dea.

Avea și azi de gînd să se ducă, dar trebuia mai întîi s-o scoată cu lucrul la capăt. Rusanda a mîntuit cartofii, dar o aștepta focul stins în vatră și căldările erau uscate — ce te mai poartă vara treburile! Ni poți sta o clipă să răsufli!

Cînd s-au uscat băsmăluțele întinse pe un pom, Rusanda a scos din casă un scăunel și s-a suit să le adune... Nu știa nimica nici cu spatele — și chiar de unde putea să știe? Le-a adunat pe toate, dar nu se cobora — parcă a îmboldit-o cineva să se uite în ogradă la mătușa Frăsîna.

S-a uitat și ce să vadă? S-a întors badea Gheorghe. Venise. A văzut cu ochii ei șarabana în ogradă. Și ce frumos a mai strîns ea băsmăluțele, care erau spălate așa de bine, că nici nu le-ai fi putut alege dintre cele noi! Și dacă nu s-au dat să le fure vîntul, știu ele

de ce — le părea rău să se despartă de dînsa... Mamă, ce podoabe de băsmăluțe!

Și a luat-o la fugă în casă — ce te mai poartă vara treburile! Dacă vrei să fii în rînd cu lumea, nu poți sta o clipă să răsufli.

În urma ei aleargă o găinușă, tîrînd aripa dreaptă pe jos: alegea, pe semne, pătlăgelele coapte la vecini și a pățit-o. Dar vrea mîncare, fiindcă o doare aripa, și cum poți scurma cînd te doare aripa? Stai că lelea acuș i-a da de mîncare.

— Pui-pui-pui! Unde s-o fi prăpădit?

Ieșind din casă, Rusanda vîră o bucățică de pîne în buzunărel — s-a mai lua după dînsa și a hrăni-o.

Știe ea prea bine ce are de făcut pînă în sară și, oricum ar fi, le-a dovedi pe toate. Principalul e să nu șezi să te crucești că ai mult de lucru — ia-te cu gîndurile, cîte oleacă, cîte oleacă și lucrul sporește. După căderea amurgului însă ea nu mai știe ce să facă — să-l aștepte pe badea Gheorghe acasă ori să se ducă la club, ca să se întîlnească acolo?

„— Noroace!"

„— Bună sara."

Or da mîna unul cu altul? Cine știe, poate or și da. Cînd n-ai văzut pe un flăcău cinci zile, poți și mîna să dai cu dînsul — nu-i nimic urît în asta.

„— Ei, cum ai dus-o fără mine?"

— Pui-pui-pui! Unde s-a prăpădit găinușa ceea?

Și cînd a începe muzica, Gheorghe a veni, s-a opri în fața ei, pornind-o la dans — și a auzi cum se vor mira fetele:

„— Uite, fa, parcă l-a vrăjit!"

Să șușotească cît or vrea — ei or dansa amîndoi. Da cînd or ajunge drept ușa bibliotecii, badea Gheorghe i-a șopti:

„— Îți era dor de mine?"

„— Mie?!"

Și a zîmbi — știe el cînd spune ea minciuni, o prinde pe loc. Cînd or ajunge a doua oară drept ușa bibliotecii, ea o să-l întrebe:

„— De ce ai stat așa multă vreme?"

„— Apoi că-s multe lemne în pădure..."

Și or rîde amîndoi, da Verunea s-a uita nedumerită

de ce rîd, și a începe a-și pipăi funda, să vadă de nu i s-a dezlegat...

— Pui-pui-pui! Parcă a întrat în pămînt!

Sara s-or întoarce amîndoi și toți i-or lăsa în urmă, fiindcă trăiesc amîndoi într-o mahala, îs aproape vecini și nimănui nu li-i în drum cu dînșii...

— Pui-pui-pui!

Găina a apărut de după casă, trăgînd cu vîrful aripii o liniuță prin colbul bătăturii.

— Mi-ai venit? Așa-i că te-a răzbit foamea? Nu ți-am spus!

A început a fărîma o bucățică de pîne, găinușa strîngea fulgerător fărîmiturile și se tot învîrtea în jurul lor, îngrijorată, ca nu cumva să vie pe neașteptate o prietenă de-a ei și să-i ajute.

Lelea Catinca s-a întors de undeva din sat cu o ragilă subțioară.

— Da ce ți-a venit, copilă dragă?!

— Ce să-mi vie?

— Ce hrănești găina asta — nu vezi că-i a lui Vasile?

Două clipe n-au mai căzut fărîmături din mîna Rusandei, de s-a uitat mirată în sus găinușa să vadă ce s-a întîmplat. Apoi iar au început a curge.

— Ei, și dacă-i a lui badea Vasile?!

— Aracan de mine, m-am tocmit eu să hrănesc toate găinile din sat?

— Toate găinile din sat! Doamne, spui și mata uneori, mamă, fără a te gîndi! Nu vezi că-i cu aripa ruptă?!

— Nu i-am rupt-o eu!

— Ar fi fost culmea! Să-i rupi aripa și s-o alungi cînd vine după mîncare! Rea mai ești mata la inimă! Te mirai mai alaltăieri că ce să fie — s-a înnourat atît de bine și n-a plouat nici o picătură. Uite, de asta n-a plouat. Că sîntem răi...

— Hei, că multă minte îți mai trebuie, fato...

Lelea Catinca a intrat în casă, bodogănind ceva și înconjurînd fiica pe departe, ca să nu sperie găinușa.

* * *

Demult a asfințit soarele, s-au aprins și de acum încep a se stinge luminile prin sat, demult au trecut flăcăii și fetele spre club, demult tace portița și ascultă ce-i șoptește plopul de peste drum. Din cînd în cînd apare cîte un trecător dar nu contenește pasul cînd se apropie de portița lor, trece grăbit înainte și iar îi liniște. La badea Vasile se face mîncare afară la cuptoraș. În pătrățelul de lumină apare ba o față, ba o mînă. Badea Vasile, marele actor al mahalalei, stă undeva alături și povestește din umbră:

— Ne pornim în zori. Cu documente, cum se cuvine...

Vera, nevasta lui, aleargă întruna din casă la plită și de la plită în casă, îi harnică, îmbujorată, fericită chiar, și se vede cale de-o poștă că i s-a întors, după o săptămînă, bărbatul acasă.

De peste iaz, din partea clubului abia-abia se aude o vioară. Pînă la club îi un drum atît de scurt și ce repede ar mai putea ea ajunge. Dar nu vine. A fost departe — și a venit, acum îi aproape — și nu vine. Cinci zile l-a așteptat, acum cîteva minute au rămas — și nu-l poate aștepta. Iată nu poate și pace. Cînd intră, cînd iese din casă, și iar se întoarce.

— Ce te-ai gătit? Ori te duci la club?

— Vreau să mă duc.

— Apoi du-te, ce stai?

— Dacă nu, că mai stau...

Ar vrea ea să fie badea Gheorghe în locul ei — să vadă ce-ar răspunde el!

A ieșit. Și nu i-i chiar așa de frică, și clubul nu-i departe, dar pe vale merg perechi, și cînd s-or întîlni, ea trebuie să le facă drum. O lege veche de cînd lumea — cei de vin singuri trebuie să le facă drum perechilor — și, vai, ce amar e să vii de unul singur, și ce dulce e cînd vii în doi.

De abia a dovedit să se apropie de punte, că din partea clubului a răsărit un iarmaroc de rîsete. Se împrăștiau. S-a stins lumina, cineva a ieșit sunînd o cheie, a strigat:

— Petrea, așteaptă, nu fugi.

— Hai.

Rusanda a stat cîteva clipe în miezul ista de noapte, rătăcită pe o cărăruşă îngustă. Pe urmă s-a întors repede, ocolind oamenii cu care se întîlnea, a intrat în ogradă şi s-a rezemat de portiţă. Dacă a fost badea Gheorghe la club, numaidecît a trece pe lîngă dînşii — alt drum n-are.

Rîsete, chiote. Tot mai aproape, mai aproape. N-ar fi oare mai bine să intre în casă? Or vedea-o toţi că-i singură, că nu mai este badea Gheorghe cu dînsa... Las' să vadă! Ce-i pasă...

Sta privind în lungul drumului, aşteptînd gloata să se năpustească pe uliţa ei, să vie peste ea, s-o calce, s-o strivească cu rîsetele, cu bucuriile ei.

Înaite venea Ileana, o fetiţă din mahalaua de jos. S-a uitat la Rusanda, n-a scos nici un cuvînt şi s-a dus mai departe.

De dincolo, de peste iazuri, venea clocotind prin noapte cîntecul unei cete de flăcăi, un cîntec frumos, de-o împletitură rară:

Tiomnaia noci,
Tolko puli svisteat po stepi...

Şi tot perechi, perechi-perechi...

— Ce stai singură?

Cineva s-a mirat:

— Ia livadă mîndră are badea Mihalache!

— Cireşii cresc.

Şi nu-i, nu-i printre dînşii un flăcău înalt, să sune pasul surd în urma lui, flăcău ce merge întotdeauna repede, oleacă legănîndu-se în părţi, de parcă oriunde s-ar duce, îl aşteaptă mari treburi...

Au trecut. Rusanda vroia să intre în casă, dar i s-a năzărit o umbră la răscruce. Cîteva clipe a stat nemişcată, urmărind fiecare pas. Apoi zîmbit, a crăpat încetişor portiţa:

Venea tăcut, zdruncinat, privind în pămînt, de se mira şi ea că l-a cunoscut. Într-un tîrziu a ridicat capul, a zărit umbra copilei la poartă. Pe o secundă cărarea a înghiţit sunetul pasului. Pe urmă, ajungînd în dreptul fetei, a rostit sec:

— Bună sara...

— Bună...

Încă un pas, încă unul, trei paşi şi Rusanda s-a rezemat de portiţă. Biruise pămîntul din Hîrtoape, biruiseră snopii de grîu, mînzul cu steluţa albă şi iarba naltă, bună de coasă. Două lacrimi măşcate i-au ascuns umbra flăcăului, fata le-a şters repede, dar au răsărit altele două, şi mai mult nu l-a văzut.

S-a sfîrşit totul... Şi, Doamne, cum l-a mai iubit, cum l-a mai iubit ea!

O, soare balcanic, revărsat peste văile şi dealurile moldave, o, acele iubiri scurte, scînteietoare, istovitoare, cînd dintr-o nimica toată se adună foc şi pară, gata fiind să înghită o viaţă de om, cînd inima e pururea gata să ardă în para acelui foc, cînd vine aşa din senin neagra prăpastie şi mîna celui îndrăgostit, într-un fel de nebunie a tinereţii, caută să smulgă tot ceea ce a avut mai sfînt, aşteptînd să moară împreună cu această mare durere, dar iată că face un pas, şi încă unul, şi soarta iar ne duce de la o amară despărţire spre o mult prea dulce regăsire...

27

De la chindii stă poarta deschisă, de la chindii cad picături de apă din căldarea cea mare, adusă pentru cai, de la chindii un motănaş, simţind că miroase a ceva gustos, s-a vîrît sub scăunaş şi nu poate pricepe de ce stăpînii lui nu se mai aşază odată la masă...

Lîngă poartă stă o femeie cu ochii ţintă în lungul drumului şi, cînd nu se mai aude nici o căruţă, oftează:

— Maică precistă... Ce nu se întoarce Gheorghe al meu? Şi-a amintit că asară, ruptă de oboseală, n-a dovedit să-şi facă cruce şi pentru Gheorghe, Doamne, fii milostiv! şi acum a început să se roage grăbită. L-a mîntuit pe „Tatăl nostru", a trecut la „Împărate ceresc", dar Gheorghe nu-i şi pace.

La vecini luminile se aprind, în vale scîrţîie somnoros o cumpănă şi mătuşa Dochiţa a ieşit în prag să-şi păzească zarzării. Strigă aiurea, din cînd în cînd:

— Da care-i acolo, măi?

Nu-i vorbă, dacă ai sta aşa să te gîndeşti, adică, ce primejdie poate să-l pască pe Gheorghe? Caii n-au nă-

rav, fîntîni fără colac nu-s în părțile celea...

Un sunet domol de căruță, o umbră de mînz înainte. „Vine! Slavă Domnului..."

— Ce vii așa tîrziu, Gheorghiță?

— Am vrut să mîntui.

Mătușa a închis cu grijă poarta și venea în urma căruței, repetînd în gînd o rugăciune pentru sfîntul Gheorghe, care, deși avea de furcă cu balaurul, le purta și altora de grijă.

Gheorghe a deshămat, apoi multă vreme s-a porăit pe afară, așezînd toate la locul lor. Mătușa încălzise pentru a treia oară mîncarea și borșul iar începe a se răci — de acum și cărbunele s-a stins în vatră.

— Gheorghiță, ce nu vii, dragul mamei, la masă?

— Vin, cum nu vin?

S-a liniștit. Depăna în gînd rugăciunea, dar cînd a văzut cum ciupește el fărîmăturile și le mestecă în silă, s-a oprit la „și ne iartă nouă greșelile noastre".

— Nu cumva ți-i rău?

— Nu-mi mai este nimica.

A ieșit să-i perie costumașul — era sîmbătă și copiii care aveau tată demult se veseleau prin sat. Bine că măcar mîne îi duminică — s-a hodini în voie... Da oare ce n-a adus pe mîne iarbă la cai?

A intrat și i-a spus stingherită, de parcă făcuse o greșeală:

— Ai uitat să cosești iarbă la cai?

— N-am uitat.

— Parcă nu văd iarbă în căruță.

— Mă duc mîne să-i pasc.

— Ei! De amu ce ți-a mai venit în cap! Lasă, le-oi plivi eu prin grădină.

Gheorghe a ridicat plictisit din umeri — mă rog, dacă are poftă de vorbă...

— Iaca, ți-am curățit costumașul.

— Bine.

Unde să ți-l pun?

— In cui.

— Nu te duci nicăieri?

— Nu.

După masă a mai ieșit pe afară, să vadă de n-a uitat ceva, pe urmă s-a întors și s-a culcat.

„Șase zile", a socotit el în gîndul lui.

Erau șase zile din sara ceea de cînd a trecut pe lîngă Rusanda fără a se opri. Șase zile amare, trăite într-o lume străină, unde n-ajungea nici măcar glasul blînd al mamei sale.

Pe masă ardea o lampă cu lumina tăiată într-un colț, dinspre club se auzea bătaia ascuțită a unui motoraș — se demonstra un film. Iar în odaia cealaltă mătușa Frsîna își face cruce.

Colțul de lumină s-a tot topit, pînă a rămas o gămălie dintr-însul, motorașul a început a tuși sec și a amuțit cu totul, iar din odaia cealaltă tot curgea ca un rîu domol la vale murmurul rugăciunii.

Într-un tîrziu șopotul s-a stins, mătușa Frăsîna a ieșit, călcînd pe vîrful degetelor. Gheorghe nu dormea. A ridicat o mînă la fereastră, a căutat tutunul, chibritele și a mai aprins o țigară. Intîia dată fuma după ce s-a culcat.

— Gheorghe!

— Ce-i?

— Da mama ți-a povestit cum s-a lepădat de fumat bunelul tău?

Gheorghe auzise de nenumărate ori povestirea asta, dar îi plăcea.

— Nu țin minte... Cum?

— Apoi, era el, măi Gheorghe, strașnic fumător. Zi și noapte trăgea din lulea. Da odată — țin minte ca amu, eram mărișoară, — făcea mama focul în cuptor să coacă pîne. Întră el în casă, scoate luleaua din chimir și-i face vînt în foc.

— Aracan de mine! zice mama. Ce-ai făcut?

— M-am lepădat de fumat, zice el.

Pe urmă a luat toporul și s-a dus la pădure. S-a întors cînd începuseră a cînta cucoșii de miezul nopții; era ud leoarcă. Asudase. Da noaptea, după ce s-a culcat, uite așa-ia făcea prin somn...

Mătușa Frăsîna s-a sculat, a strîns buzele, făcînd „pah, pah", cum fac fumătorii cînd începe a li se stinge țigara!

— Ei, ei?

— Două săptămîni a umblat la pădure. Din noapte pînă în noapte.

— Ce făcea acolo?

— Scotea ciotce. Pe urmă le-a cărat și am făcut vreo

trei ani focul cu dînsele. Ţin minte că la un Crăciun tata a despicat-o pe cea mai mare.

— Şi n-a mai fumat?

— De unde! Nici să treci cu ţigara pe lîngă dînsul!

Gheorghe stinge ţigara şi se întoarce pe altă parte. Adoarme. Visul îl duce în pădurea Ţaulei. O duce şi pe Rusanda. Acolo se împacă. Se plimbă prin frumoasa pădure de stejari, şi focul ce-a tot gemut şase zile încătuşat într-o inimă tînără s-a răzvrătit, şi era atîta fericire pe întregul pămînt! La urma urmei, chiar de-i aştepta şi pe ei un mormînt undeva într-un miez de pădure. Parcă nu li-i sortit oamenilor să moară odată şi odată?

Pe la zori Gheorghe s-a trezit. O clipă a stat năuc, căutînd în jur pădurea, copila. Apoi, dezmeticindu-se, s-a repezit la fereastră — nu-i tîrziu? Pînă ce mătuşa Frăsîna chibzuia cum ar face ca să-l oprească acasă în duminica ceea, flăcăul era de acum gata îmbrăcat.

— Măi Gheorghiţă, da poate să nu te duci cu caii? Că... toată săptămîna pe deal şi pe deal — te saturi...

— Mă duc.

Era o dimineaţă caldă şi liniştită. La poartă stătea o fetiţă şi se uita printre nuielele gardului cum trebăluieşte Gheorghe prin ogradă, gătind trăsura de drum.

— Nene... nene...

— Ce-i, fetiţo?

— Rupe-mi o floare...

— De unde să-ţi rup o floare?

— Uite de acolo, a arătat ea cu mînuţa.

În faţa casei înflorise gherghinele. Gheorghe a rupt cîteva flori şi i le-a întins peste portiţă.

— A cui eşti?

— Dominte Lena Mihailovna, i-a răspuns răspicat fetiţa, socotind că asta-i prea de ajuns ca să ştie cu cine are de a face. Gheorghe a spus „A-a!", cu toate că habar n-avea cine să fie. Pe urmă a început a se grăbi — vine o Lena Mihailovna de aiestea, ceva mai mărişoară, şi îi rămîn vitele flămînde pe toată ziua. Ducînd căldarea în casă, a scos hăţurile, a azvîrlit un ţolişor în căruţă. În cinci minute caii erau înhămaţi şi Gheorghe a intrat să-şi mai ia cîteva chibrite.

— De amu te duci?

— Mă duc.

— Poate mai stai oleacă... Am stricat în tigaie nişte ouă — uite că le pun pe masă.

— Nu mi-i a mînca.

Abia a ieşit din poartă, că a dat în cai, de se cruceau măhălenii unde a pornit Gheorghe al vădanei aşa de dimineaţă şi mînă de parcă s-ar duce la nuntă. Dar cum a ieşit din sat, a lăsat caii la pas, a sărit din căruţă şi s-a pornit să măsoare drumul cu pasul, alături de cele patru roţi.

De vreo două săptămîni n-a fost pe la Răut Avea aici o palmă de pămînt şi un capăt de matcă în vale. Cineva îi spusese nu demult că iarba îi bună de coasă, dar nu-i prea credea el pe alţii. Iarba străină totdeauna pare omului mai înaltă şi mai deasă ca a lui.

Acum, coborînd spre Răut, în cîteva clipe şi-a găsit pătrăţelul de iarbă, fîşia îngustă, ascunsă între două semănături de toamnă. Valea Răutului, cît cuprindeai cu ochii, era presărată cu floricele galbene de păpădie, deasupra apei plutea o pătură străvezie de fum subţire.

A împiedicat caii şi s-a ridicat să vadă ce-i cu răsărita. Mergea bine, dar creşteau frumos şi buruienile, aşa că trebuia prăşită peste cîteva zile. Stînd sus pe muchia dealului, şi-a rotit privirile. Cît cuprinzi cu ochii nici ţipenie — totul sărbătoreşte cea de-a şaptea zi a facerii lumii.

A oftat. Singurătatea e o povară grea, mai ales în frumoasele zile de sărbătoare, cînd rămîi singur şi cînd ştii că cinci kilometri în jur nici ţipenie. A prins a fluiera, dar i se încleiau melodiile între ele că te prindea mila de soarta lor fără de noroc. A început să împletească un scăunaş din fire de păpădie — a ieşit un scaun frumuşel, dar n-avea cui să-l dea. Şi soarele era fierbinte, mai fierbinte decît în zilele de lucru, cînd eşti veşnic în mişcare, şi matca de-un verde orbitor, mult mai verde ca în zi de lucru, cînd o vezi din fugă, şi mînile i-au devenit grele, şi muşchii tînjeau.

Era duminică, zi cînd se vede om cu om, drum cu drum şi dor cu dor. Pînă şi fîşiile de semănături sărbătoreau, şopotind între ele. Gheorghe a rupt o frunză mare de brusture, a aruncat-o pe apa lină a Răutului — frunza a luat-o la vale şi nu zăbavă a dispărut după cotitură. Răutul se grăbea în lumea apelor, îi era şi lui urît să fie singur între dealurile iestea pustii.

„Ce dracu, chiar să nu vină nimeni toată ziua?"

A hotărît să lase caii în vale și să se ridice pe vîrful dealului. De acolo drumul se vede tocmai pînă aproape de sat și apoi ceva mai la deal o mătușă de-a lui avea secară și l-a rugat să treacă pe acolo, să-i spuie cum îi semănătura.

Mătușa avea o secară frumoasă. Gheorghe s-a gîndit cu o umbră de zavistie — ca să vezi, babornița naibii, nu iese cu anii din sat, dar semănăturile îi cresc, de parcă le-ar fi muncit din noapte în noapte. Ieșind înapoi la drum, s-a așezat pe marginea lui, și alături de acele urme de care, urme de copite, urme de picioare goale pecetluite în stratul colbului, s-a simțit și el o mică gîză în grabnica sa trecere prin această lume.

28

Călătorului îi șade bine cu drumul.

Drumu-i bun, îi bună vremea, și abia a dovedit să se desfeșe soarele din zare, că Mișa-poștarul îl deapănă încet, cu pasul lung. De un an de zile trezește Mișa drumul în fiecare dimineață, de un an de zile îi fluieră el doine, de un an de zile îl tot tivește, urzindu-i cărări pe la margini.

Îi bun tovarăș drumul. Cînd taci tu — tace și el, cînd spui ceva, el te ascultă și ceea ce știe nu mai spune la nimeni. Nu-i spune nimic nici drumal lui Mișa, cu toate că multe le știe, multe le-a văzut. El îi singurul care a auzit cum își chema odată în puterea nopții mama, el l-a văzut flămînd, ostenit, abia mișcînd sub povara grea a genții.

Știe el multe, dar tace. Vrednic tovarăș! Și Mișa stă la sfat cu drumul. Îi spune noutățile din sat, îi spune cine a primit ieri scrisoare și cine nu, îi spune că azi îi duminică și n-ar strica să se mai hodinească oleacă după masă, că au muncit destul amîndoi.

Dar de unde! Drumul vrea să i se spună încet, de-a mărunțelul, și de abia ce începuse Mișa, că nu mai are cine-l asculta — drumul s-a răsfirat în trei vițe, ascunzîndu-se printre casele orășelului. Oare nu cumva a ajuns? Se vede treaba că a ajuns. I-i cam necaz că lasă povestea pe la jumătate, dar se înțelege cu drumul

că, uite, își ridică poșta, se întoarce și i le spune pe toate.

Într-adevăr, de abia a dovedit să intre la poștă, că apare din nou cu geanta la șold, ticsită cu scrisori. Numai că ce să fie? Mișa stă o clipă pe drumul-de-fier, uitîndu-se în care parte să fie satul — pe urmă o ia la fugă de-a dreptul, prin grîie, prin păpușoaie.

Întîia dată a uitat să-și facă o țigară de drum, pornind spre sat, întîia dată a uitat să-și închidă geanta cu scrisori, întîia dată a părăsit drumul fără a fi sfîrșit ceea ce a început să-i spuie.

La fugă suie dealul, la fugă coboară, și-i sună cataramele genții la șold, și se leagănă în urma lui semănăturile, dînd dojenitor din spice. Iar Mișa fuge, repetînd un cuvînt, căutînd vreun om pe aproape, făcînd cuiva semne cu pălăria, de parcă satul se adunase în întîmpinarea lui și el le da de știre.

Dar iată că mai rămîne un deal în urmă, apoi un dîmbușor și după dînsul o să răsară podul de la marginea satului, unde-l așteaptă lumea. La cotitura de pe muchia dealului, acolo de unde răsare podul din vale, Mișa s-a oprit mirat locului.

Era scăldat în sudoare, îi tremurau buzele. Pe pod — nici un om. Întîia dată de cînd aduce el poșta n-a ieșit nimeni. Vrasăzică, de acum au aflat.

Poștarul a coborît încet, cu pași sleiți, drumul, s-a rezemat obosit de corlatele podului, și-a șters cu mîneca fruntea, obrajii, poate și ochii... Un an de zile a trăit satul cu veștile pe care le aducea el — cînd vesele, cînd triste. Și tot ducîndu-se și venind, visa și el la ziua cînd va aduce o veste, de a zice satul: „Măi, ai mai văzut așa poștaș?"

Dar erau vești care umblau singure, fără poștă. Mișa a tipărit prietenește cu palma corlatele podului, parcă mîngîindu-le, apoi s-a pornit încetișor spre sat. De abia a trecut cîteva case și-i iese înainte o fetiță. A vrut să se repeadă la el, să-l prindă de genunchi, dar îi era oarecum. I-a zîmbit și l-a întrebat:

— Gata, s-a făcut pace, ai auzit și mata?

Mișa a dat din cap fără a se opri. Satul era numai treamăt, mocnea undeva o melodie, perechi de ochi lucitori, apăreau oameni în drum, beți de bucurie, și tre-

ceau pe lîngă dînsul fără să-l vadă, fără să-i răspundă la bineţe.

Şi numai gospodarul la poarta căruia se oprea poştarul se uita la el înspăimîntat – Mişa îi întindea scrisoarea şi acela dispărea îndată, uitînd cu totul că i-a adus vestea ceea un om care de un an de zile bate drumurile.

Mişa ofta, apoi răsfoia scrisorile, mergînd mai departe. Şi întîia dată s-a gîndit că geanta îi prea grea, că drumurile îs lungi, că pînea poştarului îi pîne amară. Dar se tot ducea trist în lungul drumului, căci mai avea în geantă veşti din vreme de război, închinăciuni de sănătate trimise de prin tranşee.

Călătorului îi şade bine cu drumul.

29

În acea renumită zi de primăvară mai suspina, umblînd prin ogradă, un om tras la faţă, cu fruntea plecată, cu un toporaş uitat demult în mîna dreaptă. De o săptămînă nimeni nu i-a mai auzit glasul, nimeni nu l-a ştiut cînd se culcă şi cînd se scoală. Văzîndu-l mergînd, nu te puteai dumeri, se duce omul ista ori vine, duce ceva ori aduce, tocmeşte ceva ori strică.

Badea Zînel bătea cu muchia toporului într-o margine de iesle cînd l-a strigat o femeie din drum.

— Ai auzit, bade Zînel? Îi pace!

Zînel s-a uitat lung la dînsa, parcă încercînd s-o cunoască, apoi abia i s-au mişcat buzele rostind ceva nedesluşit, şi omul a lăsat capul în jos, deasupra ieslei.

Îi era însă casa la marginea drumului, iar satul era mare, şi oamenii sfătoşi... Nu-i mai putea asculta — s-a dus după casă, între nişte vlăstari de salcîm, unde nu-l vedea nimeni. S-a lăsat sub perete, aşezînd pe braţe acelaşi topor pe care îl purta de cu sară cu dînsul. S-a uitat lung la topor, la coada lui de stejar lustruită, şi pe obrajii palizi i-au apărut două picături de lacrimi. Era o coadă făcută de Toadere. O făcu-se iarna, într-o sară, şi nici nu i-a arătat-o. A zărit-o badea Zînel într-o zi şi mult s-a bucurat de lucrătura feciorului său.

„O să fie gospodar..."

Şi deodată, de undeva dintre tufe, şi-a văzut feciorul — nalt şi cuminte. I-a zîmbit, l-a întrebat:

— Ce stai, tată, aici? Lumea se bucură, da mata stai...

„Chiar aşa, ce stau?"

Şi, tăcut, ascultător, a ieşit de după casă, a luat o cămaşă curată cu pieptarul brodat, a coborît din pod un baston vechi, rămas de la tatăl lui, şi s-a pornit domol pe drumurile satului.

Păşea încet, în rînd cu lumea, deşi nu ducea satului nici o noutate, nu se ducea după noutăţi. Venea sub povara unei amărăciuni de care nu mai avea să scape. Venea să nu uite satul că a fost război, că a curs mult sînge şi îs semănate morminte prin toate colţurile pămîntului. Şi oamenii tăceau deodată cînd trecea el pe lîngă dînşii, şi-i deschideau porţile înainte, ca să încapă cu durerea lui cu tot.

Dar n-a intrat la nimeni.

S-a oprit tocmai la marginea satului, lîngă o căsuţă pe jumătate intrată în pămînt, cu ograda curat măturată. A bătut uşurel la poartă. Nu i-a răspuns nimeni. Apoi peste o vreme s-a mişcat o perdea la ferestruică, au scîrţîit prelung uşile. În prag a răsărit moş Andrei, rezemat în toiagul cu care umblase toată iarna la pod.

— Îmbătrîneşte livada, moş Andrei?...

— Îmbătrîneşte, ce să-i faci... Treci, ce stai la poartă?

30

Drumul mai era încă pustiu din capăt în capăt, cînd, deodată, liniştea cîmpurilor s-a lăsat spintecată de un fluierat de ştrengar, copilăresc.

— Să ştii că-i zice bine! l-a lăudat Gheorghe.

S-a ridicat de pe marginea drumului, căutîndu-l în jur pe cel cu veselia. Pe de-a dreptul, prin semănături, venea un băieţaş trăgînd o capră în urma lui. Gheorghe i-a făcut semn cu mîna să vie mai iute, apoi s-a repezit în vale — fierbea de bucurie şi trebuia să facă ceva, altfel ar fi crăpat. S-a apucat să care cu pălăria apă şi să ude roţile la căruţă, căci prea se uscau la soare, dar căruţa avea numai patru roţi. Gheorghe s-a uitat în jur, căutînd ce-ar putea el pune la cale.

— Vasca, măi Vasca!

Mînzul a apărut în două clipe, întinzînd botul de departe.

— Da ce-ai zice tu să-ți fac o baie?

Mînzul se pornise în urma lui, însă la mal s-a oprit și se da înapoi. Deodată a apărut o hrincă de pîne — a întins botul, hrinca s-a mutat oleacă mai la vale, a mai făcut un pas, o atinse chiar cu buza, dar hrinca iar s-a mutat. Cînd, în sfîrșit, a prins-o, s-a pomenit cu o grozăvenie de apă în fața lui. Cîteva clipe a stat cu buzele înțepenite pe hrinca de pîne — chibzuia ce să facă: s-o radă înapoi sau mai întîi să mănînce pînea și pe urmă să fuga?

Rupea cîte o fărîmătură, uitîndu-se țintă la apă, nu cumva Răutul să se răstoarne peste dînsul. Gheorghe a luat un pumn de apă și l-a stropit mînzul a vrut s-o șteargă; dar a mai apărut o hrincă și nu se îndura s-o lase. Asta nu fugea. Se fărîmița și, pînă a cules-o, Gheorghe l-a spălat.

— Mata ce faci, speli mînzul?

Trofimaș s-a așezat pe mal, a întins un picior spre Răut, chitind cam cît să fie de la vîrful degetelor pînă la apă.

— Îl spăl, măi dragă frate.

— Da de ce-l speli?

— Altfel nu crește. Rămîne așa mititel cum îl vezi...

Trofimaș și-a scărpinat gînditor ceafa.

— Nu cumva nici tu nu te-ai spălat azi?

— M-am spălat, da numa așa... oleacă.

— Apoi vino încoace, ce stai ca un mire.

Îi venea cam greu să-l spele. Trofimaș avea o mamă de traistă pînă la călcîie, de care nu vroia să se despartă nici în ruptul capului. Și-a muiat vîrful degetelor în Răut și a prins a le șterge de poalele zăbunașului.

— Pe față mă spăl eu singur, desară...

— Ei, frate, ... așa nu merge...

Gheorghe l-a spălat, l-a șters cu batista și i-a scos un ghimpe din picior, ca să nu-l mai vadă șchiopătînd.

— Da știi că ai crescut grozav, măi frate iepure!...

La care mirare Trofimaș a săltat umerii — crește lumea, ce să-i faci? Cînd e bine, cînd e rău, da lumea crește. Au ieșit la mal — și Trofimaș, fiind tovarăș de

viață, a hotărît să-i împărtășească lui Gheorghe o mare taină a sa.

— Am în traistă o plăcintă.

— Și pe urmă?...

Trofimaș a mai săltat o dată umerașii.

— Dacă numai o plăcintă am. Mama a zis s-o mănînc de amiază.

— Iar tu ce zici?

— Nu zic ni'că.

— Bine, dar o mănînci amu ori la amiază?

Trofimaș însă, mic-mic cum era, dar știa filozofia cea mare, că nu-i nimic veșnic pe lumea asta.

— Dacă o mănînc amu, pe-amiază ce-mi rămîne?

A mai stat o vreme, netezind baiera traistei, apoi s-a coborît la apa Răutului, pentru ca acolo, în singurătate, să dezlege problema plăcintei. Deodată însă căpșorul lui chilug a răsărit la o știrbitură de mal.

— Bade Gheorghe, război n-o să mai fie?

— Stai s-o scoatem cu aista la capăt.

— Apoi că aista s-o mîntuit de amu. Azi dimineață îi pace.

— Ce spui tu, măi băiete... Cum se poate?! De unde?...

Trofimaș a urcat înapoi pe mal, a rupt o jumătate de plăcintă și i-a întins-o lui Gheorghe, pentru că noutatea pe care i-o aducea era dintre noutățile ce vin precum vine sfînta pîne...

Pămîntul l-a înzestrat pe om cu înțelepciunea tihnei, iar cerul i-a dat harul bucuriilor. E cea mai sfîntă sărbătoare a sufletului — bucuria — și nu are margini fericirea omului, precum margini n-are minunea unui cer albastru de vară, ce-și freamătă seninul vărsînd potoape de lumină la legătura fiecărei semințe, iar harnicul nostru pămînt, culegînd această lumină, o răsădește în mireasma gingașă a florilor, în freamătul pădurilor adînci, în țepușele spicelor de grîu, adică în toate cele cărora le zicem noi viață.

31

De mic copil tot umblă el la aceste două hectare. Poate undeva aici lîngă hat îi făcea mamă-sa umbră, aruncînd șalinca pe două tufe de pelin, poate aici îl lua în brațe părintele pe care nu-l mai ține minte, poate anume pe aceste brazde unde a pus el acum piciorul s-a zbătut, pentru ultima oară, inima tatălui său. Aici era pămîntul părinților, pămîntul lui, al moștenitorilor săi și ani întregi de îndată ce se zbicea pămîntul și pînă toamna tîrziu, cînd nici oile nu mai puteau culege frunzele amorțite de frig, aici era.

Și totuși, azi părea că întîia dată vede hectarele iestea. A văzut ceva nou. A văzut că rîndurile de păpușoi se clatină și ele la vînt, se vestejesc la soare și se înviorează după o bură de ploaie. Știuse acest lucru, dar l-a simțit cu inima pentru prima oară.

După ce a stat o vreme cu privirea dusă în lungul pămîntului, Gheorghe a zvîrlit jos pălăria, a stupit în palme și s-a apucat de lucru.

„Vine ori nu vine?"

Trăgea sapa, zîmbea mulțumit, simțind în podul palmelor cum răsună în coada ei de lemn ronțăitul rădăcinilor retezate.

„Vine."

Ce-i drept, în tot lungul drumului, nu se vedea nici o fată, dar dacă spune el că vine, înseamnă că știe el ce știe. Ca un gospodar furat de o patimă mare, își spunea în gînd:

„A trebui totuși să pun ferestre la casă".

Dar ce avea să se întîmple de nu dovedea să le puie, nu se mai gîndea, fiindcă era din nou rezemat în coada sapei, cercetînd cu de-amănuntul drumul pînă în sat.

„Vorbesc cu dînsa. Îi spun cum și pentru ce am trecut atunci pe lîngă dînsa și nu m-am oprit... Rusandă, uite așa și așa. Dacă vrei, hai să prietenim. Eu unul..."

Și el i-a spus fetei ce înseamnă pace și ce înseamnă război, i-a spus și i-a tot spus pînă cînd a ridicat ochii și s-a pomenit că Rusanda prășește cu cîteva hectare mai la vale.

Și-a luat sapa în spate și s-a dus pe aceeași cărare pe care mersese cu cîteva luni în urmă după mînz.

— Doamne ajută, Rusandă!

Copila a ridicat capul și l-a privit cu o umbră de frică. Încerca să ghicească ce-o fi venind asupra ei — o dragoste veche, o despărțire nouă?

— Mulțumesc.

— Nu ți-i urît singură?

— Și dacă mi-i urît?

— Uite, am venit.

S-a uitat la dînsul lung, zîmbind cu ochii. Gheorghe și-a ferit privirea. Pe urmă a ridicat fruntea, privind de aproape ochii frumoși, ochii triști ai copilei. I-a privit în treacăt — numai o clipă,— dar a înțeles că tot ce-a avut mai scump în viață a schimbat pe acești doi ochi căprii. Și pămîntul, și grîul, și mînjii, și iarba. Biruiseră ochii ei pînă la urmă.

Apoi, ca un om gospodăros ce și-a lămurit un lucru o dată pentru totdeauna, a întrebat-o:

— Nu cumva ești supărată?

— Eu? De ce să fiu supărată?

Vîntul i-a rupt iar o șuviță și i-o juca pe obraz, dar Rusanda n-o mai lua în samă. A scăpat sapa jos, s-a aplecat s-o ia și l-a întrebat săltînd sprîncenele de parcă îi era frică să nu scape un cuvînt din cele ce-o să-i spună.

— Dar mata?

— Nici eu.

— Atunci de ce ai trecut în sara ceea cînd te-ai întors de la corvoadă, ai trecut pe lîngă noi și nu te-ai oprit?

— Pentru că era a noua zi.

— A noua zi de cînd?

— De cînd aflasem că mi-am pierdut prietenul.

— Și amu-i a cîta zi?

— Amu e pace. Pretutindeni și peste tot.

Drept care și-a dat pălăria pe ceafă și a început a prăși la mazăre alături de dînsa. A luat o postată mare, lăsîndu-i numai cîteva rînduri. Alcătuia multă vreme o frază delicată, dar nu-i prea ieșea și a spus-o de-a dreptul cum gîndea:

— Auzi, Rusandă... Tu să nu-mi mai zici bade.

S-a oprit pe o clipă, uitîndu-se la dînsa, dar Rusanda s-a dezbrobodit și nu-și mai putea potrivi casîncuța.

Cîtăva vreme Rusanda a prășit tăcută, chibzuind ceva. Apoi s-a aplecat să plivească în jurul unui fir de mazăre

și a întrebat repede, fără a deosebi un cuvînt de altul:

— Să știi, Gheorghe, că am nimerit-o bine punînd aici mazăre. Ce zici?

Și a roșit, de i-a fugit dinainte mazărea pe care s-a aplecat s-o plivească. Gheorghe i-a răspuns serios, uitîndu-se la pătratul de mazăre pletoasă:

— Are să crească o mazăre cum nu s-a mai pomenit!

Și au tăcut. Dar ceva mai tîrziu Rusanda s-a aplecat să plivească un alt fir de mazăre, alcătuind alte fraze, după care nu mai avea să roșească.

32

Scridon ședе rezemat de poartă cu pălăria pe-o sprînceană și așteaptă cînd a trece vreo fată să-i facă din ochi. De dus la dînsele nu se mai duce — fata se alintă dacă umbli mult în urma ei. Și dacă s-a alintat — basta! Nu te mai iubește!

Și azi, ca și ieri și mai alaltăieri, Scridon e plin de voie bună, numai chef, de parcă toată lumea ar fi a lui.

— Ce faci, măi Scridoane?

În drum sta Mișa-poștarul, cu geanta în spate.

— Am vreo scrisoare?

— Azi nu. Da știi care-i pătărania? Vreau să te abonez la gazetă. O primești acasă în fiecare zi...

— Lasă, nu mă mai abona.

— Da de ce, bre?

— Ce-mi trebuie?

— Cum, adică, ce-ți trebuie? Afli toate noutățile de pe lume!

— A! Dacă a fi vreo noutate mai grozavă, mă cheamă la adunare și-mi spune.

— Adunare! Adunare se face o dată pe an.

Poștarul se dă mai aproape.

— Măi Scridoane, nu fi prost... Ai să te căiești pe urmă.

— De ce să mă căiesc?

— Îl știi pe Timofte cel de lîngă moară? Vine el săptămîna trecută la mine acasă și mă roagă să-l abonez la toate gazetele. Îi fac eu ce mă roagă, dar mă gîndesc: ce dracu i-a abătut lui a gazete?

— Ei, ei?

Mișa și-a suflat nasul în batistă, a strîns batista pătrățele, apoi și-a pipăit vîrful nasului, să vadă de-a rămas la loc.

— Asară l-au pus director la moară.

— Nu mai spune! Oare de ce?

A apărut un băiețel pe drum. Mișa și-a tot încheiat geanta, pînă cînd a cîrnit-o băiatul la vale.

— Am auzit că este ordin de sus. Să-i puie nacealnici pe toți cei care primesc gazete.

Scridon și-a scos pălăria din cap, i-a cercetat poalele cu de-amănuntul.

— Măi Mișa, ia așteaptă oleacă.

A intrat în casă și peste o vreme a ieșit.

— Bon, dă-i drumul. Mă abonez.

— La cîte?

— La una, că mie moară nu-mi trebuie. Îi mare la dracu și are atîta fierărie — se strică și îndată mă apucă de piept.

Poștarul s-a dus, iar Scridon a rămas la poartă să citească abonamentul. Îi bun băiat Mișa aista, totuși, ce-i negru pe alb îi lege. A intrat în casă, a ascuns hîrtia după oglindă.

A doua zi, cînd cosea iarba pe șes, Mișa se întorcea din raion și i-a dat întîia gazetă. Scridon a înfipt îndată coasa, și-a făcut umbră din veston. Cîteva ceasuri la rînd suna vîntul în coasă, s-a uscat cutia în treucuța ei și Scridon de vreo patru ori s-a tot mutat în jurul vestonului, după umbră.

După ce a citit două pagini, rînd cu rînd, s-a sculat. Celelalte două le-a lăsat pe desară. S-a mirat, frecîndu-și ochii:

— Măi, cîte se mai fac pe lumea asta!

Sara, cum a ajuns acasă, s-a spălat pe mîni:

— Mamă, ia strînge farfuriile iestea de pe masă.

— Da ce-i?

— Vreau să mîntui de citit gazeta.

Dar parcă poți citi în casă? De abia a început, și mamă-sa îl întrerupe:

— Măi Scridoane, mai întîi du-te și închide rățile celea. Să nu le fure.

— Nu le mai fură nimeni. Rața, cînd o furi, țipă.

— Du-te, măi, că tot pentru tine le țin. Mîne-poi-

mîne te-i însura și nu-i avea un purcel la casă.

— Oi avea.

— De unde?

— Îmi iau nevastă cu purcel. Chiar doi să aibă — cum îl văd pe unul că se ridică mai sus de treucă, îl tai. Și unde mi-a face nevasta niște costițe, să-ți lingi degetele! Scridon a înfipt degetul unde ajunsese cu cititul, s-a întors și a închis un ochi de plăcere — înaintea lui erau costițele.

— Ți le-i linge! Ai să iei o toantă care nici borș nu s-a pricepe a face.

— O învăț eu.

— Ce s-o înveți? Mai bine i-ai spune să șadă amu lîngă mă-sa și să învețe de toate, că în tot satul numai gura ei se aude.

Într-o clipă gazeta s-a pomenit la spatele lui Scridon.

— Mata pe cine ai în vedere?

— Pe Domnica lui Zînel, pe cine alta! Și încă o întreabă dacă nu se supără părinții ei că vine așa des. Ei nu că să se supere — ei ar trebui să-ți facă o cinste.

— Cine, eu am întrebat-o?

— Știu că nu eu.

„Este un spion. Îl prind și înfund lumea cu dînsul."

— Mata stai o clipă să încui rățile și pe urmă stăm de vorbă. Că minciunile iestea mă scot din sărite...

Rațele le-a încuiat, dar cînd să se întoarcă în casă, îl zărește la poartă pe Arcașa — stă și bate cu varga în leațuri.

— Ce ai de zis, bade Arcașa?

— Te cheamă, zic, *predsedatele*. La *selsovet*.

„Să fi aflat de amu că primesc gazetă? Poate să fi aflat, că amu pe toate le află..."

— Viu îndată!

A intrat în casă și, cînd i-a spus mamei sale noutatea, ea a ridicat amîndouă brațele sus a blagoslovire:

— Apoi să-ți ajute Dumnezeu, măi Scridoane, că plugar totuna n-o să mai iasă din tine...

— Păi, dacă-s slabi caii, iar pămîntu-i numai paragină! Vrei să trag eu singur plugul?!

Scridon vine repede spre sovietul sătesc și se gîndește că prost a fost — trebuia de la început să se

aboneze. Poate era de amu mai mare peste tot satul. Măcar bine că l-a lăsat mamă-sa să învețe carte...

— Fraților, a mai venit unul! Scridoane, ia fă-te încoace.

În două clipe l-au înconjurat și Scridon de acum căuta primprejur să vadă cine i-a vîrît un bulgăre în buzunar.

— Măi Scridoane, și cui o lași tu pe Domnica?

Lui Scridon i s-a făcut inima cît un purice.

— De ce s-o las?

— Cum s-o lase, dacă îi place! Ne ducem la instrucție, bre!

— Bine, măi, da cine n-are de lucru și-mi vîră bulgări prin buzunare?

Un glas răgușit a strigat în ușa sovietului sătesc:

— Perjaru Scridon. Este?

— E-este-e!

— Cine dracu, bre?...

— Hai du-te, du-te...

Peste zece minute Scridon a ieșit, încheindu-se la gît. L-a zărit mai la o parte pe Gheorghe și s-a apropiat de dînsul:

— Ne ducem, Gheorghe?

— Ne ducem!...

Apoi s-a pornit grăbit la vale, să-i ducă Domnicăi vestea. Mergea iute, descărcîndu-și buzunarele și semănînd bulgări pe drum. Deodată și-a adus aminte că a pierdut mai ieri șăizeci de ruble pe gazete.

„Dacă-l prind pe poștar, împlu lumea cu dînsul!"

Domnica a spălat blidele, a dat lampa în jos și a început să se dezbrace. Deodată, țîncușorul lor a prins a bate la drum. Apoi a amuțit. Pași. Parc-ar fi pași cunoscuți. Nu poate fi Scridon — s-au înțeles doar că a veni duminică.

Era numai în fustișoară. Cînd a auzit că pașii s-au oprit în prag și nimeni nu bate la ușă, și-a aruncat o șalincă pe umeri, a ieșit în tindă și, luînd zăvorul, s-a strecurat afară.

— Tu ești?!

— Eu.

— D-apoi... parcă... Așa tîrziu?

— Că nu stau mult. Am venit să-mi iau rămas bun.

Domnica s-a rezemat de ușor. A întrebat cu glas străin:

— Să-ți iei rămas bun?
— Ne despărțim. Mă duc la instrucție, la Mileuți.
— Și pe cîtă vreme?
— Pe două săptămîni.
— Tocmai pe două?!

Domnica a stat o clipă pe gînduri, pe urmă a fluturat din umeri, adunîndu-și șalinca la piept. A închis încetișor ușa în urma ei, ca să nu audă cei din casă.

Scridon a tăcut o vreme, cotilind pe jos cu piciorul un capăt de ciocălău.

— Fa Domnică, tu n-ai să mă uiți?
— Da tu?
— Eu am fotografia ta.
— Apoi nici eu nu te-oi uita.
— Ia sama... Tu știi doar cum îs eu la caracter: dacă m-am supărat — gata. Nu mă mai împac pînă la moarte...

Țîncușorul s-a suit pe prag și s-a așezat la picioarele ei. Domnica s-a aplecat și i-a pus o ureche peste alta, de-a curmezișul capului.

— Da nu ți-i găsi acolo alta?
— Nu.

Au mai tăcut o vreme.

— Ei, atunci sănătate.
— Drum bun, Scridoane.

Dar nu se mișca din loc nici unul, nici altul. Domnica a făcut un pas, coborînd pragul, a venit în fața lui așa de aproape, că vîntul, jucînd țarțamurile șalincii, l-a înfășat și pe Scridon. Și sta chitic cu ochii în jos — el se duce să-și ia dar la revedere. Lui Scridon nu-i rămînea decît să-și desfacă brațele. Dar buzele nu i le putea găsi.

„Trebuia să spun că mă duc pe-o lună." Acum Scridon nu se mai grăbea — ce rost are îndeobște graba asta a noastră?

Cu greu, dar totuși, i-a găsit buzele. Pe urmă a ridicat capul și s-a uitat lung la odorul lui... Grozavă îi fetița asta. Și-i al dracului de frumoasă, numai că prea s-a înfășurat în șalincă și-și ținea capul în jos.

— Dacă îți trimit scrisori de acolo, din Mileuți, îmi răspunzi?
— Numai să n-arăți nimănui scrisoarea mea.
— N-o arăt!

A încercat să mai răzbată o dată spre buze, dar nu era chip.

— Oi vedea, poate ți-oi scrie chiar două...

Fata zice „bine", dar nu vrea să-și arăte fața nici în ruptul capului.

Scridon a mai adăugat cîte una, pînă a ajuns la cinci scrisori, dar văzînd că n-o mai sărută în sara ceea, s-a lăsat păgubaș.

„De unde dracu să iau hîrtie pentru cinci scrisori?!" A vrut să mai stea oleacă cu fata de vorbă, fără a o necăji, dar a auzit că cineva tușea în casă,— unul care nu răcise în viața lui.

În sfîrșit, și-a luat rămas bun.

Acasă venea mîndru și nu-i făcea nimănui drum. Știa el demult că așa fete ca Domnica mai rar! Nu degeaba Scridon îl cheamă! Deodată s-a oprit. Mai simțea încă obrazul gingaș al fetei lîngă obrazul lui. Și-a smuls pălăria din cap, i-a suflat în fund și a ars-o în mijlocul drumului, de-au sărit cîinii din toate cele patru mahalale. Apoi, pînă acasă, n-a mai pus pălăria în cap.

33

— Mă rog, aici trăiește Mihalache Cibotaru?

Rusanda s-a ridicat de lîngă cuptorașul închipuit în ogradă pentru a face vara de mîncare. Ținea în mînă o cartoafă pe jumătate curățită. La poartă sta un flăcău chipeș, purtînd pe păru-i bogat un chipiu de licean. Copila ridicase mîna să-și așeze barizul, dar s-a oprit cu mîna ridicată — nu i-i de ajuns că place unuia? A spus oarecum rece: „Da, aici". Și s-a așezat înapoi pe scăunaș, ca să nu se mai uite el atîta la barizul ei.

Văzînd că flăcăul nu intră, a strigat:

— Tată, te cheamă un om! Mata treci, că n-avem cîine.

Badea Mihalache a apărut de după casă. Venea, uitîndu-se țintă la acel de lîngă poartă.

— Iaca, parcă-parcă să te cunosc, dacă nu-i chip...

Așa o începea el întotdeauna cînd trebuia să facă o cunoștință nouă.

— Nu mă puteți cunoaște, bade Mihalache. Eu îs învățător nou aici în sat.

— A! Se prea poate, se prea poate... Și ce nevoie te-a adus pe la mine, domnu, e-e-e... tovarășe învățător, că amu și la învățători, pare-mi-se, tot tovarăși le zic...

— Mie, bade Mihalache, îmi trebuie fiica matale Rusanda.

— Fiica mea? Apoi uite-o, că chiar acum ai vorbit cu dînsa. O singură fată avem.

Rusanda a lăsat cartoafa și s-a ridicat îngrijorată. Badea Mihalache i-a deschis învățătorului portița, însă a întrebat înainte de a o închide înapoi:

— Da poate îmi spui și mie? I-s tată, orișicum...

— Îți spun, bade Mihalache, îndată îți spun, a început învățătorul, căutînd primprejur ceva să se așeze.

Rusanda i-a dat mai aproape scăunelul pe care curățise cartofi.

— Apoi iată care mi-i povestea, a reluat învățătorul, așezîndu-se pe scăunel și uitîndu-se în sus cînd la tată, cînd la fiică. Vrem s-o facem pe Rusanda matale învățătoare.

Venise toamna, iar prin satele Basarabiei școlile rămîneau închise, căci n-avea cine dăscăli copiii...

Badea Mihalache a prins îndată firul.

— Învățătoare, zici mata? și s-a lăsat pe vine în fața învățătorului, ca să nu se trudească acela, uitîndu-se la dînsul în sus. Da îi ajunge școală?

Învățătorul s-a mai uitat o dată la copilă — s-a uitat în treacăt, să nu bănuiască omul că îi place fata.

— Apoi, că și mata, bade Mihalache, nu deodată te-ai făcut gospodar... Mai întîi ți-ai făcut casă, pe urmă gard, acuma văd că ai și o livadă tinerică.

— Știut că-i așa cum zici mata! Casa nu într-un an — cîțiva ani la rînd am făcut-o. Îi de lemn. Da livada, cum zici mata, livada mai anțărț am sădit-o. Și amu ce trebuie să facă Rusanda mea — să deie documentul?

— Mai întîi să vedem ce ne spune fata.

— Apoi numai că, s-a unit cu jumătate de gură badea Mihalache, eam obijduit de felul cum a întors-o flăcăul cela.

Cîteva minute era o liniște de se auzea cum răsuflă, ostenit de căldură, purcelul lui badea Mihalache întins nu departe la umbră.

— Da pe cine ați mai ales din sat?

Învățătorul începe să caute prin buzunare. Scoate foița ce-o speriase grozav cîteva luni în urmă pe fată. Citește numele de familie ale celor cîțiva elevi scrișii la sovietul sătesc împreună cu dînsa. Se miră:

— Numai atîția?

— Atîția.

— La noi mai sînt de cei cu șapte clase.

— Cine mai este?

— Sînt încă doi băieți, dar trebuie să-i ieie azi-mîne la armată.

Badea Mihalache era de acord:

— Curat așa! Mai întîi să facă armata și pe urmă. Au cînd!

Rusanda s-a ridicat în vîrful picioarelor, prefăcîndu-se că a văzut ceva în vale și înăbușind un suspin adînc.

— Și amu ce să fac?

— Să te duci pe cîteva luni la Soroca. La cursuri.

— Poate să se ducă, și-a dat pe loc părerea badea Mihalache, gîndindu-se în aceeași vreme de unde să împrumute parale să aibă fata de drum.

Dar Rusanda nu se grăbea.

— Știu eu... Și pe cînd e vorba să plec?

— Mîne. Azi trebuie să te gătești și mîne — la drum.

— Nu, mîne n-am să pot...

— De ce? s-au mirat amîndoi.

Copila socotea încordat cînd trebuie să se întoarcă Gheorghe. Mai avea trei zile de instrucție — vasăzică, vine miercuri. Ei, miercurea o lăsăm la o parte.

— Pot să plec joi.

— Vrei să întîrzii două zile?

— Altfel nu pot.

Învățătorul s-a învoit. I-a spus lui badea Mihalache să treacă el ori altcineva de la dînșii — să treacă mîne dimineață pe la școală și să ia niște hîrtii pe care o să le arăte Rusanda cînd a veni la Soroca. La plecare a zărit întinse pe un par cîteva curele de piele verde.

— Pentru îmblăciu?

— Pentru îmblăciu, a zîmbit badea Mihalache, gîndindu-se că bune vremuri au mai venit, că și învățătorul ista are undeva un tată care îmblătește și el secară. Dar cînd a ieșit învățătorul în drum, și-a adus

deodată aminte: E... dacă nu vii cu supărare... Cînd vin la școală, de cine să întreb?

— Pînzaru îmi zice, bade Mihalache. Vasile Pînzaru. Dar mă găsești mata...

Rusanda s-a așesat iar să curețe cartofi, dar badea Mihalache a găsit că lucrul ista nu mai este potrivit pentru dînsa.

— Lasă, le curăță mă-ta cînd vine. Nu mai murim de foame. Tu mai bine du-te, ia o carte și citește.

Rusanda a zîmbit, furată de gînduri.

— De amu borșul ista îl fac eu...

Ca din păcate, făcea borș cu mazăre și, vai, mazărea ceea o ardea la inimă, nu alta... Firește, venise peste dînsa un noroc la care nici că se aștepta și se bucura că în clasa ceea, unde a fost chemată la tablă, vor ieși alți copii, iar ea, punîndu-le mîna pe mînuța lor, le-a ajuta să rotunjească literele. Dar vai, mazărea ceea din Hîrtoape, că doar semănase în primăvara ceea un pătrat de mazăre, și o prășise, și o vrăjise împreună cu un băiat de aici din mahala. Și era atît de naltă și frumoasă mazărea ceea, mășcată la frunză, grea la păstaie...

Badea Mihalache însă, amintindu-și deodată că Rusanda are să întîrzie din prostia ei, umbla înfocat prin ogradă și discuta cu sine însuși: „Să întîrzii cu două zile! De ce? Iaca, îs om în toată firea și mă întreb: de ce să întîrzii cu două zile? Mă pot duce la vreme? Atunci?".

A tot bodogănit pînă sara și-i era ciudă că Rusanda nu zicea nimic. Pe semne, mai avea s-o țină mult, dacă nu s-ar fi amestecat lelea Catinca să ia apărarea fiicei:

— Ce te-ai legat, bre, de copil? Știe ea de ce întîrzie.

— De ce? Poate îmi spuneți și mie?

— Au fetele socotelile lor.

— Mofturi, ce socoteli au? Îs om, iaca, în toată firea și mă întreb...

A ieșit boscorodind, dar cînd s-a întors noaptea tîrziu, nu mai zicea nimic. S-a suit tăcut pe cuptor, căci nu găsise bani să împrumute.

Gheorghe se întorcea pe la zori, ducînd în spate traista cu jumătatea de colac ce-i mai rămăsese. Printre case, ici-colo, se ridicau vîrfuri de stoguri, iar un stog pus în grădină îl face pe om mai gospodar decît este. Pe crengile de salcîm crescute deasupra drumului atîrnau fire de grîu rupte din căruțele oamenilor, în mijlocul ogrăzilor stau căruțe încărcate cu hățurile întinse pe oiște, alături zac furci ostenite — oricît ar fi răzeșeanul de gospodar, în vremea strînsului uită și el.

În sfîrșit, se zărește la capătul uliței un acoperiș de șindrilă. Gheorghe se uită lung, caută măcar o asemănare de stog, dar afară de acoperiș nu se vede nimica. A trebui să tragă un somn și să se apuce de cărat. Au strîns tîrziu, fără dînsul — cel puțin cu căratul să nu rămînă în urmă.

În ogradă s-a oprit pentru cîteva clipe — nu i-a plăcut că au uitat să dea căruța la umbra nucului. O să se usuce roțile și iar cad șinele.

Cînd a intrat, mamă-sa tocmai ieșea din casa cea mare cu ochii umezi — pe semne, își făcea rugăciunea.

— Ei, bună dimineața!

— Dragul mamei! Bine că te văd odată venit! M-am gîndit și te-am visat de cîteva ori — nu ți s-a întîmplat nimica? Și hîrtie am vrut să-ți trimit, dacă n-a avut cine-mi scrie! Dă-mi ruptura ceea de traistă, că ți-o fi năsădin umerii, bat-o pustia s-o bată. Iaca amuș mama ți-a ajuta să-ți tragi bocanii — mai întîi te speli ori mănînci, și pe urmă?...

Gheorghe a ascultat surîzînd potopul ista de cuvinte, s-a așezat pe laiță și parcă i-a trecut toată osteneala. A ieșit sub nuc să se spele. Mătușa Frăsîna îi turna apă și nu se mai putea opri:

— Da mînzul cela nici nu vrea să se ducă după căruță cînd vede că mînă caii moșu-tău Petrea, și cum vine de la deal, iese la poartă și șede, și șede... Te așteaptă. Da lui Zînel i-au venit trei medalii, pe care le căpătase Toadere a lui — Dumnezeu să-l ierte — și acei mai mari i-au trimis o hîrtie unde tare îl laudă pe Toadere. Da așa-i că n-ai văzut ce avem noi în casă?

Gheorghe s-a mirat — ce poate fi nou la dînșii în casă?

— Apoi, iaca, spală-te și mama ți-a arăta.

Gheorghe a intrat în urma ei împrospătat și înviorat de ceea ce se cheamă casă părintească.

— Ia te uită.

Sub oglindă era întinsă o podoabă de șervet cu șapte cucoare. Zburau și ele pieziș, ca tăișul unui fier de plug, vîsleau încet, dar cu spor — și sub aripile lor, undeva departe, abia se ghiceau dealuri, sate, paduri și o moară de vînt, venită nu se știe de unde.

Gheorghe stătea împietrit în fața acestui șervet. Ținea bine minte ziua ceea de primăvară, și nu-și da sama cum au putut două mîini de fată, avînd ac, ață și un șervet alb, să trezească în inima lui frumoasele zile de înmugurire?

Ca să-și ascundă tulburarea, a zis:

— Să știi că-mi place... Și de unde l-ai luat? L-ai cumpărat, pe semne?

— Ei, l-am cumpărat... Ni l-a cusut așa... Cadou, a adăugat mătușa și s-a uitat lung la Gheorghe, încercînd să ghicească după fața lui dacă a nimerit cuvîntul ista — cuvinte noi ea nu folosea, temîndu-se că nu le va rosti corect.

— Și cine, mă rog, ți-a făcut cadoul ista?

— Rusanda.

Apoi de frică să n-o certe că se amestecă în treburile altora, a pornit a înșira noutățile:

— A fost și alaltăieri, și ieri a fost, și azi trebuie să vie. De amu ce-am mai vorbit — și mi s-a plîns, sărmana, și eu i-am spus ce mă doare. Și mi-a spus, măi Gheorghiță, cum îi veni, îndată numaidecît să te duci pe la dînșii... Se duce ea de la noi...

— Unde?

— Se duce la școală, măi Gheorghiță, și cînd s-a întoarce, are să fie de amu învățătoare la noi în sat.

Mătușa Frăsîna a făcut o scurtă pauză să vadă ce-a spune Gheorghe, dar, văzînd că el tace, s-a pornit mai departe.

— Lasă lingura ceea, că mama ți-a da una mai curată... Și uite cum se fac toate pe lumea asta! Mama îți pune perna cea mare, că hodinești mai bine pe dînsa. Și cum se fac toate pe lumea asta, ziceam eu. La cîte m-am gîndit, da iaca nu mi-a trecut niciodată prin cap că oi avea noră învățătoare.

Gheorghe a tăiat o bucată de pîne și a prins a mînca liniștit, de parcă nici nu auzea vorbele ei.

— Și să vezi ce bine ne-om așeza în casa asta — eu îs bătrînă, mă scol dimineață și fac mîncare, vă hrănesc pe amîndoi — unul la școală, altul la deal; da la anul te-i duce și tu la Soroca, pentru că n-ai mai puțină carte decît dînsa — pămîntul l-om da cînd s-a face colhoz...

Mătușa Frăsîna, pe semne, hotărîse totul în capul ei și lui Gheorghe nu-i rămînea decît să mănînce bine, să tragă un somn și desară să trimită starostii. Pe semne, ea se aștepta că așa o să și facă, și a rămas mirată cînd a văzut că Gheorghe a azvîrlit pătăștile în căruță și a înhămat caii.

— Cum, nu te duci la Mihalache?

Gheorghe n-a răspuns. Îi era oarecum să se ducă așa, în zi de lucru. L-or rîde oamenii. Dar a hotărît că se duce în Hîrtoape, după snopi, pe drumul din vale, ca să treacă pe lîngă dînșii. Dacă a fi pe afară — or avea noroc.

Cînd a văzut mătușa Frăsîna pe unde se duce Gheorghe în Hîrtoape, a oftat și și-a făcut în gînd semnul crucii: „Deie Domnul să fie într-un ceas bun...".

În ogradă la badea Mihalache se primbla un purcel, tîrînd după el lanțul cu țăruș la capăt și mirosind pămîntul — căuta de-ale gurii; sub prispă stătea un ciubăraș întors cu fundul în sus și mai mult nimica.

„Am să mai trec o dată... Cînd m-oi duce a doua oară după snopi."

Dar nu mai trebuia să treacă, fiindcă ceva mai la vale stătea pe marginea drumului Rusanda cu două căldări pline și-l aștepta să vie mai aproape, să-i treacă drumul cu plinul. Și după ce i l-a trecut, s-a apropiat de căruță și s-a rezemat cu un umăr de carîmb, să fie aproape de dînsul.

— Cînd ai venit?

— Dimineața asta.

— Și îndată la cărat?

— Așa sîntem noi, țăranii...

Rusanda a roșit.

— Iaca, și tu ai început să mă iei în rîs. Dar degeaba, că eu m-am sculat azi cu noaptea în cap... Ți-a spus mama?

— Mi-a spus ea două ceasuri la rînd, și nici n-avea de gînd să mîntuie. Cînd te duci? Mîne?

— Și așa întîrzii. Trebuie să mă pregătesc. Cum

crezi, face de dus? O fi ceva de capul meu acolo la școală?

Gheorghe stă pe gînduri — vai, ce vremuri nemaipomenite! Acum mai nu demult, în ajun de primăvară, cînd ara în Hîrtoape, vede o copilă venită să semene mazăre. I-a zis că vrea să fie și ea scoasă în lume. El, mă rog, de ce să nu-i facă un bine? Era atît de tinerică, atît de fragedă, încît a pufnit atunci cînd Ichimaș se căznea să cînte ceva în rusește și el a trebuit să plătească scump rîsul cela al ei. Și-a zis însă — las', am să mi-o cresc și va fi a mea, dar iată că un altcineva i-o ia înainte cu pretenția s-o crească. La care Rusanda vine să afle ce crede el: e bine, nu e bine...

— Ce să-ți spun?...

— Desară vii?

— Cred că vin.

Copila a mai vrut să-i comunice ceva, dar ulicioara era îngustă și s-au adunat cîteva căruțe, căci nu puteau trece — și așteptau.

Badea Vasile, care aștepta și el, a găsit de cuviință, cînd trecea Rusanda pe lîngă dînsul, să-i dea un sfat.

— Sara, fetițo, se fac lucrurile iestea... Îi mai îndemînă.

— Dacă el — adineaori a venit de la instrucție.

— Și n-ai putut răbda pîn' desară?

Zîmbind, Rusanda a dat din cap că n-a putut.

— Ei, maiul mă-sii! și-a scărpinat înverșunat ceafa badea Vasile, gîndind, pe semne, că de ce nu-i el cu cîțiva ani mai tînăr.

Sara toată familia lui badea Mihalache ședea în ogradă, lîngă cuptoraș. Veniseră cîteva vecine să întrebe de n-a uitat Rusanda să-și ia pantofii, fiindcă la oraș lumea umblă și în zi de lucru încălțată.

Au tăcut deodată cînd a apărut Gheorghe. Rusanda s-a sculat și i-a șoptit: "Hai să ședem undeva". Apoi a întrebat tare, ca să audă toți:

— Ai văzut ce mere au crescut pe pomușorul cela dezbinat?

S-au așezat pe-o cărăruș, în fundul livezii. Rusanda i-a scos pălăria, dar n-a îndrăznit să-l pieptene.

— Mi s-a părut, azi dimineață, că erai cam supărat.

— De ce să mă supăr... a spus Gheorghe cu jumătate de gură și s-a gîndit că nu mai rodește mazărea în Hîrtoape. Degeaba încearcă oamenii și o seamănă din an

în an. Nu-i prieste ei acolo.

— Știi, Gheorghe...

— Spune, ce nu spui?...

Rusanda a șoptit înghițind cuvintele.

— Eu îs a ta de multă vreme, și poți să mă iei cînd ți-o fi voia.

Gheorghe stătea pe gînduri. Era țăran născut în zodia țăranilor și visa să ia în căsătorie o fiică de țăran, dar învățătoare? Pentru ce-i trebuie lui învățătoare la casă? Și cum poți face căsnicie cu ea — tu cu plugul, ea cu creionul? Și dacă face un borș care nu-ți place, cum îi spui?

Între timp a apărut în capătul cărării lelea Catinca. Acum vînturile băteau din altă parte și prețurile puteau fi ridicate puțin.

— Tu, copilă, nu stă mult la sfat. Știi cîte ai pe capul tău!

Asta, se înțelege, a fost spus pentru Gheorghe. Și dacă Rusanda a sărit înțepată, apoi a făcut-o pentru că și ea răspundea în locul lui Gheorghe:

— Da ce-ți bați capul de mine? N-oi dovedi? Ei și? Că tot eu am să mă scol mîne mai dimineciioară ca să le dovedesc pe toate, nu mata!

Dar îs mici nopțile în august și rele îs mamele la suflet cînd hotărăsc ele ceva în mintea lor.

— Știi ceva? Vino la Soroca într-o duminică. Vii?

— Poate am să vin...

Dar pentru dînsul hotărîse Rusanda:

— Vii numaidecît.

Lelea Catinca și-a căutat de lucru prin ogradă și acum, văzînd că Gheorghe nu se grăbește, s-a rezemat de portiță și-l aștepta cînd s-a duce. Apoi, după ce s-au despărțit, a mai stat o vreme la poartă, pînă a văzut că s-a dus într-adevăr — știa ea ce pot dracii iștia de Doinări, că numai cîntecul și drumul — atît e de capul lor.

A doua zi, cînd Gheorghe se apropia de sat cu încărcatul, din Valea Răzeșilor au ieșit și veneau în întîmpinarea lui o fetiță și un om cu un geamantan aruncat pe umeri. Se ducea Rusanda.

Gheorghe a oprit caii la vreo zece pași înaintea lor și-i aștepta.

— Mai ai mult? l-a întrebat Rusanda, iar cei doi ochi căprii, pe care Gheorghe îi vedea de sus, îl rugau: vino.

— Nu chiar mult, dar mai am. Și ochii căprii au clipit

de cîteva ori la rînd, mulțumiți.

Badea Mihalache sta cu geamantanul în spate, așteptînd cînd a mîntui Rusanda de întrebat, dar văzînd că a terminat și tot mai stă, l-a pus jos:

— Îi greu, parcă ar fi încărcat cu pietre... Secară?

— Secară.

— Bun lucru.

Rusanda a simțit o suflare moale la cot — și s-a întors. Vasca se uita țintă la dînsa, fără a clipi.

— Vasca? Oare mă cunoaște?

— Pe semne, te cunoaște...

N-avea nimica la dînsa, dar a văzut niște buruieni care i s-au împletit în coamă și a început să i le descurce.

— Pe unde mi-ai îmblat, uritule?

Mînzul tăcea, așteptînd răbdător pînă fata descurca coama. Pe semne, îl durea, fiindcă a început a-și ciuli urechile. Coama era de amu descurcată, dar el tot sta locului, de parcă nu-i venea să creadă că s-au sfîrșit toate printr-o așa nimică.

Rusanda a dus o mînă la tîmplă, și-a fluturat-o sfios în semn de rămas bun.

În schimb Gheorghe și-a scos pălăria, a săltat-o de cîteva ori deasupra capului.

— Drum bun!

A înghițit în sec și s-a cutremurat în sinea lui, pentru că atunci cînd ne despărțim pe multă, pe foarte multă vreme, destinul vine să ne înfioare, fără a ne spune cum și de ce.

35

Scridon a auzit-o prin somn pe mamă-sa ascuțind cuțitul de marginea străchinii și s-a trezit. S-a trezit, dar mai sta cu ochii închiși — căuta să afle din mișcările mamei sale în ce toane era ea în ziua ceea. De-ar fi fost în toane bune, se mai putea de tras un pui de somn.

Ieșind din bucătărie, mătușa Marfa i-a dat mîței un picior:

— Mi te tot vîri în drum...

Dar n-a lovit-o tare, fiindcă nu s-a auzit să se fi izbit mîța de vreun perete, și Scridon pornise să se întoarcă pe altă parte, cînd deodată a auzit o serie de spovedanii, după care i-a pierit somnul.

— Am mai văzut copii și la alți oameni — da aceia au măcar glagoliile lor, ascultă de părinți și știu cum să le poarte cinstea. Da al meu întreabă-l cît trebuie să-l rogi pîn' se apucă să-i scrie scrisoare lui taică-său, că, mă rog, l-a crescut, și dacă n-ar fi el, ne-am prăpădi cu toții... Trebuie să-l rogi două zile pîn' s-a apuca să scrie, că de-ar fi dat Dumnezeu să am și eu oleacă de carte, nu l-aș mai fi rugat pe idolul ista...

Scridon a deschis un ochi, așteptînd continuarea cu o presimțire tristă. N-a avut de așteptat:

— Auzi, să scrii tu cinci scrisori într-o săptămînă. Cinci scrisori! Să-l fi pus cineva cu de-a sila, că nu le scria nici în ruptul capului. Dar singur le-a scris. Și cui, mă rog, trimite el scrisorile iestea? Domnicăi. D-apoi bine, mă, să strici atîta hîrtie degeaba, cînd eu îmblu o jumătate de zi prin sat, pîn' găsesc o foaie să-i trimitem lui tată-tău?! Ce, adică, nu ți-i îndemînă să-i spui așa ceea ce vrei să-i spui? Și ce-o mai cocolești atîta, că ți-a lua-o pe dinainte și dacă a fi scris să fie a ta, apoi a doua zi după nuntă a astupa cahla cu tine...

Lui Scridon i-ar fi fost mai îndemînă dacă era o ușă lîngă perna lui, prin care ar fi putut ieși afară. Dar nu era asemenea ușă și Scridon în două clipe s-a spălat, s-a îmbrăcat și s-a dus să înhame caii.

— Nu mănînci nimica?

El descurcă hățurile și tace.

— Auzi, măi Scridoane, nu stai la masă?

— Mi-ajunge... am mîncat de amu... di, chiorule!

Este un spion care umblă în urma lui și le află pe toate. Nu dovedește să vie de la Domnica pînă acasă, că mama lui știe tot ce-au vorbit. De la început pînă la sfîrșit. Auzi, cinci scrisori! Nici mai mult, nici mai puțin. Dacă îi spunea cineva din cei ce-au fost la Mileuți, păi, îi spunea patru, că el numai patru a scris. Cine putea să știe că pe-a cincea el n-a dovedit s-o trimită și i-a dat-o asară? Numai el și Domnica. Să-i fi spus oare chiar Domnica? Nu-i nebună...

Încetul cu încetul, și-a venit în fire, dar a hotărît că nu se lasă pînă nu pune gheara pe spion. Să-i cadă numai în mîni. Îl face una cu pămîntul.

La marginea satului o vede pe Verunea rezemată de corlatele podului, pe semne, aștepta pe cineva. Scridon se uită înapoi — nu se vede nimeni venind în urma lui.

— La Răut te duci, măi Scridoane?

— Să zicem că la Răut.

— Da mă iei și pe mine cu căruța?

Scridon a oprit caii.

— Ei, hai, suie-te!

Se uită unde ar așeza-o în fundul căruței, ca să-i fie mai bine, dar Verunea se cuibărea de acum lîngă dînsul.

— Dă-te oleacă mai încolo.

Flăcăul s-a uitat mirat la ea.

— Da ce, nu ne ajunge loc? Ne ajunge-e! Nu mai sînt eu chiar așa grasă cum par. Așa-i că par grasă?

Scridon i-a făcut loc și, cînd a simțit alături șoldul ei moale și cald, și-a zis în capul lui:

„Taci că am pățit-o... De amu are ce melița gura satului — ședeau, draga mea, alături ca doi hulubași!... Domnica îmi scoate ochii".

— Măi Scridoane, cîți ani ai tu?

— Îs bătrîn, fa Verune, îs bătrîn de amu.

— Da de ce nu dai pe la mine?

— Apoi că la tine tot nacealnici vin... Nu i-ai întrat unuia în voie, și ai pîrlit-o. Înfundă lumea cu tine.

— Și tu te temi de dînșii? Ha-ha-ha! a năpădit-o deodată rîsul, da Verunea, cînd rîde, cade jos dacă nu se prinde la vreme de umărul vecinului.

Scridon se uita primprejur de nu i-a văzut nimeni și se gîndea ce dracu să-i fi spus el așa hazliu, că moare fata de rîs?

„Trebuie să întorc vorba la ceva serios..."

Cînd au coborît în vale, un băiețel păștea capra pe marginea drumului și se uita la dînșii. Cînd l-a văzut Scridon că-i în șleapcă nouă, i s-a făcut inima cît un purice: „Trofimaș! De amu aista te așază la Domnica...".

— Și chiar ce mai faci tu, măi Scridoane, că demult nu ne-am văzut?

— Ce să fac! Păcătuiesc cînd am cu cine, cînd n-am cu cine, îs băiat bun...

— Cu-um? Ha-ha...

Scridon a scăpat hățurile. S-a ridicat îndată să le prindă și Verunea, neavînd de ce să se sprijine, și-a oprit veselia.

— Bade Scridoane, da eu desară... a început Trofimaș să spună ceva, însă și-a dat sama că-i bărbat, și

nu-i pe lume lucru mai urît decît cînd un bărbat trădează un alt bărbat. Da unde te duci mata?

— La Răut, măi Trofimaș.

Pe urmă a dat în cai și n-a mai slobozit hățurile pînă n-au ajuns în altă vale.

— Da fără șagă, măi Scridoane. Cînd vii la mine?

— Ce să îmblu degeaba?!

— Da tu ce vrei, plată?

— Nu că plată, dar, de!

— Ei, spune.

— Să mă iubești măcar. Ce dracu!

Aici a apucat-o pe Verunea un rîs, de nu-i ajungea umărul lui Scridon să se sprijine — a ajuns pînă la gît. Și, cu toate că Scridon a tăcut drumul cît mai rămăsese, Verunea și-a făcut singură haz de cîteva ori.

Cînd, în sfîrșit, Scridon a ajuns la pămîntul lor și a văzut-o pe Verunea coborîtă, și-a făcut cruce c-a scăpat.

„Dacă s-a ruga s-o mai iau o dată cu căruța, îs pierdut!"

A cîrnit pe miriștea lor, a numărat două clăi și jumătate, cît putea lua — și a întors caii. Îi venea cam greu singur, dar s-a deprins — mai întîi își arunca snopii în căruță, pe urmă se suia să-i așeze.

„Domnica îmi face o nuntă... Trofimaș i-a povesti pe larg, așa cum poate el..."

După care s-a coborît să vadă cum a așezat snopii, și-a scos o țăpușă de sub unghie...

„Păcat că-i proastă Verunea asta. A doua zi te știe tot satul..."

36

A amurgit de-a binelea. Caii umblă numai la pas, și căruțașul, făcîndu-i altuia drum, ia bine sama să nu-l anine celălalt cu osia. Babele, pe care le-a prins întunericul jos în odaie, aprind lumina să vadă cum să urce pe cuptor, copiii stau grămăjoară de frica țiganilor ce au intrat adineaori în sat cu sacul în spate și îi strîng pe strengarii care nu-s cuminți.

Cumpăna obosită caută cu ciocul ei lung gura fîntînii, pînă o găsește și adoarme dusă. Porțile rămîn deschise peste noapte și de-a lungul gardului vine un vițel rătăcit de mamă-sa, intră în fiecare ogradă și se uită lung dacă nu cumva a ajuns acasă.

Satul amuțește. Numai pe cei oropsiți îi tot poartă nevoile pe drumuri. Badea Vasile grăbește spre fierărie cu o roată stricată în spate, o femeie caută pe marginea drumului frînghia pierdută de cîrlani, și mătușa Chița se duce spre sovietul sătesc cu o creangă veștedă de măr.

Bate drumul și Scridon. Merge grăbit, pe de-a dreptul, prin grădini, ca nu cumva să se culce badea Zînel pînă ajunge el. Îi obosit. Îl frig palmele de furcă și cînd ia batista în mînă, n-o simte deloc; îl ustură ochii de colb și pe frunte are un cerc roșu, lăsat de marginea pălăriei. I-i cam somn și cărarea i se clatină sub picioare ca o punte subțire din scînduri de brad.

„Îi spun două vorbe și am plecat. Mă crezi — bine, nu mă crezi — noapte bună."

Badea Zînel șede pe prispă cu o căldare de apă alături și cu cana în mînă.

— Ce sete am mai tras eu azi — br-r-e! Credeam că beau o fîntînă întreagă. Ce nu șezi?

De cînd a rămas fără Toadere, îi plăcea să stea de vorbă cu Scridon. Numai cu dînsul și cu Trofimaș discuta mai pe larg.

— Ai cărat mult?

— Zece clăi.

— Este de ceva?

— Spic este, da ce-i în spic...

— Îi gol spicul, măi băiete. N-a plouat.

A mai umplut o cană și, după ce-a băut-o, a strigat, uitîndu-se țintă înaintea lui:

— Auzi, măi femeie! Da unde-i Domnica?

— S-a dus nu știu unde...

Și badea Zînel i-a spus lui Scridon, de parcă acela n-ar fi auzit nimica:

— S-a dus nu știu unde. Amuș vine.

Alături la vecini se auzea cineva rîzînd. Badea Zînel a ascultat încordat cîteva clipe cu urechea întoarsă în partea ceea, pe urmă s-a sculat fără a lăsa cana din mînă și a făcut cîțiva pași spre vecini:

— Fa Domnică!

Rîsul a amuțit. Și peste cîteva clipe:

— Ce-i?

— Ia vino acasă.

— Ce să fac?

— Te așteaptă un băiet.

Și, socotind că lucrurile îs cum nu se poate mai limpezi, s-a așezat înapoi pe prispă. Dar Scridon a prins cu urechea același rîs, care nu s-a mutat cu nici o șchioapă din loc.

„Trofimaș m-a spus."

— Da în spic îi numai sămînța, măi Scridoane... La mulți nici sămînța nu-i! O să tragem rîșnița iarna asta.

Au mai discutat o vreme despre spic — și Scridon, văzînd că nu mai vine nici o Domnică, s-a ridicat să pornească spre casă. S-a supărat — s-a supărat. Ce să-i faci? Așa-i cu dragostea. Dar cînd întinde mîna să-și ia pălăria, apare și Domnica. Merge încet, de parcă nu merge, ci se joacă de-a mersul.

— Ce m-ai chemat?

Badea Zînel nu pricepea ce-l întreabă fiica. Pe urmă a înțeles. S-a uitat primprejur, a vărsat căldarea plină în fața casei.

— Ia fugi la fîntînă. Numai iute!

A rămas tăcut, cu cana în mînă, înfuriat și pe spice, și pe fată. Cînd Domnica a apărut cu căldarea, i-a spus:

— Pune-o în casă.

Apoi s-a ridicat oftînd, s-a uitat în sus de nu-i vreun nour și s-a dus în urma căldării.

Domnica stătea în prag, cu mîna pe clampă, ca să-i fie mai ușor să închidă ușa.

— Ce stai acolo? a întrebat-o Scridon.

— Da unde vrei să stau?

— Vino încoace, și a bătut cu palma alături pe prispă.

Domnica a clătinat de cîteva ori ușa.

— N-om mai încăpe chian toate lîngă tine.

— Iaca, vezi, nici nu știi încă nimic, dar ți-a sărit țandăra. Vino.

— Nu vin.

— Ei, dacă-i așa...

S-a sculat, și-a scuturat fundul pantalonilor. A găsit un loc rupt pe genunchi, a netezit ruptura, să nu se facă mai mare.

— Sănătate.

— Mergi sănătos.

Dar stă cu fața înălbită și îi numără fiecare pas. Cînd a văzut că nu glumește, s-a pornit încetișor în urma lui. S-a oprit pe marginea drumului și au început a vorbi, de parcă s-au întîlnit adineaori.

— Și ce ți-a spus Trofimaș?!

— Mi-a spus el multe... Da cum a fost?

— Ei! O văd la pod. Mă oprește: „Ia-mă pînă la Răut".

— Fata te-a rugat?!

— Că nu m-am dus s-o iau cu căruța de acasă... Zic — bine, îi fac loc în fundul căruței, dar ea se suie alături: „Om încăpe".

— Chiar așa a zis?

— Adică ce interes aș avea eu să te amăgesc!

Domnica a rupt cîteva frunze și în două clipe n-au mai fost frunze.

— Și ce-ați vorbit! Numai să-mi spui totul!

Și după ce Scridon i-a povestit totul — de la pod și pînă la Răut,— Domnica a strîns doi pumnișori și i-a ciocnit unul de altul.

— Ai văzut? Domnișoara! D-apoi lasă că dau eu ochii cu dînsa!

Scridon n-o apăra. Pe dînsul îl interesează mai mult chestiile personale.

— Ș-atunci dar cum rămîne?

Domnica nu i-a răspuns. S-a uitat într-o parte și în alta, de nu vine nimeni, s-a dat cu cîțiva pași înapoi în umbra pomului. La umbră nu se vede dacă te săruți ori stai numai așa cu băiatul de vorbă.

* * *

Mătușa Mafta ațipise oleacă, dar s-a trezit îndată cînd l-a auzit pe Scridon venind. Urmărea după zgomote cum a încuiat el ușa, unde și-a zvîrlit hainele. Abia a dovedit Scridon să puie capul pe pernă, că a și adormit. Vreo jumătate de ceas sufla încet și adînc. Apoi, cînd a scîrțîit patul și s-a auzit un fel de geamăt, mătușa Mafta s-a coborît repejor jos și s-a oprit alături cu mîinile cruce la piept. Scridon ședea pe pat, cu ochii închiși — și de la geamăt a trecut la vorbire directă:

— Fa Domnică... Auzi, Domnică... Trec eu cu căruța ș-o văd pe pod.— „Ia-mă". Zic: „Sui." Tu nu te supăra, mai întîi acultă pînă la capăt... Da... Di! Calicilor! „Cum să vin, fa Verune, la tine îmblă nacealnici!" — „Măi Trofimaș, am să-ți rup urechile... S-o ții minte..." Cînd am scăpat de dînsa... Domnică, am pățit-o noi cu scrisorile... Da ai tăi nu se supără cînd vin? „Te-a lepădat,

mai Gheorghe, Rusanda, a?" „Lasă-mă în pace. Eu trălesc după mintea mea... Și dacă vrei să știi..." „Di, neghiobule, că nu iești chior!!"

Aici Scridon a căscat, de i-a trosnit un osișor în tîmplă și tot așa cum era, cu ochii închiși, își continua somnul.

Iar mătușa Mafta, zîmbind, s-a suit înapoi la culcușul ei. Avea destulă vreme pînă dimineață să descurce ghemul ista de cuvinte și să vadă ce-i făcuse băiatul ziua trecută.

37

De abia după întîia dictare, cînd s-a dovedit că a făcut mult mai puține greșeli decît alții, Rusanda a început a crede că, te pomenești, o să ajungă și ea învățătoare. N-a fulgerat-o nici un fior de bucurie, ba dimpotrivă chiar. A apucat-o jelea, cine știe după ce — poate după brîndușele care răsăreau primăvara în grădina lor, poate după Domnica, ce îi spunea că nu poate adormi sara, dacă în ziua ceea n-a văzut-o, poate după pașii domoli și apăsați, după zvîcnetul cela dulce de inimă, cînd îi auzea tot mai aproape, tot mai aproape...

Din păcate, Rusanda nu era o fetiță din cele tinerele care pleacă la învățătură înainte de a fi auzit cum șoptesc nucarii în miez de noapte, și nu trebuie să schimbe fusul pe toc, și nu au de uitat cum se deschid atîtea uși în satul lor.

Rusanda dovedise să învețe cele mai frumoase cîntece la dînsa în sat, aici și-a urzit întîiul lăicer și împreună cu dînsul și-a urzit viața pe mulți ani înainte. În sfîrșit, s-a dezvățat a-i zice „bade" tot unui flăcău de aici din sat. Dar parcă depindea ceva de dînsa? A fost de ajuns să facă primul pas și mai apoi totul a pornit la vale.

Badea Mihalache, avînd obiceiul de-a scăpa cîte-o înțepătură la adresa șefilor din sovietul sătesc, cum s-a pomenit că are fiică învățătoare, lăuda de dimineață pînă sara cîrmuirea satului. Lelea Catinca, îndată ce i s-a întors fiica, a prins a umbla în vîrful degetelor și închidea cu multă grijă ușile în urma ei, crezînd, pe semne, că liniștea e pînea cea de toate zilele a învățătorului.

Căutînd ceva prin casa cea mare, Rusanda a dat de o

rochiță a ei — o rochiță albăstrie, vechișoară, în care pusese ea atunci mazărea. Era numai bucățele — o descususe cineva. A ieșit ca vîntul și a început s-o caute pe lelea Catinca.

N-o putea găsi nicăieri — pe urmă a văzut că nu-s căldările la locul lor și s-a repezit spre fîntînă.

— Mamă... mata mi-ai descusut rochița?!

Lelea Catinca a pus căldările jos:

— Eu. Cine altu!

— D-apoi că era rochia în care eu...

— E! Vorbă să fie! Cît să îmbli tu în rochia ceea? Unde s-a văzut!

N-a spus că unde s-a văzut să umble o învățătoare în așa rochie, dar Rusanda a înțeles-o. Și cum ar mai fi vrut ea să coase rochia ceea înapoi — un ceas întreg a șezut cu clinurile în brațe, pusese chiar și ață în ac, dar simțea că cel mai mare croitor din lume n-ar fi fost în stare s-o coase întocmai așa cum a fost.

Sara veniseră niște vecine pe care veșnic le usca grija satului. S-au așezat la vorbă și mătușa Artina a spus ceva (Rusanda nici n-a auzit ce-a spus), apoi îndată s-a bătut cu palma peste gură:

— Nici nu luasem sama că fata matale îi aici...

Și dacă ieșea afară, trecătorii își conteneau pașii drept poarta lor, parcă vrînd s-o vadă ce o fi avînd așa grozav fetița asta, de-au pus-o învățătoare, și dacă intra în casă, lelea Catinca îndată îi punea un scăunel, ca să nu ostenească stînd în picioare. Și a umblat ea toată ziua, căutîndu-și locul cela unde n-ar mai fi fost pentru nimenea străină. Dar nu-l găsea, și cînd nu-ți găsești locul, nu te poți găsi pe tine însuți, iar cînd nu te mai poți regăsi pe tine, nimic nu te mai poate bucura...

Ca și înainte, îl aștepta pe Gheorghe, ca și înainte mama ei își făcea treabă la o vecină ca să-i lase singuri, ca și mai înainte căuta el s-o prindă toată și se amăra cînd vedea că s-a ales numai cu mîna ei. Nu mai avea însă haz joaca ceea a lor.

Ca și mai înainte ea își lipea obrazul de umărul lui, dar în locul dragostei sale găsea postavul hainei, erau multe rînduri de postav pînă la ceea ce se numea Gheorghe.

* * *

Într-o sară s-a culcat mai devreme cu gînd să se scoale mai de dimineață și să repete niște lecții — intrase la școala pedagogică prin corespondență. După o obișnuință veche, pe jumătate trezită, asculta, căutînd să ghicească după clocotul oalelor, după numărul căruțelor ce trec pe drum, după glasuri care se trezesc cu mult mai tîrziu după ce se trezesc oamenii — se străduia să ghicească pînă unde s-o fi ridicat soarele. Dar era liniște. Au trecut cîteva căruțe și iar îi liniște. Cînd a văzut că nu mai poate adormi, s-a ridicat într-un cot, a zărit o rază de lumină, care se prelingea pe lîngă privaz. S-a uitat mai bine: ferestrele erau astupate cu două șalinci negre — de unde să fi luat mama ei obiceiul să astupe ferestrele? Soarele era destul de sus și lîngă cuptoraș se auzea cum vorbesc în șoaptă lelea Catinca și cu badea Mihalache. Porcul avusese praznic în dimineața ceea — stătea întins la umbră și ofta din greu. Pe semne, l-au hrănit pe la miezul nopții, ca să nu coviță dimineața.

În străvechea meserie a acestui neam, meserie legată de coarnele plugului, a răsărit o sămînță hotărîtă să-și cîștige pîinea cu mintea, cu cugetul, și cei doi părinți păreau gata să înfrunte totul, pentru a ajuta odrasla lor pe această cale sfîntă. După mii de ani de întunecime, străfundurile acestui pămînt răzbăteau spre lumină și ce însemnătate aveau în lupta aceasta mare, seculară, cele cîteva nimicuri care poate că și avuseseră loc între o fată și un băiat?!

38

Îs două săptămîni de cînd Trofimaș nu-și mai rupe cămășile subțioară, două săptămîni de cînd își roade picioarele cu niște pietricele și, dacă nu vine repede iarna, o să le facă destul de curate; două săptămîni de cînd tot curăță buzunarele, zvîrlind ce are de prisos într-însele și nu le mai poate deșerta odată.

Se gătește de școală. Tîncușorul lor umblă prin ogradă, fîțîie din coadă și se miră că nu mai are nimic legat de dînsa. Badea Zînel, cînd înhamă caii, nu mai caută

biciușca prin buruieni, da și-o ia de unde a pus-o, lelea Catinca demult nu mai rupe albituri, ca să-i lege lui Trofimaș cînd un deget, cînd un cot.

Trofimaș se duce la școală.

Îi rămăsese numai o zi și Trofimaș avea de gînd după amiază să se suie în pod și să caute un pieptene vechi, ca să n-o mai roage pe Domnica. Dar se pomenește deodată că tată-său se întoarce din sat cu o pereche de foarfece lungi. Mai întîi le-a ascuțit cu un ac țigănesc și pe urmă l-a chemat pe Trofimaș în casă.

— Ia-ți un scaun și șezi. Cu spatele încoace, la fereastră.

— Vrei să mă tunzi?

— Nu că, să zicem, vreau numaidecît, dar nu te-or primi la școală cu chica asta...

Și s-a așezat pe laiță, chipurile, să spuie însuși Trofimaș — se tunde el, nu se tunde. Trofimaș oftează, se așază pe scăunel, uitîndu-se cu mult jind la ușa întredeschisă. Cîtăva vreme a stat tăcut, închizînd ochii strîns după fiecare ronțăitură de foarfece. Pe urmă n-a mai putut răbda:

— Mă chișcă.

— Cine te chișcă?

— Apoi, asta, chica"..

— Chica, dar nu eu! Rabdă și tu oleacă.

Trofimaș a mai strîns de cîteva sute de ori din ochi — și cînd badea Zînel, oftînd prelung, și-a îndreptat șalele, fiindcă nu mai putea sta multă vreme aplecat, Trofimaș a început a-și pipăi capul, cercetînd cum stau lucrurile.

— Da poate... mîne dimineață să mîntuim?

— Mîne trebuie să te duci la școală. Ai uitat?

A uitat? Cum să uite? Îs două săptămîni de cînd i-a cusut mamă-sa o minune de trăistuță cu dungi albastre și tot de vreo două săptămîni Domnica i-a adus un caiet stînjeniu și un capăt de creion. Trofimaș le-a așezat pe toate în trăistuță și în fiecare dimineață venea să vadă de nu cumva s-au vîrît șoarecii să-i înceapă caietul înaintea lui.

În sfîrșit, badea Zînel s-a îndreptat din șale, a spus cu oarecare îndoială: „Îmi pare că-i gata". Trofimaș a zvîrlit fusta veche pe care i-o prinsese în jurul gîtului și a început a răsturna casa, căutînd oglinda.

Deodată a auzit rîsete în casa cea mare — veniseră niște fete la Domnica. Și-a dat sama că nu mai găsește el azi nici o oglindă. A tras șleapca peste urechi și a sărit peste gard la lelea Ioana. Paraschița, o fetiță de vreo cinci ani, ședea sub un măr și se iuta în sus, ridicînd din cînd în cînd mîna și încercînd cam cît îi mai trebuie să crească. Trofimaș s-a uitat dacă nu-i vede nimeni, apoi și-a smuls șleapca din cap.

— Paraschiță, ia uite la mine. Nu curge sînge?

— Nu curge.

— Uită-te bine.

Paraschița s-a primblat de cîteva ori în jurul lui, cu mîinile la spate, dar părerea nu și-a schimbat-o.

— Paraschiță, da-s frumos așa tuns?

Paraschița s-a răsucit într-un călcîi și i-a întors spatele. O întreba lucruri prea delicate. Totuși, după o vreme i-a șoptit:

— Frumo-os...

— Să-ți rup niște mere?

Îndată cum s-a schimbat tema, Paraschița s-a întors iar cu fața la dînsul.

— Rupe-mi.

Trofimaș i-a rupt două mere pe care și le-a ales Paraschița singură, iar cîte și-a rupt lui, nu mai știe, fiindcă le vîra în sîn fără a le număra.

Multe a mai îndurat Trofimaș în ziua ceea, în schimb sara, cînd s-a culcat și aștepta să stingă Domnica lampa, și-a făcut o socoteală și a rămas trăsnit. Deasupra hornului a apărut deodată căpușorul lui:

— Auzi, Domnică?

— Ce?

— Iese că eu am de dormit numai sara asta. Mîne — la școală.

— Stai, stai... Ia întoarce-te cu partea cealaltă la mine.

Capul lui Trofimaș a dispărut, parcă l-ar fi suflat cineva de acolo. Dar văzînd că Domnica se mai primblă prin casă, i-a pus în vedere:

— Fa Domnică, să nu-ți deie în gînd să mă trezești. Mă jeluiesc tatei.

— Și, închipuindu-și cum a înlemnit Domnica de frică, adoarme.

A doua zi dimineață — nu-i traista. A dispărut cu tot

cu creion și cu caiet. În două clipe Trofimaș a fost pe sub toate laițele, a căutat-o prin cotruță și era gata să se suie în pod, cînd a strigat Domnica din casă:

— Este!

— Unde era?

— La Trofimaș sub pernă.

— Tu ai pus-o?

Trofimaș habar n-are cum de-a nimerit ea acolo.

— Mamă, ia uite la dînsul! Unde te-ai împlut de colb?

— Mă scutur pe drum, și s-a apropiat de ușă, dar pînă a deschis-o, Domnica l-a și periat. Trofimaș și-a vîrît totuși mînile în buzunare, ca să nu i le perie Domnica din greșeală.

— Am să întîrzii!

— Cine ți-i de vină!

Și cînd s-a văzut odată scăpat, a luat-o la fugă spre școală, de i se ridicase trăistuța la spate și plutea prin aer undeva în urma lui. A intrat în coridorul școlii și a deschis întîia ușă care i s-a nimerit. Zeci de capete s-au întors spre dînsul, și cînd a văzut Trofimaș picioarele lor lungi, ce abia încăpeau sub bănci, și-a zis:

„Aiștia îs mari. Pot să mă bată...".

Învățătorul, pe care Trofimaș nu-l văzuse la început, s-a interesat:

— Ce ne spui?

— Ni'că.

— Hm. Da din ce clasă ești?

— Eu am venit așa... fără clasă.

Cineva a pufnit. Învățătorul a ciocănit de cîteva ori cu creionul în masă, și cînd s-a făcut liniște, i-a spus, reținîndu-și zîmbetul:

— Atunci intră alături. Acolo-s cei fără clasă...

Dar de data asta Tnofimaș era om pățit — a crăpat încetișor ușa, s-a uitat cîteva clipe și a intrat zîmbind.

— Ce rîzi? l-a întrebat Rusanda.

— Ba nu rîd. Mata ești învățătoarea?

— Eu.

Și-a scos traista, șleapca și s-a uitat la cei din bănci.

— Da unde să șed?

Încă la Soroca Rusanda i-a ales lui Trofimaș un loc potrivit, locul ce stătea acum gol și-l aștepta. Acolo șezuse pînă nu demult însăși învățătoarea...

— Uite aici.

Trofimaș vede sub bancă un leat — pentru ce să fie pus el oare? Se uită pe jos printre bănci — ce fac ceilalți cu leatul? Unul mai lung își sprijinea picioarele într-însul. Trofimaș le întinde, le sprijină și el — bun lucru. Da pentru mîni nu-i nimica?

Rusanda, îmbujorată, stătea lîngă fereastră între bănci, acolo unde a prins-o întîiul ei școlar cînd a intrat. Ori că a apucat-o frigul, ori cine știe de ce, dar i s-a oprit undeva un fior în piept și vocea, vai, frumoasa ei voce se întretăia după fiece frază. Îi părea că totul e o glumă, că copiii iștia au un adevărat învățător, ce a ieșit pe o clipă și a lăsat-o pe dînsa ca să nu-și facă de cap pînă vine el.

Se uită prin fereastră afară la drum. Mult ar mai fi vrut să întîrzie măcar vreunul, dar se așezase de acum o liniște adîncă și micuții se uitau țintă la dînsa. „Doamne, s-a gîndit Rusanda, seamănă cu puii ce i-a scos mai nu demult mătușa Frăsîna în sită afară. Sînt și ei fragezi, curați, gingași, îți vine să te joci cu dînșii și cum să-i înveți atunci carte!" A intrat Pînzaru. Uite, i-a lua catalogul și a începe el lecția. Îi era necaz că au făcut cu dînsa o glumă atît de amară. În schimb se bucura, acuș s-a duce acasă, tot într-o fugă s-a duce! A lepăda hainele iestea curate, și-a lua secera în spate — și deodată i-a răsărit de printre bănci un cîmp larg cu cer senin, un mînz zburdînd în lungul pămînturilor, o mazăre coaptă, numai bună de strîns...

„Ce stă el în prag?"

— Se poate?

— De ce nu...

Și s-a dat la o parte — de început ea încă n-a început nimica.

— Am nevoie de o bucățică de cretă. Îmi dați voie?

— Poftim.

Pînzaru cu creta în mînă pornise spre ușă, dar deodată s-a oprit. A întrebat în șoaptă:

— Măi... Acela de sub bancă... ce faci acolo?

— Mănîncă, l-a pîrît cineva.

În Valea Răzeșilor se întîmpla să se și pîrască unul pe altul...

— Mănîncă?! Ascunde, frate, pînea. Ne vede Rusanda Mihailovna și am pățit-o!

Și a ieșit repede, în vîrful picioarelor, de parcă și el mîncase adineaori sub bancă.

„Vrasăzică, Rusanda Mihailovna..."

— Lele Rusanda... Mihailovna... aista iar mănîncă...

Rusanda s-a uitat la căpșorul lui tuns — ce mai flăcău o să fie Trofimaș aista, dacă de pe acum scoate fetele din încurcătură.

S-a pornit printre bănci, la fața locului. Flămînzilă, un băiețel negru ca un african, pe care cu o căldare de apă și o bucățică de săpun puteai să-l faci înapoi european, ședea înțepenit cu gura atît de plină, că nu-i ajungea buză la buză, și se uita țintă la Rusanda, așteptînd pedeapsa.

— Vrasăzică, copii, voi de azi sînteți școlari... Ce trebuie să facă un școlar? Școlarul, mai întîi de toate, trebuie să vie în fiecare zi la școală. Da cine-mi spune dintre voi — avem noi școală în satul nostru ori n-avem? Cine știe ridică mîna uite așa.

Ridică mîna fetița ce umblase toată iarna la pod împreună cu Trofimaș. Are doi ochișori albaștri și e îmbrobodită sub bărbie ca o băbuță.

— Cum te cheamă?

— Veruța. Așa mă cheamă.

— Și ce zici, Veruța, avem noi școală în sat?

— D-apu știut că avem.

— Drept. Numai că trebuie să te scoli în picioare cînd răspunzi.

— D-apu că eu îs în picioare.

Rusanda și-a mușcat un colț de buză ca să nu zîmbească.

— Atunci așază-te.

Veruța s-a uitat sub bancă, cercetînd ceva, s-a învîrtit de cîteva ori împrejur, și ochișorii ei iar au apărut peste marginea băncii.

— Dacă nu mă pot sui... Aici îi tare nalt...

Rusanda s-a uitat cine ședea mai aproape de dînsa.

— Măi Trofimaș. Tu de ce n-o ajuți?

Trofimaș a ieșit îndată de la locul lui, a luat-o în brațe. „Îi grea", i-a spus el nu se știe cui și îndată i-a dat drumul înapoi jos.

— Nu mă acuprinde de gît, că mă gîdilă.

— Vrasăzică, școlarul trebuie să vie în fiecare zi la școală. Ce trebuie să ție minte fiecare școlar?

Mergea printre bănci și povestea toată lecția pe care a compus-o venind de la Soroca acasă. Numai că de data asta ieșea parcă mai bine...

Cînd a sfîrșit ultima lecție și școlarii se înghesuiau în coridor, grăbindu-se spre casă, Rusanda a hotărît să se ducă și ea cu dînșii. Îi era frică de învățătorii care toată vremea vorbesc numai de școală, și cînd pornește unul vorba, orice-ar povesti, începe așa: „Pe vremuri, cînd eram la Iași la școala normală...". Dar trebuia să lase catalogul. A deschis ușa și, spre marea ei bucurie, în cancelarie era numai Pînzaru.

— La mai mult și la mai mare, soro!

— Cum adică?

— Te-ai descurcat bine. Frumos.

— De unde știți?

— Țara, dragă Rusanda Mihailovna, țara le știe pe toate.

Rusanda grozav ar fi vrut să mai audă ceva despre lecția ei. Dar se temea că are s-o laude. De lăudat însă avea de amu cine s-o laude.

Un lucru îi mai rămînea ca să ducă la bun sfîrșit în ziua ceea de toamnă — drumul spre casă. Drumul de dimineață, de acasă pînă la școală, greu l-a mai făcut... Fiecare consătean ce i se întîmpla în cale se uita lung la dînsa, de parcă nu o mai cunoștea. Cînd cobora pe lîngă fîntîna lui Irofte, a întîlnit-o pe Domnica — într-o bluziță veche, cu secera în spate, se ducea la deal. Nu i-a spus nimic, dar îi părea că și secera, și bluzița cea cîrpită pe la umeri o dojeneau și-i spuneau: iaca, așa cum ne vezi, da noi avem de lucru și ne ducem azi la deal...

Pe pod doi oameni duceau o căruță — unul o trăgea de oiște, celălalt o împingea din urmă. Rusanda le-a dat bună ziua și n-a dovedit să facă nici trei pași, cînd a auzit din urmă:

— Da cine-i asta?

— Apoi... N-o cunoști? Fata lui badea Mihalache.

— Și ce îmblă ea împodobită?

— Cică-i învățătoare...

— Învățătoare? Și ea-i învățătoare? Apoi bune vremuri am mai ajuns!

Acum îi era frică să se întoarcă, îi era frică de bucuria asta veninoasă — „bune vremuri am ajuns!".

A deschis ușa și a ieșit, scuturîndu-și părul, ca să nu fie prea așezat. Din urmă o ajungeau pașii lui Pînzaru, și Rusanda și-a zis în gînd: slavă Domnului. În doi cu el e mai bine. Cînd merge Pînzaru cu caietele subțioară și glumește cu dînsa, parcă îi spune fiecărui trecător: îi drept, frate, fetița asta e din sat de la voi, poate ai văzut-o și tu însuți cum aduna mai dăunăzi movilițe de colb în mijlocul drumului, da acum e învățătoare. Îți plac dumitale vremurile, nu-ți prea plac, dar fetița e învățătoare. Nu vezi că de la școală venim?

Aveau însă prea puțin de mers împreună — de la pod Pînzaru trebuia s-o ia la stînga, iar ea mai avea mult, tot înainte și înainte... Au trecut podul, Rusanda și-a contenit pasul, dar Pînzaru nici gînd s-o întoarcă într-o parte.

„Nu cumva mă petrece?"

Dar n-a arătat că o frămînta gînduri de felul ista. Pînă acasă mai avea mult și oamenii se întorceau de la deal să facă amiaza" De abia cînd a ajuns la poartă, l-a întrebat:

— Da mata... Parcă trăiești în altă parte?

— Vreau să mă duc aici la unul. Am auzit că are niște spițe de bicicletă... Ce fugi așa repede? Orișicum, mîne dimineața ai să vii înapoi. Și poimîne, și încă multe dimineți ai să tot vii...

Rusanda a intrat în ogradă zîmbind, dar chipul flăcăului și zîmbetul, și glumele lui se țineau scai de dînsa și cineva îi tot șoptea la ureche: nu fi proastă, fa, că și aista îi frumos, mai frumos decît mulți alții, și, deci, vezi de nu fi proastă...

39

Să fie de acum toamnă?

Dimineața roua îi rece și îndată ce intri desculț într-o iarbă, începi să cauți cărarea; salcîmii și-au degerat frunzele și stau plouați pe vreme bună, ogrăzile îs pline de girezi și girezuici, încît nu mai știe gospodarul unde să-și tragă sara căruța, și cînii fac amiaza unde-i prinde somnul — cît ține ograda, e tot umbră...

Se ridică soarele sus, așteaptă mult și bine pînă vin două-trei albine la fîntînă să-și potolească setea; pe la marginea satului umblă un viței cu o bucată de bostan în gură. A împietrit pămîntul, după cum îl așezase o

ploaie de demult și cum l-ai atins — apare un bulgăre. Și sub fiecare bulgăraș se ascund cîteva semințe. Atîta sămînță — pînă și sămînță de mătrăgună găsești.

Îi toamnă, îi toamnă de acum.

Cucoșul nu mai cheamă găinile cînd găsește un grăunte, ci-l culege cu ciocul, dacă n-are altă treabă — găinile o duc bine și fără dînsul; nevestele nu se mai spetesc, cărînd coșuri cu mîncare la deal, și sara, cînd vine vreo vecină, așteaptă să-i faci loc pe laiță și, dacă nu-i spui vreo pătăranie, îți spune ea însăși două; moș Dănuță, stînd pe prispă, schimbă strunele, și cine are fată de măritat caută să-i coase cît mai repede o rochie mai bună, ca să nu le rătăcească flăcăii casa.

Îi toamnă, vreme de muncă și fiecare se grăbește să-și vadă roada în ogradă, fiindcă ceea ce e pe deal încă nu se poate spune că-i al tău. Știe lucrul ista și Gheorghe. Totuși, cum l-o fi purtînd grijile, dar o potrivește așa, ca în fiecare zi să treacă pe la Hîrtoape. Aveau însă numai două hectare în Hîrtoape și se tot mira mătușa Frăsîna: cît poți secera un hectar de păpușoi?

Îl seceri multă vreme. Păpușoii se strîng cam odată cu mazărea și dacă mai lasă oamenii mazărea să stea pe deal, de ce să te grăbești cu păpușoii? Gheorghe nu se grăbea. Tăia un snop și ore întregi căta spre sat. Și atîta s-a mai deprins, că cunoștea omul la trei kilometri și, dacă ar fi zăbovit oleacă toamna, s-ar fi obișnuit să ghicească din Hîrtoape vremea cînd ies copiii de la școală.

De cum s-a întors de la Soroca, nu s-a mai dus pe la Rusanda decît o singură dată. A simțit că nu-l mai așteaptă, cum îl așteptau înainte, nici casa, nici stăpînii, și, mîndru în felul lui, și-a zis că dacă e așa, mai bine nu se duce.

Îl durea însă. Îl durea pentru că în cîteva luni copila ceea dovedise să devină marea patimă a vieții lui. Și o aștepta să vină acolo pe pămîntul unde a înmugurit această patimă împreună cu mazărea, împreună cu păpușoii... O, cum o mai aștepta el, cum măsura cu bătăile inimii lungul așteptărilor, clipă cu clipă, bătaie cu bătaie, dar nu mai venea odată.

Nu venea, însă rămînea mazărea pusă de ea și nici un om, de cînd îi satul ista, n-a semănat mazăre pentru

ca s-o lase să ierneze acolo. Și Gheorghe iar se uită la pătrățelul galben-cenușiu, de cîte ori se uită nu-i chip să spui — poate de atîtea de cîte ori privește omul în jos cînd merge pe drum. Și de cîte ori a smuls el mazărea ceea — să fi fost o moșie de mazăre, că tot o smulgea; și a cîta dimineață își căuta de lucru și venea iar în Hîrtoape — să-ți fi fost sfînta Maria mamă, că tot n-ar fi răbdat să nu te ocărască.

Se trezeau și iar adormeau țîrîiecii, fugea bruma și iar se lăsa peste noapte, trecea o zi după alta, în Hîrtoape rămăsese numai păpușoiul lui cu un pătrățel de mazăre ceva mai la vale. Iar Rusanda nu mai vine odată.

Dar într-o zi, cînd Gheorghe ieșea cu căruța din sat, a zărit în mijlocul mazării un om aplecat.

„Fură...“

Și a început să mîie caii, că săreau în coșul căruței paiele de un stînjen în sus. Dar cu cît venea mai aproape, cu atît lăsa caii tot mai slobod. Într-o vreme chiar ar fi vrut să fugă hoțul — mare pagubă de cîteva tufe. Dar hoțul nu fugea.

Smulgea liniștit mazărea, punînd grijuliu mănunchi lîngă mănunchi, așa cum îi plăcea lui badea Mihalache să facă orice lucru.

Și dacă ar fi fost leneși caii lui Gheorghe, puteau să se oprească aici în mijlocul drumului ori să cîrnească și să umble de la o semănătură la alta, și nu i-ar fi oprit nimeni. Dar erau caii bătrîni și s-au oprit tocmai cînd a ajuns căruța în dreptul unei glugi de păpușoi.

Multă vreme a stat Gheorghe în căruță, aplecat peste carîmb, săpînd cu vîrful biciului un mușuroi de furnici.

„De, și-a zis în cele din urmă, pe semne, așa e zodia lor. Culeg ceea ce au sădit altele și se leapădă de cele ce au sădit ele cu mîna lor...“

Apoi s-a ridicat și a încărcat toate cele patru glugi. Deasupra lor a mai zvîrlit hlandanii, și a rămas pustiu pămîntul Frăsînei Doinaru. Era o căruță atît de încărcată, că oamenii din sat, cînd au văzut-o, s-au mirat cum de nu ies spițele prin șina roții și întîia dată s-au îndoit dacă a ieși gospodar din băiatul mătușii Frăsîna.

Acum nimeni nu mai încarcă așa căruța.

Abia a asfințit soarele, că lîngă mătușa Dochița s-au adunat de acum vreo trei băieței, cărora, se vede treaba, li-i rușine să doarmă cu tata pe cuptor, dar și la fete se tem să se ducă.

Discută ceva ei înde ei și, cînd lumea se rărește pe drum, pun mînă de la mînă și aprind cîte-o țigară. Le mai rămîne încă un lucru, ca să se laude, povestind pe unde au umblat sana trecută, le rămîne să pornească și ei pe la fete. Dar ca să vezi nevoie — îi prind cei mari și apoi bine ar fi să te alegi numai cu pălăria pierdută prin grădini — uneori o pățești și mai rău.

Unul, mai răsărit, tușește, își șterge lacrimile, dar nici că-i trece prin cap să scoată țigara din gură. Întoarce fața în sus, ca să nu-i dea fumul în ochi și spune:

— Haidem la Ileana.

— La care Ileană?! întreabă speriat altul într-un veston lung, pe semne, al lui tată-său.

— Asta de lîngă mine.

— Ei! Ne-a da tat-su afară.

— Poate nu ne-a da.

Al treilea, unul smolit, cu capul gol, întreabă:

— Da încaltea ai vorbit cu dînsa?

— Am vorbit, spune cela tușind, din care tuse se vede bine că n-a vorbit.

— Și ce-a zis?

— A zis, cică... vină, măi!

— Bun. Da dacă iese tată-său și ne face de rîs? Pe răspunderea ta?

— Dacă vreți, haidem și așa. Fiecane de capul lui...

— N-ai mai vorbit tu cu Ileana.

În vremea asta scîrțîie ușa cămăruței și în prag apare mătușa Dochița.

— Dar bine, măi dracilor!! Vreți să-mi aprindeți casa! Ia stați să pun eu mîna...

Nu și-a mai mîntuit vorba — la răscruce au rămas numai trei țigări fumegînde.

— Osîndi-v-ar crucea! baba a ieșit în drum să le stingă cu mîna ei. Ați mai văzut așa spînzurați?

Flăcăii erau însă de acum în mahalaua cealaltă și cel cu haina lui tată-său, gîfîind din greu să-i ajungă

pe ceilalți, le striga din urmă:

— A trebuit, măi, să stingem țăhărcile!

Dar nu i-a putut ajunge pe tovarășii săi cei viteji. S-a dus și el spre casă, pentru ca o doua zi să povestească cum porniseră ei la fete și ce-au pățit.

* * *

Gheorghe se ducea spre fîntînă — nu-i trebuia apă, dar era deprins să aibă căldările pline peste noapte. Se gîndea: unde s-ar mai duce el în sara asta? Ca din păcate, atîtea seri s-au năpustit pe capul lui, seri frumoase, fermecătoare, cu care n-avea ce face.

— La fîntînă te duci, Gheorghe?

Scridon venea grăbit în urma lui.

— La fîntînă.

— Hai că merg și eu.

Au umplut căldarea și s-au așezat pe corlatele fîntînii.

Scridon a oftat, apoi a șoptit, căci noutăți erau destule:

— Ai auzit? Zilele iestea ne înflă la armată.

Gheorghe s-a gîndit: iată o noutate bună, care ar fi venit ca o mană cerească să-l scape de toate și, pentru că mult ar fi vrut să se adeverească zvonul, a zis:

— Auzit.

— Hei, bre, ce rău o să ne pară că n-am petrecut destul. Hai măcar amu, la urmă, să ne îndulcim un pic.

— Unde?

— Am eu un locușor...

Apoi s-a ridicat grăbit, a ieșit în mijlocul drumului și a făcut degetele pîlnie:

S-a dus Leana la pădure, cu-cu, cu-cu!
Să culeagă flori și mure, cu-cu, cu-cu!

Cineva mai la vale, un cîntăreț care, firește, auzise și el noutatea cu armata, s-a apucat să povestească ce-a pățit Ileana la pădure, pe urmă nu se știe de unde au mai răsărit doi cu glasurile subțirele. Peste cinci minute băieții nu mai încăpeau pe corlate și Mișa l-a întrebat pe Gheorghe dacă se poate să-i verse apa din căldare, s-o întoarcă cu fundul în sus și să se așeze pe dînsa.

— Ți-o împlu eu înapoi.

— Varsă.

Scridon s-a dat după fîntînă, ca să nu-l ude poștarul, dar acela de acum îi murase genunchii. Scridon a apărut în centru.

— Măi băieți! Cine știe zilele omului! Hai la un vin bun. Și nici bani nu trebuie.

— Unde?

— La moș Tropoțel.

— Ai vreo datorie la dînsul?

— Eu la furat nu mă duc.

— Da are cîni?!

— Stați, bre! s-a înfuriat Scridon. Ce-mi luați vorba din gură! I-a venit o nepoată din Frasin. Mi-a spus o mătușă de-a mea, că trăiește acolo, aproape. Cică, în Frasin n-o pot mărita și au adus-o încoace.

— Dacă-i așa, chefuim.

— Ne ducem?

— Eu unul mă duc.

— Stați, bre, măcar să-mi duc căldarea acasă.

— Ce s-o mai duci? O luăm cu noi.

— Dă-o încoace.

Și s-au pornit. Scridon înainte, ceilalți după dînsul și la coadă Mișa cu căldarea deșartă.

Moș Tropoțel ședea în fața casei pe un scăunel, cu barba pe genunchi și aștepta să răsară luna ca să taie niște vreascuri pentru de foc. Cînd a văzut că nu-i încap oaspeții în ogradă, s-a ridicat, a vrut să spuie ceva, dar așa a și rămas cu gura deschisă. Pentru atîta lume trebuie să împrumuți nepoate de la toți vecinii și te miri dacă ți-or ajunge.

— Bună vreme, moș Tropoțel! l-a salutat Scridon. Gospodărim?

— Gospodărim, d-apoi cum. Da 'neavoastră?

— Noi am tăiat lemne mai devreme. Și amu am auzit că ți-o venit o nepoată. Îi acasă?

Moș Tropoțel se cam codea, uitîndu-se lung la fiecare.

— Nepoata mi-i acasă... Da ce îmblă acela cu căldarea?

Mișa a apărut îndată înaintea lui.

— Am găsit-o. Chiar acum. Merg eu pe drum...

— Ce vorbești? s-a mirat grozav moș Tropoțel. Ia s-o văd...

A vîrît capul într-însa și s-a uitat în sus, să vadă de nu-i spartă. A cîntărit-o în mînă. Căldărarii erau duși pe front și munca lor se prețuia mult.

— Bună căldare. Poate mi-o vinzi?

— Nu pot, moșulică. Tocmai îmi trebuie căldare la casă...

— Da parcă voi n-aveți?

— N-avem.

— Da cu ce aduceți apă?

— Cu șipul.

— Ei?!

— Și mai împrumutăm de la vecini.

Lui moș Tropoțel nu-i prea venea să se despartă de căldare.

— Apoi hai, poftiți în casă...

O căsuță bătrînească cu tavan pîntecos, sprijinit în doi stîlpi. Pe jos îi așternută iarbă, sub horn zace o aripă de pasăre, cu care gospodina mătura vatra. Lîngă masă șede o băbuță și vîră cu un bețișor mărar într-un șip — se gătește de iarnă.

Prin casă umblă o namilă de fată, că te prinde frica uitîndu-te la dînsa: cînd se așază pe laiță, te temi că n-a ține-o, cînd se reazemă de sobă, te temi să n-o prăvălească.

A dat mîna cu toți și se uita mirată cînd fiecare spunea cum îl cheamă. S-au așezat toți pe laiță și Scridon, odată ce a adus lumea asta, l-a întrebat pe moș Tropoțel:

— Dacă nu vi-i cu supărare, cum îi zice nepoatei?

— Apoi Nastea. Nu v-a spus?

— La noi n-așa se face cunoștință, a zis Nastea, încercînd de nu i-or încăpea umerii între sobă și horn.

— Da cum? s-a interesat Scridon.

— Altfel.

Tăceau, pentru a-l face pe moș Tropoțel să înțeleagă că fără ceva vin nu-și mărită nepoata. Noroc că moș Tropoțel era om ager la minte și, cînd a priceput cum vine tăcerea băieților, nu i-a fost greu să se scoale.

— Auzi, măi babă? Unde-i tocitoarea?

Știa el prea bine unde-i tocitoarea — era un fel delicat de-a întreba baba dacă n-are nimic împotrivă să aducă băieților vin. Baba n-avea nimic împotrivă:

— Trebuie să fie în cui după ușă.

Moș Tropoțel a bîjbîit o vreme în tindă și s-a întors înapoi în casă:

— Măi, cela care a găsit căldarea... Se poate să aduc vin într-însa?

— Poftim, moș Tropoțel.

— Da eu nu de asta. Îi curată, zic?

Podgorean de viță veche, moșul a mai spălat-o o dată. Nu ajungeau pahare și baba nu prea vroia să le scoată pe cele din ladă. În sfîrșit, s-au împăcat.

Scridon și-a ciocnit paharul cu moș Tropoțel:

— Hai să fim sănătoși.

— Și la noi așa se spune, a zîmbit Nastea.

Cînd a văzut că paharul nu se mai umple dacă nu pleci bine căldarea, moș Tropoțel a mai întrebat o dată unde-i tocitoarea, dar nu i-a mers — mătușa i-a răspuns înțepată, scoțînd din șip o ață pe care o vîrîse la un loc cu mărarul:

— Caut-o... de unde să știu?

Văzînd că-i vorba de ducă, Scridon s-a dat mai lîngă ușă să nu se facă cumva băieții nebuni și să-l lase la urmă să vorbească cu Nastea. Era un obicei în Valea Răzeșilor — ultimul rămînea în umbra tinzii să țină de vorbă fata care ieșea să-i petreacă. A ieșit, deci, întîiul, dar în tindă o mînă vînjoasă i-a prins poala hainei și l-a repezit înapoi.

— Care-i, măi, paștele...

S-a smuncit, a dat cu piciorul într-o cociorvă, cociorva a căzut cu mare zgomot. Scridon s-a plecat s-o ridice și, cînd cociorva era pusă la loc, baieții erau ieșiți cu toții, iar din casă venea asupra lui zîmbind Nastea.

„Mi-au făcut-o, dracii..."

S-a oprit în prag:

— Și cum o mai duci cu viața, Naste?

— Ei! O duc bine!

— Cît ai să mai stai pe la noi?

— Toată iarna.

Scridon așa, de-o glumă, i-a pus o mînă pe umăr și biata Nastea s-a lipit, a crescut în trupul lui, că și-a zis Scridon: „Aici, frate, îi de trai".

La fîntînă s-au oprit. Îi ajutau cu hurta lui Gheorghe să-și umple căldarea.

— Măi, da eu ce v-am spus! urla Scridon, mîndru de isprava lui. Îi vin ori nu-i vin?!

S-au înțeles unde să se întîlnească data viitoare, pentru a se duce iarăși la moș Tropoțel, și s-au despărțit. Luna era sus — o lună plină, de luceau firele de paie împrăștiate pe drum și se vedea ca ziua. În vale se auzea un țăcănit ușor — moș Tropoțel a hotărît totuși să-și taie vreascurile pînă una alta.

După iazuri, în cealaltă jumătate a satului, mai clipeau cîteva lumini, care mai apoi s-au stins și ele, iar peste o dungă de tăcere au pornit, cu mare zgomot, să cînte cucoșii miezul nopții.

„Înainte ca să cînte cucoșul, de trei ori te vei lepăda de mine..."

Întîmplarea a făcut ca această demnă și curajoasă pasăre, una dintre cele mai străvechi tovarășe de drum ale omului, să devină simbol al trădării și — de acum așa e firea omului — ori de cîte ori auzi în noapte cîntînd cucoșul, te înfioară...

Întors acasă, Gheorghe s-a culcat, dar mai spre ziuă a visat că, fiind la iarmaroc, scoțînd ceva de prin buzunare, a pierdut cele două hectare din Hîrtoape. Uite așa, scotea ceva din buzunar și din neatenție le-o fi scos și pe dînsele, le-a pierdut acolo în acea mare învălmășeală și se crucea, disperat, se plîngea tuturora, se bătea cu pumnii în piept...

Dimineața, trezindu-se, și-a zis: ce neghiobie îs și visurile iestea! Cum poți pierde două hectare într-un mijloc de iarmaroc — ce ți-s ele, un capăt de țigară? Totuși, amărăciunea unei pierderi a rămas cu dînsul, și-a făcut într-un anumit fel loc pe chipul lui, și cu visurile iestea! Cum poți pierde două hectare într-un a pierdut ceva ce nu mai poate fi găsit niciodată.

41

Parcă nu demult venise toamna, dar se duce și ea. Un copil a scos cotiga în mijlocul ogrăzii, stă pe prag și se uită lung la dînsa — s-ar juca, dar i-i frig; în vale paște un cal bătrîn — nu prea paște, că n-are ce — pipăie doar rădăcina ierbii cu buzele, ca să-i treacă foamea, și pe marginile drumurilor s-au așternut două cărări de frunze, ce foșnesc nopți întregi, speriind cînii prin somn.

„Acesta ne-a fost anul", și-a zis Gheorghe și, punînd mîna pe un hîrleț, s-a dus cu el în fundul grădinii. De fapt, oricît de frumos și înțelept ar fi întocmit calendarul, pentru lumea de la sate adevăratul an începe odată cu înmugurirea, cu acea „frunză verde" cîntată din moși-strămoși, și sfîrșește cînd acea frunză verde se îngălbenește, se desprinde din copac și cade la pămînt pe-o margine de drum.

Gheorghe sapă niște gropi în fundul grădinii — poate va mai sădi ceva, pentru că vor mai veni ele primăveri frumoase și va mai căuta creștetul foșnet de frunză verde deasupra noastră. Alte gropi, pentru alte vremuri și pe alte locuri urzise el odată, dar, pînă la urmă, nu e cum vrea omul, ci cum vrea Domnul.

Și sapă, sapă, ca să nu-l macine atîta amintirile, sapă în fundul grădinii, ca să fie singur cu necazurile sale, sapă gropi adînci, pentru că avea hîrleț bun și era tînăr.

Îi vine greu șezînd acasă — în sat îi vine și mai greu. Fiecare trecător se uită lung la dînsul, vrea să zîmbească, i-i oarecum, dar nici nu-și poate stăpîni zîmbetul. Și surîsurile iestea deșarte, privirile nedumerite — așa se uită lumea la un om peste care a dat norocul, dar nu l-a ajuns capul ce să facă cu dînsul — îl alungau din nou acasă, dar acasă era mama.

A simțit el demult privirea mîngîietoare și nedumerită a mamei lui — încă de pe atunci cînd s-a întors într-o bună zi de la deal și i-a adus traista așa cum i-o legase ea de dimineață. O vreme îl tot întreba ce-l doare — acum nu-l mai întreabă. Doar cînd îl vede la masă, se așază în fața lui, rupe și ea o fărîmătură de pîne, se uită lung la dînsul și, cînd Gheorghe se scoală, ea rămîne cu aceeași fărîmătură în mînă.

Bănuia, pe semne, ceva și veșnic era dusă pe gînduri. Mamele, se știe, gîndesc mult. Nu-l întreba, în schimb, nimic și, drept răsplată, Gheorghe îi mătura uneori casa, dacă venea vreo vecină și se așezau la sfat, făcea focul în locul ei și, cînd avea vreme, îi citea cîte-o pagină-două din evanghelie.

Dar într-o sară, cînd se descălțase și, fiindcă nu-i era încă somn, ascuțea niște cuțite, mătușa Frăsîna s-a apucat să șteargă o farfurie spălată și o tot ștergea, cam prea multă vreme o ștergea. Deodată l-a întrebat:

— Ce zici tu, Gheorghe... Să luăm șervețelul ista cu primăvară de sub oglindă?

— De ce să-l luăm?

Gheorghe s-a uitat primprejur, căutîndu-și bocancii. A strîns măselele, dar între ele parcă s-ar fi așternut un strat de vată și, oricît le-ar fi strîns, nu ajungea dinte pe dinte.

Mătușa Frăsîna a zărit pe fața feciorului bulzul zimțos al măselelor și a spus ca să spună și ea ceva:

— Se colbăiește...

„Se mărită?!"

De multă vreme îl urmărea bănuiala asta. Gheorghe o amorțea cu sudoarea, cu țigara și cu drumurile. Acum i s-a părut că mamă-sa a auzit ceva prin sat, că n-a fost zadarnică întrebarea ei. Pe-o clipă și-a închipuit-o pe Rusanda că merge cu cineva pe vale — acel cineva era încă cețos, aproape o umbră, dar nu i-au mai ajuns puteri să-l urmărească. Teama că portița lor a tocmi-o altul, altul i-a zice tată lui badea Mihalache și Rusanda altuia i-a stinge lampa — teama asta i-a oprit pe o clipă inima în loc, i-a mutat clampa ușii din partea stîngă în partea dreaptă.

Era întuneric afară. Cerul nu se vedea — numai undeva deasupra capului se zbuciuma o aschie senină, își schimba mereu formele, și după frămîntarea ei Gheorghe a ghicit că-s nouri mulți și că-i duce vîntul.

Pe marginile drumului, de printre livezi, zîmbeau ferestruici cu lumina lor caldă, undeva într-o casă abia-abia se auzeau niște fete cîntînd și după sat plîngea singuratic o mașină, suind dealul.

Mergea iute, socotind pașii care-i mai rămăseseră, și se întreba întruna: „Oare nu-i tîrziu?" Și se căia amarnic că n-a venit la dînsa la Soroca. Putea totuși să lase lucrul pe o zi și să se ducă. Se căia că s-a supărat cînd n-a venit să smulgă mazărea, se căia că n-a știut cînd să vină și cînd trebuie să plece.

De îndată ce începea grădina lui badea Vasile, de lîngă salcîmul cela dezbinat, se vedeau ferestrele Rusandei. Și în fiecare sară, cum ajungea în dreptul salcîmului, se uita dacă este lumină. În sara ceea lumină nu era — abia-abia se vedea acoperișul casei.

S-a uitat mirat la dreapta și a văzut că încă nu ajunsese în dreptul salcîmului. Dar a ajuns și a de-

slușit deasupra porții două ferestruici negre.

„Nu se poate să se fi culcat așa devreme..."

S-a oprit la poartă, dar n-a îndrăznit să se rezeme de dînsa, a pus numai o mînă pe stîlp, de parcă era o poartă vie, care îl aștepta demult. Cineva a trecut pe la spatele lui, i-a dat bună sara, Gheorghe i-a răspuns fără a se întoarce.

„Poate toarnă gaz", și-a zis el în gînd și s-a dat lîngă portiță, ca să-i fie mai aproape să intre cînd s-or lumina din nou ferestrele. Dar ferestrele oarbe nu suflau nici o boare de lumină, nici o șoaptă nu-i aducea vîntul din partea ceea.

„Poate nu găsesc chibritele", și-a zis el și a sunat cutia sa în buzunar, parcă vrînd să-i spuie cuiva că dacă nu le găsesc, el are chibrite.

Dar a trecut multă vreme, pe sticla ferestrelor negre a apărut un luciu cenușiu, și-i părea că se iută cele ferestre în altă parte — nu la dînsul. Pe Gheorghe l-a prins frigul. A încercat să-și ridice gulerul, dar n-a izbutit și a rămas cu ochii țintă la ferestre.

„Dorm. Asta înseamnă că încă nu-i tîrziu...", și-a zis el în gînd. Ferestruicile parcă și-au întors ochii spre dînsul. „Pînă mîne dimineață rabd eu cumva", a hotărît el. S-a întors să plece, la despărțire a mai alunecat o dată cu privirea pe ferestruicile din casa cea mare. Inima i-a zvîcnit nebună ca o pasăre prinsă în culcuș și un val fierbinte i s-a vărsat din creștet pînă în tălpi. Jos, într-un colț al ferestrei de la casa cea mare, izvora o rază de lumină. Trădare, s-a întrebat el, atît de repede se ajunge amu la trădare? A deschis portița și, pășind în vîrful picioarelor, s-a apropiat de grăuntele cela de lumină. Vîntul încerca să scoată o pănușă prinsă după ploaie în pămînt, porcul ofta sătul în ocol. Gheorghe s-a dat mai aproape și sta lipit de perete. O clipă nu se auzea nimica. Era liniște și el ridicase mîna să bată în sticla ferestrei. Deodată însă a smuls-o înapoi. Un glas bărbătesc a spus:

— Eu zic: bine! Dar roata căruței are diametru? Și un alt glas, senin ca cerul, scump ca viața — a întrebat:

— Da el ce-a zis?

A întrebat în felul cela vesel, molipsitor, cînd fata parcă te-ar ruga s-o faci să rîdă. Ce-a zis acela Gheorghe

n-a prins cu urechea, dar Rusanda rîdea, vai, rîsetul acela al ei — răscolitor, clocotitor...

Portița stătea deschisă, așteptîndu-l să plece. Și Gheorghe a pornit cu pași rari și grei. Pleca sărac lipit pămîntului, căci lăsase în casa asta și țarina sa, și snopii de grîu, și mînjii, și iarba. Îl petrecea în glumă vîntul, cercînd să-i smulgă pălăria din cap. Se tupilau, rușinate, căsuțele pe lîngă care trecea — și luna, lipită pe-o margine de nour, pe jumătate lumina, pe jumătate era stinsă.

„Mă rog, doi învățători mai stau la sfat..." Nu era mare lucru la mijloc, dar vorba cîntecului, inima mea, inima mea iar începe a mă durea...

Gheorghe umbla pe drumuri, întrebîndu-se cine-i el și încotro se duce? Îl măcina tăcerea din jur și, ca s-o sfarme măcar pe-o clipă, și-a zis sie însuși:

— Vezi că ai rămas singur, măi Gheorghe...

Și s-a uitat iute în jur — să fi fost oare glasul lui?

Apoi și-a ridicat gulerul, lăsînd bătrînele drumuri ale satului să-l ducă unde-or vrea. Și drumurile din Valea Răzeșilor l-au cules grijuliu cu toată amărăciunea lui, l-au tot îndemnat dintr-o ulicioară în alta, l-au pus să sară pîrăiașe, să ocolească poduri stricate. Gheorghe venea ascultător ca un copil — erau drumurile umblate de el din fragedă copilărie, și chiar cînd satul a rămas în urmă, el tot venea prin cîmpul gol, asupra nopții, pe o margine de drum.

* * *

Într-un tîrziu picioarele i s-au oprit ca doi telegari la fîntîna unde au fost adesea adăpați. Gheorghe s-a așezat pe pămîntul gol, simțind că de acum nu-și mai amăgește el picioarele nici cu dusul, nici cu întorsul. În jur cernea o noapte rece de toamnă, sunau a uscat, a ger, tufele de pelin rămase pe haturi — și se risipeau ușor sub călcîi bulgărași degerați. Spre marea sa mirare, Gheorghe simțea o mirozna dulce pe care o tot trăgea în piept, și necăjitul suflet cerca a se bucura, de parcă Gheorghe ar fi ajuns într-o lume ce veșnic îl aștepta, veșnic se bucura de venirea lui...

Pe la zori și-a dat sama că venise pe la hectarele din Hîrtoape. Spre acest petic de pămînt s-au scurs toate drumurile, toate grijile lui și chiar în acea noapte grea

drumurile l-au adus încoace. Dar, vai, cum s-au mai înșelat bătrînele drumuri ale satului! Venea iarna. Frigul a amorțit fierberea pămîntului, l-a adormit pînă la primăvară, și acum fiecare semincioară trebuie să coboare în adîncuri, în înțepeneala rece și întunecoasă a iernii, pînă iară se va face cald, se va face lumină și iară va porni pe calea sa nemuritoare străvechea frunză verde...

„Să știi că mi-a venit și mie vremea."

A pornit cu pași grei spre gară, rugîndu-se tot drumul la o pereche de epoleți de polcovnic să fie dus cu prima echipă de recruți, cu primul tren, în orice direcție, numai să-l ducă odată pînă va veni iară vremea frunzelor verzi pe acele meleaguri.

Tîrziu, spre chindii, se întoarcea fericit. Ducea în buzunarul dinăuntru al hainei o hîrtie verzuie, în care se spunea că *doprizîvnic-ul* cutare trebuie să se prezinte a doua zi la comisariatul militar, avînd cu sine cutare și cutare lucruri. Era ascunsă hîrtiuța undeva într-un carnețel, dar o simțea cu toată făptura lui, — așa un om sărac, căpătînd, în sfîrșit, o sută de ruble, o simte totdeauna, chiar dacă el îi afară, iar banii i-a lăsat în casă.

* * *

Și-i rămîneau de azi înainte multe gînduri negîndite, multe drumuri neumblate, multe haine nepurtate. Mai avea o dimineață. Ce-a fi mîne pe la amiază — va ploua ori va fi vreme bună, parcă nu i-i totuna? Încerca a ghici calea trenului de mîne, dar din Bălți nu mai ieșea trenul. Era mulțumit de toate, era liniștit, și numai ochii lui căutau cu sete la fiece cărare, la fiece gard, la fiece om, tot adunau și adunau, de parcă ar fi știut că peste o vreme vor fi întrebați ce au mai văzut ei în satul cela cu iazuri mari, cu drumuri lungi, cîrpite de umbre, cu flori uitate la portițe...

Pe valea satului cineva a aprins o grămăjoară de gunoaie, o coamă uriașă de fum s-a întins de-a lungul văii, și lui Gheorghe i-a venit deodată un dor nebun să se așeze pe marginea drumului, să se uite mult și bine la fumul ista, căci ardea ceva ce fusese și al lui.

N-avea însă vreme. Se lăsa soarele spre asfințit, mai rămînea o singură noapte nainte, iar el n-avea nimica

pregătit de drum. A înconjurat pe departe, tocmai pe la marginea satului, ca să nu treacă pe lîngă casa Rusandei.

* * *

Cînd a intrat în casă, mătușa Frăsîna sta ghemuită lîngă vatră, scoțînd cenușa într-o căldare. Vorbea ceva cu mîța. Și pentru întîia dată s-a gîndit el că atunci cînd iese din casă, femeia asta bătrînă, care l-a crescut la pieptul ei, n-are cu cine schimba o vorbă. Apoi și-a mai adus aminte că ea, pînă aduce o căldare cu apă de la fîntînă, se odihnește de cîteva ori, că în fiecare sară își face cîte două rugăciuni și se scoală de cîteva ori pe noapte să vadă de nu s-a dezvelit... Și l-a închipuit pe tată-său așa cum îl ținea minte, cu privirea ceea a lui care pe toate le vedea și pe toate le înțelegea — de data asta parcă a simțit privirea lui dojenitoare... Putea el oare să-i aducă amar bătrînelei iesteia care așază liniștită cenușa în căldare?...

— Mamă, împrumută niște pîni de la vecini...

Ea s-a uitat pe o clipă mirată la dînsul, pe urmă a ridicat în sus mînile colbăite de cenușă și, dînd din cap, de parcă nu putea crede, a gemut:

— Doamne-Dumnezeule!

Apoi, ștergîndu-și de umeri obrajii umezi, s-a uitat la fecior, dar nu-l putea vedea printre lacrimi și iar își ștergea obrajii. Încet, a pornit spre el, dar n-a putut ajunge pînă la Gheorghe și s-a rezemat de sobă. Așa a și ascultat pînă la capăt vestea cea grea, și capul i se rezemase singur de sobă, parcă nu se mai putea ține pe umeri de atîta durere.

Apoi a ieșit în casa cea mare să se roage, și de data asta toată rugăciunea ei era numai din trei cuvinte, repetate de nenumărate ori:

— Doamne, feciorașul meu...

Pe la amurg s-a îmbrobodit cu o șalincă veche și a început a-l găti de drum. Și toată vremea cît umbla pe afară, își spunea amarul:

— Ne lasă Gheorghe, măi Vasca. Ei, ce-om face noi singuri?

Le-a spus și pomilor, și cîmpului, și cerului că îi lasă Gheorghe, se duce și, Doamne, atît o mai durea,

că se împiedica din mers și-și căuta cu mîna reazem la tot pasul.

Toată noaptea, pînă în ziua albă, a ars lumina la mătușa Frăsîna. Vestea nici n-a avut cînd se răspîndi. Dimineața au trecut de abia cîțiva vecini, a venit moș Petrea să-l ducă pînă la gară cu trăsura. Atunci cînd badea Vasile i-a scos traista din casă, Gheorghe și-a luat pălăria din cap și s-a plecat să sărute mîna care l-a mîngîiat. Dar mătușa Frăsîna și-a strîns obrazul pe pieptul lui, l-a cuprins și nu mai vrea să se despartă odată.

Apoi au pornit. Și au rămas în urmă o căsuță oarbă, ce privea cu singurul său ochi, o femeie frîntă de durere în mijlocul drumului, cu mînile ridicate spre cer, și peste tot — frunze galbene, frunze de jale, frunze de dor...

* * *

Moș Petrea avea în gînd să aștepte trenul, dar uitase opalca acasă, și Gheorghe l-a rugat să se întoarcă. Cînd huruitul surd al căruței a amuțit dincolo de trecătoare, Gheorghe a ridicat ochii, l-a văzut pe Vasca stînd pe linia de cale ferată nemișcat, cu capul sus, uitîndu-se la oamenii de pe peron și căutîndu-l pe Gheorghe. A vrut să-l șuiere, să-l mai mîngîie o dată, dar s-a temut că a rătăci casa. Și-a luat sacul greu și s-a lipit străin de un colț al gării. O femeie în șal bocea și un om josuț, cu cușmă brumărie, îl liniștea pe cineva:

— Las', bre, că am făcut și eu armată...

— Vine.

Vreo zece băieți și-au scos cușmele, lăsînd să se vadă capetele lor tunse chilug și omul josuț, care făcuse și el armata, s-a întors cu fața într-o parte, și-a tras cușma pe ochi.

— Gheorghe!

Domnica s-a oprit la cîțiva pași, palidă, cu ochii larg deschiși, iar Scridon a început să-și descheie haina — dacă aici îi vorba de vreo nedreptate, el își pune viața la bătaie.

Venea trenul suflînd din greu, o namilă fierbinte și fioroasă, gata să taie și să îngroape tot ce i se va nimeri în cale. Gheorghe vedea cum se mișcă buzele

albe ale Domnicăi, dar nu deslușea ce-l întreabă. Doar cînd lumea a început a urca, a auzit-o:

— Da Rusanda?

— Știu eu...

Și sta, nalt și smolit, așa cum îl văzuse ea cînd a intrat pentru întîia oară cu Toadere în casa lor. Trenul se oprise numai pentru trei minute. Și cînd au început a i se mișca roțile, Domnica a întrebat îngrozită:

— Se duce?!

Apoi s-a repezit la Gheorghe, l-a cuprins de gît și pentru o clipă toată făptura ei a dispărut în brațele lui. Și de abia atunci, strîngînd un dor străin la pieptul lui, a simțit Gheorghe cît de singur a rămas.

În vagon s-a lipit de-o fereastră și căuta în zare două dealuri de printre care abia se deslușeau livezile desfrunzite. Plutea încet în urmă baștina unde l-au udat ploile, unde l-au uscat vînturile și unde rămăsese tot ce-a avut mai scump în viață.

1955